

Київський університет імені Бориса Грінченка

Марія Братко, Маргарита Козир

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА

Навчально-методичний посібник

Київ — 2021

УДК 37:001.895(072)
Б87

Рекомендовано до друку Вченою радою
Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 7 від 26 серпня 2021 року)

Автори:

Братко М.В., директор Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, доцент;
Козир М.В., доцент кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук.

Рецензенти:

Сергеева Л.М., завідувач кафедри професійної та вищої освіти Центрального інституту післядипломної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти», доктор педагогічних наук, професор;
Чернуха Н.М., професор кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор педагогічних наук, професор;
Желанова В.В., професор кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, доцент.

Братко М.В., Козир М.В.

Б87 Педагогічна інноватика : навчально-методичний посібник / М.В. Братко, М.В. Козир. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. — 272 с. ISBN 978-617-658-105-5

У навчально-методичному посібнику розкриваються методичні особливості застосування інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності педагога професійного навчання у процесі розвитку інформаційно-технологічної культури майбутніх кваліфікованих робітників на прикладі галузі освіти. Обґрунтовано доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ЗВО.

Для викладачів педагогічних дисциплін ЗВО, у яких здійснюється професійна підготовка кваліфікованих робітників галузі освіти, слухачів курсів підвищення кваліфікації, здобувачів освіти магістерських програм педагогічного спрямування, аспірантів.

УДК 37:001.895(072)

© М.В. Братко, М.В. Козир, 2021

© Київський університет імені Бориса Грінченка, 2021

ISBN 978-617-658-105-5

ЗМІСТ

Вступ	5
Програма курсу «Педагогічна інноватика»	7

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ I. Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті	39
--	----

ТЕМА 1. Лідерство в діяльності викладача вищої школи	39
Теоретичний блок	39
Практичний блок	60
Рекомендована література до теми	65

ТЕМА 2. Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті	66
Теоретичний блок	66
Практичний блок	84
Рекомендована література до теми	87

МОДУЛЬ II. Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти	89
--	----

ТЕМА 3. Інновації в організації освітнього процесу	89
Теоретичний блок	89
Практичний блок	111
Рекомендована література до теми	115

ТЕМА 4. Технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти	117
Теоретичний блок	117
Практичний блок	139
Рекомендована література до теми	143

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ІКТ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ III. Теоретичні основи інформатизації освіти та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО	145
ТЕМА 1. Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми.	
Особливості педагогічної науки в умовах інформатизації освіти	145
Теоретичний блок	145
Практичний блок	154
Рекомендована література до теми	159
ТЕМА 2. Рішення дидактичних задач за допомогою ІКТ	160
Теоретичний блок	160
Практичний блок	168
Рекомендована література до теми	173
МОДУЛЬ IV. МЕТОДИКА ЗАСТОСУВАННЯ ІКТ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗВО	174
ТЕМА 3. Інформаційно-комунікаційні засоби і методи навчання та організації освітнього процесу у ЗВО	174
Теоретичний блок	174
Практичний блок	193
Рекомендована література до теми	199
ТЕМА 4. Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО	201
Теоретичний блок	201
Практичний блок	222
Рекомендована література до теми	226
Тестовий контроль	227
Комплексна контрольна робота «ІКТ в освіті»	246
Глосарій до курсу «Педагогічна інноватика»	255
Рекомендовані джерела до курсу	264

ВСТУП

Світ початку ХХІ ст. висуває нові вимоги щодо результатів діяльності освіти як соціального інституту. Адже саме освіта забезпечує конкурентоспроможність держави та суспільства через формування людського капіталу з інноваційними характеристиками. Однак в усьому світі визнають кризу у вищій освіті. Попри певні відмінності визначення ознак кризи у різних країнах загальними є суперечності між потребами постіндустріального суспільства щодо рівня підготовленості випускників вищої школи та його актуальним станом; між новими цілями діяльності закладів вищої освіти та застарілою організаційною структурою, формами керування; між інтересами та можливостями суб'єктів освітнього процесу. Саме тому особливо важливим є впровадження інновацій у вищу педагогічну освіту, від якої залежить підготовка фахівців для усіх галузей.

Загальновідомо, що ідеї та проекти не втілюються самі. Носіями та реалізаторами ідей є люди. Тому реформування у сфері вищої освіти неможливе без ініціативи, підтримки та безпосередньої діяльності педагогічної спільноти. Відповідно мають відбутися змістові та організаційні зміни у підготовці педагогічних кадрів для вищої школи.

Магістерська підготовка з педагогічних спеціальностей інтегрує в собі освітню та науково-дослідну складові. Освітній компонент спрямований на формування цілісного, комплексного бачення майбутньої професійної діяльності, глибоке критичне засвоєння сучасних наукових знань, які стануть підґрунтям для професійної та особистої самореалізації. Одним зі складників підготовки є набуття здобувачами освіти певного обсягу знань у галузі педагогічної інноватики як основи наукового пізнання, оптимального перетворення педагогічної реальності, інноваційної культури. На реалізацію

цього завдання спрямований навчально-методичний посібник «Педагогічна інноватика», зміст якого має на меті формування системи професійної компетентності педагогів щодо реалізації механізмів лідерства для впровадження інновацій в системі освіти на основі знань про педагогічну інноватику; сучасних трендів освітньої сфери, зокрема у вищій школі; готовності сучасного викладача закладу вищої освіти вирішувати актуальні питання освітньої практики через розвиток креативності та фахових компетентностей, що сприятимуть інноваційному підходу до вирішення професійних завдань на основі експертизи, оцінки, моделювання, проектування, апробації та реалізації освітніх інновацій, в тому числі з використанням ІКТ.

Матеріал посібника структурований за двома змістовими модулями: «Лідерство та інновації в освіті» та «ІКТ в освіті». Кожен з них у свою чергу представлений чотирма темами, а саме: «Лідерство в діяльності викладача вищої школи», «Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті», «Інновації в організації освітнього процесу», «Технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти», «Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми. Особливості педагогічної науки в умовах інформатизації освіти», «Рішення дидактичних задач за допомогою ІКТ», «Інформаційно-комунікаційні засоби і методи навчання та організації освітнього процесу у ЗВО», «Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО». Зазначені теми розкриваються у єдності теоретичної та технологічної складових через теоретичний та практичний блоки. Важливою складовою навчально-методичного посібника є навчальна програма курсу «Педагогічна інноватика» для здобувачів освіти магістерських програм педагогічного спрямування.

Навчально-методичний посібник «Педагогічна інноватика» стане у пригоді здобувачам освіти для організації самостійної роботи та залучення до систематичної самоосвіти, а також викладачам вищої школи та широкій педагогічній спільноті.

Бажаємо відшукати свій шлях до успіху через освіту та саморозвиток!

ПРОГРАМА КУРСУ «Педагогічна інноватика»

Програма дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Вид дисципліни	обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	
Загальний обсяг кредитів/годин	4/120	4/120
Курс	5	5
Семестр	10	10
Кількість змістових модулів з розподілом	2	
Обсяг кредитів	4	4
Обсяг годин, в тому числі:	120	120
аудиторні	32	16
модульний контроль	4	4
самостійна робота	80	80
семестровий контроль	залік	залік
Змістовий модуль «Лідерство та інновації в освіті» (М.В. Братко)		
Курс	5	5
Семестр	10	10
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна форма навчання	заочна форма навчання
аудиторні	16	8
модульний контроль	залік	залік
самостійна робота	40	52
Семестровий контроль	залік	залік
Змістовий модуль «ІКТ в освіті» (М.В. Козир)		
Курс	5	5
Семестр	10	10
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
аудиторні	16	8
модульний контроль	4	4
самостійна робота	40	52
Семестровий контроль	залік	залік

Мета та завдання навчальної дисципліни. Мета — формування системи професійної компетентності щодо реалізації механізмів лідерства для впровадження інновацій в системі освіти на основі знань про педагогічну інноватику; сучасних трендів освітньої сфери, зокрема у вищій школі; готовності сучасного викладача закладу вищої освіти вирішувати актуальні питання освітньої практики через розвиток креативності та фахових компетентностей, що сприятимуть інноваційному підходу до вирішення професійних завдань на основі експертизи, оцінки, моделювання, проектування, апробації та реалізації освітніх інновацій, зокрема із використанням ІКТ.

Завдання — сприяти формуванню таких компетентностей:

- ▶ **інтегральної компетентності**, яка виявляється у здатності розв'язувати комплексні проблеми професійної діяльності та виконання посадових обов'язків на основі ефективного оволодіння теорією та практикою освітньої інноватики;
- ▶ **загальних компетентностей**, а саме: здатності застосовувати знання у практичних ситуаціях, вчитися й оволодівати сучасними знаннями, шукати, обробляти та аналізувати інформацію з різних джерел, продукувати нові ідеї, використовувати інформаційні та комунікаційні технології, адаптуватися та діяти в новій ситуації, взаємодіяти з іншими, діяти соціально відповідально і свідомо, брати на себе відповідальність;
- ▶ **фахових компетентностей** спеціальності, які виявляються у здатності застосовувати нові освітні технології, бачити сфери їх застосування та доцільно застосовувати на практиці, розуміти системність, взаємозв'язок і цілісність інноваційних освітніх процесів; на основі вивчення перспективного педагогічного досвіду реалізовувати освітні та педагогічні інновації у власній професійній діяльності; планувати та організувати інноваційний освітній процес у вищій школі (чітко визначати дидактичну мету, добирати відповідний зміст, методи, застосовувати варіативні форми навчання); планувати та здійснювати освітній процес, що має прикладний характер використання інноваційних ІТ; доцільно застосовувати інноваційні технології навчання; розробляти та реалізувати нові методики навчання; знаходити оптимальні засоби реалізації принципу творчої співпраці між всіма суб'єктами освітнього процесу.

Результати навчання за дисципліною:

- ✓ знати і дотримуватися основних положень законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту»;

- ✓ володіти знаннями про сучасні тренди в освіті в цілому та вищій освіті зокрема;
- ✓ розуміти сутність базових понять педагогічної інноватики та лідерства в освіті;
- ✓ знати структуру і динаміку розвитку освітніх інноваційних процесів;
- ✓ знати особливості та структуру інноваційної професійної діяльності викладача вищої школи;
- ✓ розуміти сутність лідерства в освіті;
- ✓ розуміти інноваційний характер сучасних методів, форм, технологій організації освітнього процесу у вищій школі;
- ✓ знати сучасні інтерактивні технології навчання та вміння їх реалізовувати в освітньому процесі вищої школи;
- ✓ знати особливості організації електронного навчання, сучасних цифрових інструментів та ресурсів для забезпечення освітнього процесу;
- ✓ розуміти та враховувати вплив соціальних та особистісних факторів на перебіг інноваційних педагогічних процесів;
- ✓ володіти операціями аналізу, синтезу, зіставлення, порівняння педагогічних явищ і процесів для вирішення різних професійних завдань;
- ✓ уміти будувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію, дотримуватися правил ефективної комунікації та норм професійної етики;
- ✓ уміти ефективно застосовувати сучасні освітні технології (дистанційні, активні, мультимедійні);
- ✓ уміти самовдосконалюватись, застосовуючи різноманітні освітні ресурси;
- ✓ уміти проявляти лідерський потенціал та лідерські уміння у вирішенні організаційно-управлінських завдань інноваційної діяльності;
- ✓ уміти усвідомлювати, переосмислювати особистісний та професійний досвід.

Тематичний план навчальної дисципліни «Педагогічна інноватика»

№ п/п	Назви теоретичних розділів, тем	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семинарських	Самостійна робота	Модульний контроль
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»								
Модуль I. Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті								
1	Лідерство в діяльності викладача вищої школи	14	4	2		2	10	залік
2	Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті	14	4	2		2	10	залік
<i>Разом</i>		30	8	4		4	20	2
Модуль II. Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти								
3	Інновації в організації освітнього процесу	14	4	2		2	10	
4	Технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти	14	4	2		2	10	
<i>Разом</i>		30	8	4		4	20	2
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ІКТ В ОСВІТІ»								
Модуль III. Теоретичні основи інформатизації освіти та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО								
1	Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми. Особливості педагогічної науки в умовах інформатизації освіти	14	4	2	2		10	

№ п/п	Назви теоретичних розділів, тем	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичних	Семинарських	Самостійна робота	Модульний контроль
2	Рішення дидактичних задач за допомогою ІКТ	14	4	2	2		10	
<i>Разом</i>		30	8	4	4		20	2
Модуль IV. Методика застосування ІКТ в освітньому процесі ЗВО								
3	Інформаційно-комунікаційні засоби і методи навчання та організації освітнього процесу у ЗВО	14	4	2	2		10	
4	Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО	14	4	2	2		10	
<i>Разом</i>		30	8	4	4		20	2
Разом за навчальним планом		120	32	16	8	8	80	8

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ I

Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті

ЛЕКЦІЯ 1

Лідерство в діяльності викладача вищої школи (2 год)

Сутність понять «лідер», «лідерство», «лідерство в освіті». Лідерство як якісно новий рівень управління. Лідер (типи, ролі, функції, якості).

Лідерство в освітній діяльності. Ролі, функції та компетенції керівника-лідера у сфері освіти. Управління у сфері освіти на засадах лідерства. Головні компетенції лідера — інноваційність як готовність до змін та емоційний інтелект. Теорія Г. Гарднера про множинність інтелекту. Сучасний викладач вищої школи як лідер інновацій в освітній діяльності. Стратегії розвитку лідерського потенціалу викладача вищої школи. Підходи до навчання лідерству в сучасній вищій школі.

Ключові слова: лідерство, лідерські якості, лідерство в освіті, інноваційна діяльність викладача, готовність викладача до інноваційної діяльності.

Рекомендовані джерела:

основні: 1, 6;

додаткові: 1, 4, 11–14, 22, 24, 29.

ЛЕКЦІЯ 2

Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті (2 год)

Поняття та сутність інноваційних процесів в освіті. Інноваційність і новаторство. Педагогічна інноватика як наука: сутність, мета, предмет, об'єкт, завдання. Методологічні основи педагогічної інноватики. Класифікація педагогічних інновацій (нововведень). Характеристика інновацій в освіті.

Сутність та структура інноваційного освітнього процесу. Закони перебігу інноваційних освітніх процесів та принципи управління ними. Технологія педагогічних нововведень. Рівні інновацій. Інноваційні стратегії розвитку вищої освіти.

Умови ефективності інноваційних освітніх процесів. Соціально-психологічні чинники успішності впровадження інновацій. Типи особистості залежно від установки до нововведень. Рольові позиції в організації інновацій (постачальник проблеми, новатор, ініціатор, розробник, експерт, виконавець, організатор, користувач). Характеристика інноваційного викладача XXI ст. та його нові ролі (розробник програм, фасилітатор, тьютор, експерт, модератор, наставник, презентатор, тренер, наставник, менеджер, консультант, методист, адміністратор, лектор, перемовник, керівник-лідер, дослідник, психолог, андрагог, агент змін).

Ключові слова: педагогічна інноватика, інновація, педагогічна інновація, інноваційна педагогічна діяльність, інноваційний освітній процес, інноваційні стратегії, антиінноваційні психологічні бар'єри.

Рекомендовані джерела:

основні: 2–4;

додаткові: 5–10, 15, 16, 27–29.

МОДУЛЬ II

Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти

ЛЕКЦІЯ 3

Інновації в організації освітнього процесу (2 год)

Відмінності традиційного та інноваційного навчання у вищій школі за різними параметрами. Виникнення і розвиток сучасних технологій навчання у вищій школі в контексті вимог постіндустріального суспільства. Сучасні підходи до навчання: особистісно зорієнтований, креативний, антропологічний, культурологічний, соціологічний, інформаційний, холізм, технологічний.

Загальна характеристика інноваційних технологій навчання у закладах вищої освіти: інформаційні технології, технології дистанційного навчання, модульні технології як відкриті системи навчання (модульно-тьюторна система), технологія ситуаційного навчання (кейс-метод), технології дослідницького (евристичного) навчання, проектне навчання, імітаційні технології навчання (ігрові, тренінгові, дискусійні, у співробітництві), критична (екстремальна) ситуація як навчальна модель, адаптивне навчання. Педагогічні основи управління особистісним і професійним розвитком здобувача освіти за посередництва освітнього середовища закладу вищої освіти.

Ключові слова: традиційне навчання, інноваційне навчання, інноваційні технології навчання.

Рекомендовані джерела:

основні: 2–4, 7, 8;

додаткові: 2, 3, 7–10, 18, 19, 23, 26.

ЛЕКЦІЯ 4**Технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти (2 год)**

Особливості технологій навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти (кооперативного навчання, ігрові, проблемного навчання, інтерактивні, тренінгові). Вимоги до застосування. Критерії ефективності.

Види та різновиди технологій кооперативного навчання (види навчання: взаємне, групове, діалог; різновиди: «Думай — працюй у парі — ділись», «Формулой — ділись — слухай — створюй», «Скажи і переключись», «Зупинись. Починай. Продовжуй», «Круглий стіл», «Кути», «Навчання разом», «Графіті (Карусель)», «Мозковий штурм», «Групове дослідження», «Ажурна пилка»).

Особливості імітаційних технологій навчання. Ігрові технології: концептуальні засади, цільові орієнтації, класифікація. Основні ігрові технології (ділові, імітаційні, операційні ігри, виконання ролей, діловий театр, психодрама та соціодрама), особливості їхньої організації та проведення.

Технології опрацювання дискусійних питань (дискусія: дискусія-диспут, конференція, дискусія в засобах масової інформації, прогресивна дискусія, дискусія-змагання; дебати: класичні дебати за К. Поппером, вільні дебати у відкритих аудиторіях, панельні дебати, симпозіум, експрес-дебати, модифіковані дебати, круглий стіл, «акваріум», підсумкові дебати).

Сучасний тренінг: ключові ознаки, структура, технології підготовки та проведення. Ключові компетенції тренера. Види тренінгів: соціально-психологічний, професійний (бізнес), відкритий, закритий (корпоративний), стандартний.

Ключові слова: технології навчання, інтерактивні технології, технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, технології кооперативного навчання, ігрові технології, технологія проблемного навчання, тренінгові технології.

Рекомендовані джерела:

основні: 3, 5, 7, 8;

додаткові: 3, 8–10, 18–20, 26.

Змістовий модуль «ІКТ В ОСВІТІ»**МОДУЛЬ III****Теоретичні основи інформатизації освіти та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО****ЛЕКЦІЯ 5****Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми. Особливості педагогічної науки в умовах інформатизації освіти (2 год)**

Сучасна парадигма освіти: фундаментальні концепції та підходи (загальна характеристика). ІКТ як засіб реалізації концепцій гуманізації та демократизації освіти, особистісно-орієнтованого навчання та індивідуалізації. ІКТ як засіб підвищення ефективності та якості освіти, реалізації положень Болонського процесу про безперервну освіту. Інформатизація освіти як галузь педагогічних знань. Цілі, завдання, основні поняття. Перспективні питання розвитку педагогічної науки в умовах інформатизації освіти. Дидактичні функції ІКТ в освітньому процесі. Дидактичні умови ефективного використання ІКТ в освітньому процесі. Підготовка педагогічних кадрів та студентів до використання ІКТ в освіті. Психолого-педагогічні та санітарно-гігієнічні проблеми використання ІКТ в навчальному процесі школи та ЗВО.

Ключові слова: освітня парадигма, гуманістичні принципи, самореалізація особистості студента, демократизація управління ЗВО, демократизація навчального процесу, навчальний стиль, особистісно орієнтований підхід, індивідуалізація, безперервна освіта, інформатизація освіти, інформаційне середовище, психолого-педагогічні та дидактичні основи використання ІКТ, дидактичні функції ІКТ, дидактичні принципи використання ІКТ, дидактичні умови застосування ІКТ.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–7;

додаткові: 2–5, 8.

ЛЕКЦІЯ 6

Рішення дидактичних задач за допомогою ІКТ (2 год)

Активізація пізнавальної діяльності учнів за допомогою ІТ. Реалізація принципів активності та інтерактивності. Модульно-рейтингова система навчання на основі ІТ. Теоретичні основи і принципи інтеграції ІТ в навчальний процес. Поєднання традиційних методів навчання з інноваційними на основі ІТ. Автоматизація навчального процесу та інноваційні технології.

Ключові слова: інновація та автоматизація у навчальному процесі, інтеграція ІТ в освітній процес, принципи активності та інтерактивності.

Рекомендовані джерела:

основні: 1, 5–7;

додаткові: 3, 4, 6.

МОДУЛЬ IV

Методика застосування ІКТ в освітньому процесі ЗВО

ЛЕКЦІЯ 7

Інформаційно-комунікаційні засоби і методи навчання та організації освітнього процесу у ЗВО (2 год)

Поняття «технологія навчання», «педагогічна технологія навчання», «інформаційна технологія навчання» (педагогічне та технологічне визначення). Інформаційно-комунікаційні засоби навчання: загальна характеристика та класифікація. Загальні дидактичні вимоги до них. Комп'ютерні засоби навчання. Електронні навчальні програми та матеріали. Навчальні ігри. Графіка. Мультимедійні засоби навчання. Методика використання електронних підручників. Метод проектів з використанням ІКТ. Методика застосування інтернет-технологій у навчальному процесі. Онлайн-конференції. Можливості інтернет-навчання. Методика організації та застосування дистанційного навчання. Методика організації та проведення контролю знань на основі ІКТ.

Ключові слова: дидактичні основи використання електронних підручників, онлайн-конференція, дистанційне навчання, педагогічний та технологічний підходи до ІКТ, засоби навчання, електронні, комунікаційні та мультимедійні засоби навчання.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–4;

додаткові: 3, 5, 6.

ЛЕКЦІЯ 8**Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО (2 год)**

Особливості та методика використання ІКТ в освітньому процесі вивчення іноземних мов та дисципліни «Українська мова та література». Особливості та методика використання ІКТ у процесі вивчення інших дисциплін. ІКТ у роботі класного керівника та куратора. ІКТ у роботі адміністративних працівників шкіл та ЗВО. Методика та вимоги до оформлення предметного кабінету з інформаційно-комунікаційними засобами та технологіями навчання. Особливості використання ІКТ у середній освіті та ЗВО.

Ключові слова: підвищення ефективності освітнього процесу з дисципліни, дидактичні можливості ІКТ, організаційні можливості ІКТ, технічне обладнання кабінету.

Рекомендовані джерела:

основні: 2–4;
додаткові: 3–6.

Контроль навчальних досягнень**СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ
НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ СТУДЕНТІВ**

Види діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль I		Модуль II		Модуль III		Модуль IV	
		К-сть одиниць	Максимальна к-сть балів	К-сть одиниць	Максимальна к-сть балів	К-сть одиниць	Максимальна к-сть балів	К-сть одиниць	Максимальна к-сть балів
Відвідування лекцій	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Відвідування семінарських занять	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Робота на семінарському занятті	10	2	20	2	20	–	–	–	–
Робота на практичному занятті	10	–	–	–	–	2	20	2	20
Виконання завдань для самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Разом		9	59	9	59	9	59	9	59
Максимальна кількість балів								236	
Розрахунок коефіцієнта								$236 : 100 = 2,36$	

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ТА КРИТЕРІЇ ЇЇ ОЦІНЮВАННЯ

№ п/п	Назва теми та завдання для самостійної роботи	Кількість	
		годин	балів
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»			
МОДУЛЬ I. Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті			
1	Впорядкувати словник основних термінів та понять модуля	4	2
2	Скласти опорний конспект теми у вигляді логічно-змістової схеми	4	2
3	Підготувати інформацію про сучасні підходи до тлумачення феномену лідерства на основі наукових та науково-публіцистичних джерел	6	3
4	Сформулювати можливий перелік видів інноваційної діяльності викладача в сучасному університеті (коледжі) (на вибір здобувача освіти)	2	1
5	Написати есе на тему «Я — лідер, агент освітніх змін»	4	2
	Всього	20	10
МОДУЛЬ II. Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти			
6	Впорядкувати словник основних термінів та понять модуля	4	2
7	Скласти опорний конспект теми у вигляді логічно-змістової схеми	4	2
8	Впорядкувати каталог статей за проблемою вивчення «Моя книжкова полиця»	4	2
9	Розробити презентацію сучасної технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти та презентувати на загал	8	4
	Всього	20	10

№ п/п	Назва теми та завдання для самостійної роботи	Кількість	
		годин	балів
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ІКТ В ОСВІТІ»			
МОДУЛЬ III. Теоретичні основи інформатизації освіти та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО			
10	Розробити презентаційний проект обґрунтування ролі ІТ як засобу реалізації положень Болонського процесу про безперервну освіту	4	3
11	Окреслити актуальні питання інформатизації освіти як певної галузі педагогічних знань: цілі, завдання, основні поняття (формат — есе).	4	1
12	На основі карти «Навички XXI століття» сформулювати сучасні вимоги до методичних матеріалів, що забезпечують особистісно зорієнтоване навчання з використанням засобів ІКТ	4	2
13	Окреслити проблеми підготовки педагогічних кадрів і студентів до використання ІТ в освіті для проведення відповідної онлайн-дискусії	4	2
14	За допомогою відповідного інтернет-ресурсу створити Інформаційну карту психолого-педагогічної діагностики студентів групи на основі ІКТ (інформацію розмістити у блозі)	4	2
	Всього	20	10
МОДУЛЬ IV. Методика застосування ІКТ в освітньому процесі ЗВО			
15	Розробити інтерактивну лекцію із використанням ІКТ (у форматі SWAY)	5	2
16	Охарактеризувати специфіку організації та проведення відеоконференції	4	2
17	На основі аналізу інформації, представленої в Інтернеті, презентувати закордонний досвід застосування інформаційних і комунікаційних технологій в освіті (формат презентації за вибором магістранта)	4	3

№ п/п	Назва теми та завдання для самостійної роботи	Кількість	
		годин	балів
18	На основі інструментарію мультимедійної технології (ММТ) розробити освітні проекти, які реалізували б міжпредметні зв'язки (освітні платформи PowToon, Prezi, Slides)	7	3
	Всього	20	10
	Разом	80	40

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Критерії оцінювання	Кількість балів
Своєчасність виконання роботи	1
Презентація роботи (оригінальність, логіка викладу, чіткість, доказовість)	2
Різноманітність використаних джерел	2

ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ (МОДУЛЬНОЇ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ) ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Кількість балів	Характеристика
20–25	Модульна контрольна робота характеризується відсутністю помилок, що засвідчує сформовані вміння та міцні знання матеріалу, який складає зміст модуля
15–19	У модульній контрольній роботі наявні незначні помилки
9–14	У модульній контрольній роботі наявні суттєві помилки, частину з яких студент спроможний усунути у разі незначної допомоги викладача
0–8	У роботі наявні суттєві помилки; студент потребує постійного роз'яснення викладача, щоб усунути виявлені помилки

I модульна контрольна робота

Тестові завдання закритої форми для перевірки теоретичних знань з теми

Відкриті запитання та завдання:

1. Схарактеризуйте основні риси справжніх лідерів в освіті.
2. Спроектуйте власну програму розвитку лідерських якостей «Лідер в мені».
3. Поясніть, чим відрізняється у сфері освіти управління на засадах лідерства від традиційного управління.
4. Поясніть значення емоційного інтелекту для викладача вищої школи.
5. Схарактеризуйте об'єкт, предмет, завдання педагогічної інноватики.
6. Поясніть логіку перебігу інноваційних освітніх процесів та принципи управління ними.
7. Наведіть характерні риси викладача-новатора вищої школи.
8. Опишіть сутність нових ролей викладача вищої школи, обравши з переліку не менше 5: розробник програм, фасилітатор, тьютор, експерт, модератор, наставник, презентатор, тренер, наставник, менеджер, консультант, методист, адміністратор, лектор, перемовник, керівник-лідер, дослідник, психолог, андрагог, агент змін.
9. Поясніть, від яких чинників залежить успішність упровадження інновацій.

II модульна контрольна робота

Тестові завдання закритої форми для перевірки теоретичних знань з теми

Відкриті запитання та завдання:

1. Поясніть сутнісні відмінності між традиційним та інноваційним навчанням у вищій школі.
2. Схарактеризуйте чинники, які впливають на упровадження інноваційних технологій навчання в сучасній вищій школі.
3. Схарактеризуйте сучасні підходи до навчання, обравши з переліку не менше 3: особистісно зорієнтований, креативний, антропологічний, культурологічний, соціологічний, інформаційний, холізм, технологічний.
4. Коротко схарактеризуйте сутність інноваційних технологій навчання у закладах вищої освіти.
5. Схарактеризуйте особливості інноваційних технологій навчання у сучасній вищій школі, обравши з переліку не менше 2: інформаційні, дистанційні, модульні як відкриті системи навчання (модульно-тьюторна система), ситуаційного навчання (кейс-метод), дослідницького (евристичного) навчання, проектне навчання, імітаційні (ігрові, тренінгові, дискусійні, у співробітництві), критична (екстремальна) ситуація як навчальна модель, адаптивне навчання.

III модульна контрольна робота

1. Дати характеристику дидактичних основ використання ІТ в освітньому процесі ЗВО.
2. Окреслити актуальні питання інформатизації освіти як певної галузі педагогічних знань. Визначити цілі, завдання, основні поняття.

3. Аргументувати доцільність впровадження модульно-рейтингової системи навчання на основі ІТ.
4. Визначити перспективні питання розвитку педагогічної науки в умовах інформатизації освіти.
5. Окреслити проблеми підготовки педагогічних кадрів і студентів до використання ІТ в освіті.
6. Розробити вимоги до методичних матеріалів, що забезпечують особистісно зорієнтоване навчання з використанням засобів ІКТ.
7. Довести вагомість реалізації принципів активності та інтерактивності у процесі впровадження ІТ в освітній процес ЗВО.
8. Проаналізувати психолого-педагогічні та санітарно-гігієнічні проблеми використання ІТ в освітньому процесі школи та ЗВО.
9. Розробити вимоги до обладнання та оснащення кабінету ІТ із заданою кількістю персональних комп'ютерів в освітньому навчальному закладі.
10. Інформатизація освітнього процесу та інноваційні технології: переваги та недоліки.

IV модульна контрольна робота

1. Скласти методичні рекомендації щодо обладнання та використання кабінету ІТ у закладі освіти.
2. Схарактеризувати інформаційно-комунікаційні методи навчання у ЗВО. Довести їх актуальність.
3. Проаналізувати доцільність активізації пізнавальної діяльності учнів за допомогою ІТ.
4. На основі інструментарію мультимедійних технологій (ММТ) розробити освітні проекти, які реалізували б міжпредметні зв'язки.

5. За результатами інформації, представленої в Інтернеті, дати порівняльну характеристику тестових завдань, що використовуються для діагностики навчальних досягнень студентів різних регіонів, країн тощо.
6. Схарактеризувати специфіку методу проєктів із використанням ІТ.
7. Визначити особливості створення та використання електронних навчальних програм і матеріалів.
8. Проаналізувати специфіку методики використання електронних підручників в освітньому процесі ЗВО.
9. Визначити доцільність використання в освітньому процесі навчальних ігор, графіки.
10. Розробити проєкт семінарського заняття із використанням ІКТ (у форматі .ppt).

ФОРМИ ПРОВЕДЕННЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Семестрове оцінювання здійснюється у формі заліку.

ОРІЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДЛЯ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Сутність лідерства та його складові.
2. Види та типи лідерства.
3. Лідер (типи, ролі, функції, якості).
4. Лідерство в освітній діяльності.
5. Ролі, функції та компетенції керівника-лідера у сфері освіти.
6. Головні компетенції лідера. Розвиток лідерських якостей.
7. Сучасний викладач вищої школи як лідер інновацій в освітній діяльності.
8. Підходи до навчання лідерству в сучасній вищій школі.
9. Педагогічна інноватика як наука.
10. Сутність інноваційного освітнього процесу.

11. Етапи педагогічних інновацій («життєвий цикл нововведення»).
12. Рівні педагогічних інновацій.
13. Сучасні підходи до оцінювання педагогічних інновацій.
14. Характеристики інноваційного викладача ХХІ століття.
15. Нові ролі сучасного викладача вищої школи.
16. Відмінності традиційного та інноваційного навчання у вищій школі.
17. Характеристика сучасних підходів до навчання.
18. Загальна характеристика інноваційних технологій навчання у закладах вищої освіти.
19. Сутнісні характеристики конкретних інноваційних технологій навчання (інформаційних, дистанційного навчання, модульних як відкритих систем навчання (модульно-тьюторна система), ситуаційного навчання (кейс-метод), дослідницького (евристичного) навчання, проєктного навчання, імітаційних (ігрових, тренінгових, дискусійних, навчання у співробітництві), критичної (екстремальної) ситуації як навчальної моделі, адаптивного навчання).
20. Особливості управління особистісним і професійним розвитком здобувача освіти за посередництва освітнього середовища закладу вищої освіти.
21. Особливості технології кооперативного навчання.
22. Специфіка ігрових технологій.
23. Особливості реалізації технологій проблемного навчання.
24. Особливості сучасних інтерактивних та тренінгових технологій навчання.
25. Інформатизація суспільства як соціальний процес і його основні характеристики.
26. Вплив інформатизації на сферу освіти.
27. Цілі й завдання впровадження інформаційних та комунікаційних технологій у навчальний процес.

28. Основні напрямки впровадження засобів інформаційних та комунікаційних технологій в освіту.
29. Дидактичні властивості та функції інформаційних і комунікаційних технологій.
30. Фактори інтенсифікації навчання, що реалізуються при використанні засобів інформаційних та комунікаційних технологій.
31. Вплив ІКТ на педагогічні технології.
32. Електронні засоби навчального призначення. Програмно-методичне забезпечення. Педагогічна доцільність використання електронних засобів навчального призначення.
33. Типологія електронних засобів навчального призначення за функціональним призначенням.
34. Типологія методичних електронних засобів навчального призначення.
35. Інструментальні програмні засоби для розробки електронних матеріалів навчального призначення.
36. Вимоги до електронних засобів навчального призначення.
37. Система засобів навчання на базі інформаційних і комунікаційних технологій.
38. Інформаційно-предметне середовище з вбудованими елементами технології навчання.
39. Навчально-матеріальна база забезпечення процесу інформатизації освіти.
40. Засоби автоматизації інформаційно-методичного забезпечення навчального закладу.
41. Перспективні напрями розробки і використання засобів інформаційних та комунікаційних технологій в освіті.
42. Види інформаційно-навчальної взаємодії при роботі в комп'ютерних мережах.
43. Телеконференції освітнього і навчального призначення.
44. Використання інтернет-ресурсів для організації навчально-освітньої діяльності.

45. Навчальні телекомунікаційні проекти (НТП). Типологія НТП.
46. Організація виконання навчальних телекомунікаційних проектів. Координація проектної діяльності при роботі в комп'ютерній мережі.
47. Можливості реалізації особистісно зорієнтованого навчання за допомогою засобів інформаційних та комунікаційних технологій.
48. Психолого-педагогічна діагностика на основі інформаційних і комунікаційних технологій.
49. Педагогічна інформаційна система моніторингу якості освіти.
50. Експертні та аналітичні методи оцінки електронних засобів навчального призначення.
51. Принципи поєднання традиційних та комп'ютерно-орієнтованих методичних підходів до вивчення навчального предмета.
52. Зміни в організації та методах навчання при введенні інформаційних і комунікаційних технологій.

ШКАЛА ВІДПОВІДНОСТІ ОЦІНОК

Оцінка	Кількість балів	Оцінка за шкалою ECTS
Відмінно	90–100	A
Дуже добре	82–89	B
Добре	75–81	C
Задовільно	69–74	D
Достатньо	60–68	E
Незадовільно (з можливістю повторного складання)	35–59	Fx
Незадовільно (з обов'язковим повторним вивченням дисципліни)	1–34	F

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА»

Разом 120 год: лекції — 16 год, семінарські заняття — 8 год, практичні заняття — 8 год, самостійна робота — 80 год, модульний контроль — 8 год.

Тиждень	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Модулі	Модуль I		Модуль II		Модуль III			Модуль IV
Назва модуля	Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті		Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти		Теоретичні основи інформатизації освіти та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО			Методика застосування ІКТ в освітньому процесі ЗВО
Кількість балів за модуль	59 балів		59 балів		59 балів			59 балів
Лекції	1	2	3	4	5	6	7	8
Теми лекцій	Лідерство в діяльності викладача вищої школи	Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті	Інновації в організації освітнього процесу	Технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти	Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми. Особливості педагогічної науки в умовах інформатизації освіти	Рішення дидактичних задач за допомогою ІКТ	Інформаційно-комунікаційні засоби навчання та організації освітнього процесу у ЗВО	Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО
К-ть балів	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал

Теми семінарських занять	Сучасний викладач вищої школи як провайдер інновацій та лідер змін	Інновації та інноваційні процеси в освіті	Підготовка викладачів вищої школи до впровадження інноваційних технологій навчання	Методика застосування інноваційних технологій навчання в освітньому процесі вищої школи	Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми	Дидактичні основи використання ІКТ	Управління освітнім процесом ЗВО засобами ІТ	Методика використання ІТ стання ІТ в практиці викладача предметника
К-ть балів	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал	1 бал
Самостійна робота	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)	Див. пункт «Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання» (5 балів)
Робота на семінарах	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів	10 балів
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота (25 балів)		Модульна контрольна робота (25 балів)		Модульна контрольна робота (25 балів)			Модульна контрольна робота (25 балів)
Підсум. контроль	ПКМ							

Додаток до робочої навчальної програми дисципліни «Педагогічна інноватика»

Змістові модулі: «Лідерство та інновації в освіті», «ІКТ в освіті».

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки.

Освітня наукова програма: 011.00.01 Педагогіка вищої школи.

Освітній рівень: другий (магістерський).

Плани семінарських та практичних занять

Змістовий модуль «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ I

Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 1

Сучасний викладач вищої школи як провайдер інновацій та лідер змін (2 год)

Сутність лідерства як інноваційного керівництва процесами та організаціями.

Особливості лідерства в освіті.

Викладач вищої школи як лідер та провайдер нововведень.

Стратегії розвитку лідерського потенціалу викладача вищої школи.

Підходи до навчання лідерству в сучасній вищій школі.

Рекомендовані джерела:

основні: 1, 2, 4;

додаткові: 1, 2, 8, 9.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 2

Інновації та інноваційні процеси у вищій освіті (2 год)

Сутність та класифікація педагогічних інновацій.

Закономірності перебігу інноваційних освітніх процесів та принципи управління ними.

Умови ефективності інноваційних освітніх процесів.

Характеристика рольових позицій в організації інновацій.

Ролі інноваційного викладача вищої школи.

Рекомендовані джерела:

основні: 1, 2;

додаткові: 2–6, 10.

МОДУЛЬ II

Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 3

Підготовка викладача вищої школи до впровадження інноваційних технологій навчання (2 год)

Професійний розвиток викладача вищої школи: етапи, елементи.

Принципи навчання дорослих.

Навчання викладача через наставництво.

Навчання викладача через дослідження.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–3, 5, 6;

додаткові: 1, 2, 5–7.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ 4**Методика застосування інноваційних технологій навчання в освітньому процесі вищої школи (2 год)**

Характеристика технологій кооперативного навчання.

Особливості ігрових технологій.

Специфіка технологій опрацювання дискусійних питань.

Сучасний тренінг: особливості підготовки та проведення.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–3, 5, 6;

додаткові: 1, 2, 7.

Змістовий модуль «ІКТ В ОСВІТІ»**МОДУЛЬ III**

Теоретичні основи інформатизації освіти та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми (2 год)

Сучасна парадигма освіти: фундаментальні концепції та підходи (загальна характеристика).

ІТ як засіб реалізації концепцій гуманізації та демократизації освіти.

ІТ як засіб реалізації концепції особистісно орієнтованого навчання та індивідуалізації.

ІТ як засіб підвищення ефективності та якості освіти.

ІТ як засіб реалізації положень Болонського процесу про безперервну освіту.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–7;

додаткові: 2–4, 7, 8.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Дидактичні основи використання ІКТ (2 год)

Активізація пізнавальної діяльності учнів за допомогою ІТ. Реалізація принципів активності та інтерактивності.

Модульно-рейтингова система навчання на основі ІТ.

Теоретичні основи та принципи інтеграції ІТ в освітній процес.

Поєднання традиційних методів навчання з інноваційними на основі ІТ.

Автоматизація освітнього процесу та інноваційні технології.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–7;

додаткові: 2–4, 7, 8.

МОДУЛЬ IV

Методика застосування ІКТ в освітньому процесі ЗВО

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Управління освітнім процесом ЗВО засобами ІКТ (2 год)

Поняття «технологія навчання», «педагогічна технологія навчання», «інформаційна технологія навчання» (педагогічне та технологічне визначення).

Інформаційно-комунікаційні засоби навчання: загальна характеристика та класифікація. Загальні дидактичні вимоги до них.

Комп'ютерні засоби навчання. Електронні навчальні програми та матеріали. Навчальні ігри. Графіка.

Мультимедійні засоби навчання.

Рекомендовані джерела:

основні: 2–5;

додаткові: 5–7.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО (2 год)

Особливості та методика використання ІТ в освітньому процесі з іноземних мов.

Особливості та методика використання ІТ у процесі вивчення дисципліни «Українська мова та література».

ІТ у роботі класного керівника та куратора.

ІТ у роботі адміністративних працівників школи та ЗВО.

Методика та вимоги до оформлення предметного кабінету з інформаційно-комунікаційними засобами та технологіями навчання.

Особливості використання ІТ в середній освіті та у ЗВО.

Рекомендовані джерела:

основні: 1–4;

додаткові: 3–6.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ I

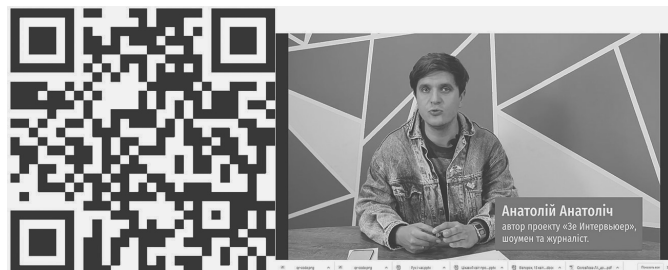
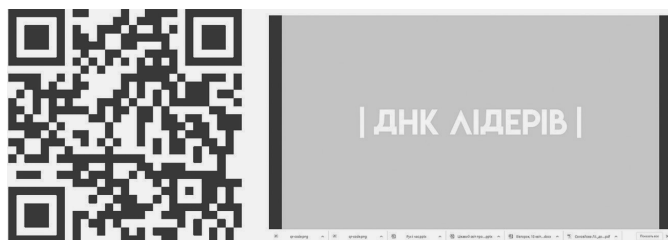
Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті

ТЕМА 1

Лідерство в діяльності викладача вищої школи

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з відео «Лідер — це відповідальність», «Лідер є в кожному», «Лідер — це зміни», «ДНК лідерів». Дайте відповіді на запитання: «Хто такий лідер?», «Якими якостями мають володіти лідери?». Напишіть власний коментар.

«В умовах швидкоплинної ситуації потреба в ефективно-му лідерстві набуває особливого, принципового значення у всіх сферах незалежного та взаємопов'язаного життя. Ми більшою мірою потребуємо бачення, розуміння призначення та компасу (принципів, установок), менше нам потрібна дорожня карта. Перетворення, що відбуваються у наші дні практично у кожній галузі та професії, потребують передусім чіткого лідерства, а вже потім управління» (Стівен Кові).

Напевне, сьогодні немає людини, яка б не чула слово «лідер». Однак, якщо нас запитати, а хто ж такий лідер, то у кожного буде своя відповідь. Так само немає одностайної думки щодо того, як стають лідерами? Ними народжуються чи стають? Очевидно, що немає універсальної теорії та єдино правильної моделі лідерства. Кожна епоха, кожне суспільство, кожна сфера життєдіяльності висуває своїх лідерів. Феномен лідерства зустрічається на будь-якому рівні соціальної організації суспільства, існує скрізь, де є колективна діяльність та організація. Отже, спробуємо розібратись із цим.

Хто такий лідер? Лідер походить від англійського дієслова *to lead* (вести). Лідер — той, хто, йдучи попереду, показує шлях попутникам.

Людина...

- яка здатна повести за собою інших;
- яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен міг виявити ініціативу;
- агент змін, який може надихнути інших робити більше і краще, ніж вони будь-коли робили.

В книгах про лідерів та лідерство наводяться різні переліки якостей особистості, які вирізняють лідерів. Найчастіше звертають увагу на такі *основні якості лідера*:

- душевність,
- мрійливість,
- небайдужість,
- творчість,
- гнучкість,
- здатність надихати людей,
- новаторство,
- рішучість,
- розвинена уява,
- схильність до експериментів,
- ініціативність у впровадженні змін,
- володіння особистою владою.

Таблиця 1

ЯКОСТІ УСПІШНИХ ЛІДЕРІВ

Інтелектуальні здібності	Риси характеру особистості	Набуті вміння
Розум і сила Розсудливість Прозорливість Оригінальність Концептуальність Освіченість Знання справи Мовна розвинутість Допитливість і пізнавальність Інтуїція	Ініціативність Гнучкість Пильність Творчість Чесність Особистісна цільність Сміливість Самовпевненість Урівноваженість Незалежність Самостійність Потреба в досягненнях Наполегливість і впевненість Енергійність Владність Працездатність Агресивність Прагнення до переваги Обов'язковість Співчуття	Уміння заручатися підтримкою Уміння кооперуватися Уміння завойовувати популярність і престиж Такт і дипломатичність Уміння брати на себе ризик і відповідальність Уміння організувати Уміння переконувати Уміння змінювати себе Уміння бути надійним Уміння жартувати й розуміти гумор Уміння знатися на людях

«Здатність викликати довіру — це чесність у дії. Правдивість у всьому — правильний шлях отримання довіри, своєрідний допуск до лідерства» (Марвін Бауер).

«Такі абстрактні цінності, як довіра і чесність, буквально перетворюються у доходи, прибуток та процвітання» (Патріція Ебурдін).

Лідерський талант завжди лежить в основі успішності людини та організації. Якщо у компанії, команді, країні щось іде не так, то шукають (обирають) нового лідера. Лідерство — це багатогранний феномен.

Лідерство:

— сила, що сприяє формуванню в групі людей здатності робити щось, що відрізняється від діяльності оточення і є кращим;

— найбільш досконала форма керівництва — вплив на людей через натхнення;

— управління на високому рівні, процес досягнення значущих результатів при дії з повагою, турботою, чесністю заради добробуту всіх учасників;

— донесення до співробітників візії (бачення);

— виклик навколишній дійсності з метою її зміни;

— самовираження людини, яка працює на досягнення значущої мети, що позитивно впливає на перетворення.

Щодо лідерства та управління зазначимо, що *управління* та *лідерство* є двома відмінними, але взаємодоповнювальними системами, кожна з яких має свої функції та характерні види діяльності. Управління відповідає за питання планування, контролю, організації, в той час як лідерство передбачає і готує зміни, впроваджує та адаптує їх, формує позицію, ставлення до змін.

Менеджер — керівник, який за посадою спрямовує діяльність інших людей та відповідає за її результативність. Не переймайтеся, якщо ви не вписуєтесь в образ лідера, ви все одно можете бути керівником. Але пам'ятайте, що хороший сучасний керівник обов'язково має бути лідером.

Керівник (також менеджер) — це...

— найманий працівник, суб'єкт управління, зайнятий професійною організаторською діяльністю в органах керування підприємства, фірми, установи, який наділений суб'єктом власності визначеними необхідними повноваженнями для прийняття рішень та несе всю повноту відповідальності за результати роботи очолюваного ним колективу. До числа керівників відносять лінійних і функціональних керівників організації та її структурних підрозділів;

— суб'єкт управління. Він є центральною і ключовою фігурою в системі організаційних відносин. Саме керівник вносить порядок і логіку в діяльність розрізнених індивідів, об'єднуючи їх у групу чи організацію для досягнення спільних цілей, вирішення поставлених завдань. Керівник визначає спрямованість і характер діяльності своєї організації.

Основні характеристики керівника:

- особа стає керівником шляхом призначення;
- виконує низку обов'язків відповідно до свого службового положення;
- має підлеглих, наявність яких передбачена умовами договору;
- виконує стандартні керівні функції;
- несе відповідальність за поведінку та продуктивність, як свої, так і підлеглих;
- виконує організаційні функції відповідно до поставлених цілей;
- має право накладати формальні санкції.

Основні характеристики лідера:

- стає лідером на основі своїх особистих якостей;
- не має жодних формальних зобов'язань;
- члени груп підпорядковуються йому на добровільних засадах;
- здійснює вплив на групу осіб для досягнення певної мети;
- має завданням створення сприятливої атмосфери для роботи;
- забезпечує досягнення цілей групи;
- зберігає своє становище залежно від бажання членів групи;
- має вплив на накладення санкцій, що носять неформальний характер.

Структура лідерства:

- група, в якій відбувається взаємодія;
- завдання, яке група намагається вирішити;

— *лідер* — індивід з певними якостями, здібностями та можливостями, орієнтованими на досягнення цілей, значущих для групи;

— *послідовники* — члени групи зі своїми якостями та можливостями для досягнення спільних цілей;

— *ситуації*, характерні для взаємодії в групі.

Рис. 1. Структура лідерства (основні складові)

Дослідники лідерства вважають, що цей феномен має таку ж протяжність історії, як історія людства. Вони переконані, що змінюються часи, епохи, народи, технології, але сталими залишаються закони лідерства. І якщо знати, розуміти та застосовувати закони лідерства, то можна успішно вести людей за собою.

Закони лідерства (У. Бланк (W. Blank))

- ▶ У лідера є послідовники, готові йти за ними як союзники.
- ▶ Лідерство — це сфера взаємодії.
- ▶ Лідерство відбувається як подія.
- ▶ Лідери користуються впливом, який виходить за межі формальної влади.
- ▶ Лідери діють за межами формальних процедур.
- ▶ Лідерство пов'язане з ризиком і невизначеністю.

- ▶ Ініціативи, що висуваються лідерами, підхоплюють не всі.
- ▶ Лідерство — продукт свідомості, здатності до перероблення інформації.
- ▶ Лідерство — явище, яке виникає спонтанно.

Закони лідерства (Дж. Максвелл (John Maxwell))

1. **Закон обмеження.** Лідерський хист визначає рівень ефективності людини.
2. **Закон впливу.** Справжнє мірило лідерства — це вплив, не більше і не менше.
3. **Закон процесу.** Лідерство розвивається поступово, а не за один день.
4. **Закон навігації.** Будь-хто може керувати кораблем, але потрібен лідер, щоб прокласти курс.
5. **Закон збільшення цінності.** Лідери збільшують власну цінність у служінні іншим.
6. **Закон надійної основи.** Довіра — основа лідерства.
7. **Закон поваги.** Люди природно ідуть за лідером, який сильніше за них.
8. **Закон інтуїції.** Лідери бачать крізь призму лідерства.
9. **Закон магнетизму.** Ми ті, кого ми притягуємо.
10. **Закон зв'язку.** Лідери звертаються до сердець, перед тим як просити руку допомоги.
11. **Закон ближнього кола.** Потенціал лідера визначається його найближчим оточенням.
12. **Закон передачі повноважень.** Тільки впевнені в собі лідери передають владу іншим.
13. **Закон картини.** Люди роблять те, що бачать.
14. **Закон визнання.** Люди спочатку «купають» лідера, а потім його бачення.
15. **Закон перемоги.** Лідери знаходять шлях до командної перемоги.
16. **Закон великого імпульсу.** Імпульс — найкращий друг лідера.

17. **Закон пріоритетів.** Лідер розуміє, що діяльність — не обов'язково досягнення.

18. **Закон самопожертви.** Щоб іти далі, лідер має віддавати.

19. **Закон слушної миті.** «Коли» — це не менш важливо, ніж «що робити» та «куди йти».

20. **Закон вибухового зростання.** Для того щоб додати у зростанні — очолюйте послідовників, щоб примножити зростання — очолюйте лідерів.

21. **Закон спадщини.** Тривала значущість лідера вимірюється його спадком.

Дж. Максвелл, автор «21 беззаперечного закону лідерства» переконаний, «що єдине, що ви маєте знати про лідерство — це те, що вам треба знати про нього більше, ніж щось одне». І ще, лідер завжди має послідовників. Лідерство — один зі способів диференціації групи в результаті діяльності, спілкування і взаємодії її членів. Тому варто шукати собі команду, де кожен з учасників має здібності, яких у вас нема. Разом ми набагато спроможніші, ніж поодиноці. Конструктивна співпраця з іншими людьми — важлива складова життєвого успіху та лідерства.

Фактори, які важливі для лідерства:

- якості та мотиви лідера як людини;
- ролі лідера;
- образи та мотиви, що існують у свідомості послідовників і спонукають їх слідувати за лідером;
- інституційний контекст (офіційні та правові норми діяльності лідера та його послідовників).

Стратегія поведінки лідера:

- бути прикладом;
- контролювати самого себе, свої думки і емоції;
- виконувати всі ті правила, дотримання яких будете вимагати від інших;
- присвятити себе удосконаленню власної особистості.

І якщо ви зможете це робити по відношенню до самого себе, це означає, що ви здатні керувати і великою кількістю людей.

Функції лідера:

- керувати людьми;
- мислити стратегічно;
- керувати напрямком і культурою;
- управляти собою;
- управляти ресурсами;
- управляти інформацією;
- управляти діяльністю;
- управляти якістю;
- управляти відносинами.

Ключові ролі лідера (Дж. Каузес, Б. Познер):

- шукати нові можливості;
- спонукати людей до спільного бачення, орієнтувати на перспективу, залучати послідовників;
- надавати можливість іншим проявити себе; заохочувати до співпраці та допомоги в індивідуальному розвитку;
- моделювати спосіб життя та розвитку. Захоплювати людей власним прикладом і концентрувати спільні зусилля на результатах;

— надихати людей. Високо оцінювати досягнення та гідно заохочувати послідовників.

Основні ролі лідера в організації (Р. Квін, С. Фаерман, Н. Діксін):

- виробник,
- направляючий,
- посередник,
- інноватор,
- помічник,
- наставник,
- контролер,
- координатор.

«Сучасний лідер має виконувати три основні ролі: **архітектора, слуги та вчителя**» (Пітер Сенге).

Види лідерства

Індивідуальне лідерство — суб'єктом прояву виступає окрема особистість. Прояв може здійснюватися як безпосередньо щодо себе (саморозвиток особистості), так і щодо інших особистостей (*лідерство особистості*).

Інституційне (організаційне) лідерство — суб'єктом прояву виступає окрема організація. Прояв може здійснюватися як безпосередньо щодо себе (саморозвиток організації), так і щодо інших організацій (*лідерство організації*).

Класифікація лідерства:

- **за характером діяльності:** універсальне, ситуативне;
- **за змістом:** натхненник, виконавець, емоційний, діловий;
- **за стилем керівництва:** авторитарне, демократичне.

Таблиця 2

**ТИПИ ЛІДЕРСТВА
ЗА СФЕРАМИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА**

Тип суспільної діяльності	Тип лідерства	Тип лідера-особистості	Тип лідера-організації
Політична	Політичне	Лідер-політик	Лідер — політична організація
Державна	Державне	Лідер — державний службовець	Лідер — державна установа
Громадська	Громадське	Лідер — громадський діяч	Лідер — громадська організація
Підприємницька	Підприємницьке	Лідер-підприємець	Лідер — підприємство
Освітня	Освітнє	Лідер-освітянин	Лідер — освітня організація

Таблиця 3

ТИПИ ЛІДЕРСТВА ЗА СТИЛЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Тип лідера	Характеристика
Харизматичний	Здатний мотивувати співробітників до діяльності, рівень інтенсивності якої вищий за звичайний, здійснює емоційний вплив на підлеглих, підтримує певну ідею, мету, які передає іншим «заражаючи» їх
Трансформуючий	Відзначається особливими здібностями щодо впровадження інновацій та здійснення змін
Інтерактивний	Турбується про досягнення консенсусу, забезпечує участь у роботі всіх членів колективу, налагодження взаєморозуміння та взаємодії між ними
Трансакційний	Пояснює підлеглим характер завдань, цілей, бере участь у створенні структур, забезпеченні винагороди, турбується про підлеглих та задоволення їхніх соціальних потреб
Сервісний	Піклується про задоволення потреб співробітників, оскільки переконаний, що праця має задовольнити потреби індивіда такою мірою, якою працівник повинен виконувати робоче завдання

Харизма — це...

- набір певних якостей і особливостей людської особистості, який дає змогу приваблювати, чарувати, об'єднувати навколо себе та надихати інших людей. Слово «харизма» має давньогрецьке походження і буквально перекладається як «дар від Бога» або «обдарований Богом»;
- комбінація з різних особливостей та здібностей особистості, які приводять до того, що оточуючі люди починають відчувати незрозумілу симпатію та тягу до такої людини;
- здатність переконувати людей, захоплювати їх своїми ідеями та вести за собою навіть у зону сильного дискомфор-

ту. Завдяки цій здатності харизматичного лідера сприймають як виняткову особистість, яка має особливі сили і здібності, як людину, яка єдина гідна ролі лідера.

Більшості харизматичних особистостей притаманні такі якості:

- оптимізм та позитив;
- самовпевненість;
- внутрішній спокій та впевненість у правоті вчинків;
- схильність до домінування у будь-якій ситуації;
- виняткова рішучість;
- щирість та виразна емоційність у висловлюваннях;
- високі комунікативні та ораторські навички;
- високий рівень емпатії (вміння вислуховувати та вдаватися в суть проблем інших людей);
- самовіддача та розумна щедрість.

Харизматичний лідер завжди є людиною протестуючою, яка прагне змінити ситуацію, виконує функцію перетворювача світу. Харизматична особистість пропонує своє власне розуміння ієрархії цінностей, моралі та ідеології. Немає харизматичного лідера, який слугує самому собі, він завжди є слугою якоїсь надзвичайної («надцінної») ідеї та вождем тієї групи, яка за ним рухається. Такий лідер відмовляється від життєвих радощів і благ заради втілення у життя своїх мрій та ідей.

Практичні поради для підвищення власної харизми

Позитив. Намагайтеся бути більш позитивною та усміхненою людиною. Люди не дуже схильні симпатизувати вічно похмурим і песимістично налаштованим особистостям. Загалом попри свої справжні цілі робіть все з посмішкою та гарним настроєм.

Впевненість. Постарайтеся випромінювати впевненість у всіх своїх вчинках. Навіть якщо всередині ви сумніваєтеся, не показуйте цього. Людям подобаються впевнені у собі особистості, це створює певний ореол твердості, рішучості та мудрості.

Наполегливість. Не соромтеся бути наполегливою, але не агресивною людиною. Наполегливість свідчить про те, що людина знає собі ціну, і це подобається людям.

Вміння слухати. Навчіться слухати інших людей. Намагайтеся вдумуватися у те, що саме хвилює людину при розмові. Так ви завоюєте її довіру та симпатію.

Стримуйте своє его та гординю. Постарайтеся не вихвалитися своїми досягненнями і не проявляйте зайвий егоїзм. Нарциси та егоїсти не дуже подобаються людям. Кращий варіант — бути на рівні: «трохи вище ніж простак». Так люди зможуть відчувати те, що ви одночасно і свій, і щось вище.

Пристрасть. Якщо ви починаєте якусь справу, то робіть її з усією пристрасстю та запалом. Подібні прояви надихають людей вашою ідеєю та мотивацією.

Відвертість. Намагайтеся бути максимально відвертим. Багато людей здатні розпізнавати брехню. Краще промовчати про що-небудь, ніж відверто збрехати.

Щедрість. Не будьте скнарою, люди не люблять жадібних. Але це і не означає, що варто бути марнотратом. Оточуючі повинні розуміти, що вам не шкода грошей на потрібні речі, але разом з цим ви не схильні викидати гроші на вітер.

Почуття гумору. Гумор досить часто є складовою високої харизми. Своєчасно відпущений гарний жарт здатен значно підвищити думку про людину в компанії в кращу сторону.

Освіта також вимагає лідерства. А вища освіта, яка потребує реформ та трансформацій, і поготів. Може, саме ви станете тим лідером в освіті, агентом змін, який віднайде шлях до успіху для закладів вищої освіти, студентства та викладачів. Чим більше ви хочете зробити, чим більше ви хочете змінити, чим більшого успіху прагнете, тим більше вам треба уміти впливати на інших людей та вести за собою.

Лідер в освіті — особа чи інституція, яка здійснює діяльність у сфері освіти, спрямовану на її розвиток, а результати і досягнення цієї діяльності є дороговказом для інших.

Освітнє лідерство необхідно розглядати у трьох взаємопов'язаних аспектах:

- 1) лідерство в освіті (діяльність керівників і викладачів та як результат — освітніх закладів-лідерів);
- 2) лідерство для освіти (діяльність батьків та стейкхолдерів задля розвитку освіти);
- 3) лідерство освіти (діяльність держави щодо забезпечення пріоритетного розвитку освітньої сфери).

Освітні лідери

Типи: адміністративно орієнтовані (фінанси, адміністрування); освітньо-орієнтовані (освітня діяльність).

Типи поведінки освітніх лідерів: адміністратор, орієнтований на людей, програмний менеджер, системний розв'язувач проблем.

Освітніх лідерів можна умовно розподілити на *адміністративно* та *освітньо-орієнтованих*.

Адміністративно орієнтовані керівники зосереджуються на фінансових та адміністративних аспектах своєї роботи. Вони створюють умови, достатні для нормального функціонування освітнього закладу, але не особливо піклуються про якість викладання, зміст освіти, професійний рівень викладацького складу.

Освітньо-орієнтовані керівники зосереджені на діяльності, яка позитивно впливає на освітній процес.

Риси освітнього лідера XXI ст.:

- уміння налагоджувати співпрацю у процесі творення спільного бачення освітнього закладу;
- здатність до співпраці з широким колом стейкхолдерів, які допомагають освітньому закладу досягнути його місії;
- прихильність до навчання упродовж усього життя і здатність підсилити потяг до нього в інших і у самого себе;
- віра у те, що кожний має культивувати демократичні цінності й норми, цінності місцевої громади;

- здатність бути мислячим практиком;
- переконання в тому, що навчання продукується через взаємодію різноманітних перспектив, які дають змогу сполучити освіту й досвід.

Таблиця 4

КРИТИЧНІ ФУНКЦІЇ ЛІДЕРА В ОСВІТІ

Критичні функції	Діяльність
Інструктивне лідерство	Гарантування якості викладання, моделювання викладацької практики, нагляд за курикулом, гарантування якості викладацьких ресурсів
Культурне лідерство	Формування організаційної культури освітнього закладу (історії, традицій, клімату, символіки)
Лідерство у менеджменті	Управління внутрішньоорганізаційними процесами (бюджетом, розкладом, матеріально-технічною базою, безпекою, транспортом)
Лідерство в управлінні людськими ресурсами	Наймання, звільнення, введення на посаду, менторство, стимулювання співробітників, розвиток лідерського потенціалу, професійний розвиток
Стратегічне лідерство	Формування візії, місії, цілей, розроблення засобів для їхнього досягнення
Лідерство у зовнішньому середовищі	Презентація освітнього закладу, зв'язки з громадськістю, набір студентів, збалансування зовнішніх інтересів, захист інтересів освітнього закладу
Мікрополітичне лідерство	Збалансування внутрішніх інтересів, збільшення ресурсів (фінансів, людей) освітнього закладу

Основні ролі лідера в освіті:

- *виробник* — орієнтований на завдання та на роботу керівник, що має високу мотивацію, енергію та особисте покликання; заохочує підлеглих брати на себе відповідальність, доводити до завершення доручені завдання і підтримувати високу продуктивність;

- *направляючий* — роз'яснює свої сподівання й очікування через визначення цілей та планування, ініціатор, чітко окреслює проблему, вибирає альтернативи, встановлює цілі, визначає ролі й політику, оцінює виконання, дає вказівки та інструкції;
- *посередник* — переконливий, впливовий, владний і проникливий, представляє організацію, проводить переговори, маркетингові дослідження, добре виконує роль посередника та спікера;
- *інноватор* — сприяє адаптації та впровадженню змін, вибудовує концепцію та проектує нововведення, є творчим мрійником, який бачить майбутнє, створює передумови, які сприяють їх успішному впровадженню;
- *помічник* — сприяє забезпеченню взаєморозуміння, командної роботи й уміння вирішувати міжособистісні конфлікти;
- *наставник* — розвиває стосунки з людьми, проявляє турботу та позитивне ставлення до них, вислуховує, підтримує, заохочує, демонструє довіру, розглядає людей як ресурс, який можна і потрібно розвивати;
- *контролер* — має знати, що відбувається у всіх структурах, підрозділах, слідкувати за тим, як справляються підрозділи зі своїми функціональними обов'язками, уважно придивлятися до деталей та добре оперувати раціональним аналізом;
- *координатор* — підтримує систему в цілому та забезпечує безперервність її роботи, надійний, відповідальний, забезпечує послідовність і наступність у роботі, визначення та оцінювання донесень та звітів.

«Сьогодні є нагальна потреба в лідерах, які можуть створювати структури та системи, які сприяють появі та реалізації нових ідей, які несуть відповідальність за проведення співробітників через зміни» (Річард Дафт).

Інноваційне лідерство

Рушійною силою та основним стрижнем інноваційного розвитку є склад розуму, що пронизаний підприємницьким духом, бажанням зробити щось абсолютно нове, чого ще не було, не існувало, створювати технології, яких ще не існувало.

Завданням інноваційного лідера є формування перспективних цілей розвитку організації, об'єднання людей цими цілями та застосування морального і матеріального стимулювання для їхньої мобілізації на подолання перешкод у досягненні цих цілей.

П'ять елементів інноваційної організації (Р. Дафт):

- 1) узгодженість інтересів співробітників з корпоративними завданнями та цілями;
- 2) самостійна ініціація творчої діяльності;
- 3) неофіційна діяльність (можливість проводити експерименти, творчу діяльність, яка офіційно не регламентована);
- 4) різноманітні стимули;
- 5) внутрішня комунікація.

«Новий лідер має володіти баченням перспективи (візія), яке навіть можна назвати далекоглядністю» (Б. Ньюмен), а «також натхненням та енергією» (М. Ландсберг).

«Управління емоціями — найважливіша навичка лідера. Як не дивно, занадто мінімальний прояв почуттів та емоцій створює ті ж проблеми, що і завеликий. Спілкування з мертвою рибою так само неприємне, як і спілкування з розлюченим тигром» (Манфред Кетс де Вріс).

Завдання сучасного лідера — викликати позитивні емоції в тих, кого він спрямовує, і розвіяти негативні. Саме у лідерів найбільше влади, щоб зробити це.

«У тих, кого вважають зірковими лідерами, навички емоційного інтелекту визначають як причину їх ефективності» (Д. Гоулман).

Г. Гарднер припустив, що людське життя вимагає розвитку різних типів інтелекту та створив теорію множинного інтелекту. Теорія Г. Гарднера не суперечить науковому визначенню інтелекту як «здатності вирішувати проблеми або виробляти цінні товари» та закладає основу для вивчення множинності інтелекту.

Типи інтелекту (Г. Гарднер):

- просторовий;
- фізичний (тілесно-кінестетичний);
- музичний;
- лінгвістичний;
- логіко-математичний;
- міжособистісний;
- внутрішньоособистісний.

Хороші лідери не тільки уміло налагоджують процеси в організації чи на підприємстві, продукують інноваційні ідеї та вибудовують стратегію. Справжній лідер має надихати, пробуджувати ентузіазм, підтримувати в людях мотивацію і знаходити їхні найсильніші сторони. Він створює особливу атмосферу, сприятливу для креативних ідей та інновацій, отже, володіє емоційним інтелектом.

Міжособистісний інтелект — це здатність розуміти інших людей, те, що їх мотивує, як вони працюють, як вони працюють і співпрацюють з іншими.

Внутрішній інтелект — це здатність особистості розуміти себе, свої мотиви, створювати точну і правдиву модель самої себе і користуватись нею, щоб реалізувати себе в житті. Доступ до власних почуттів, здатність їх розрізнити, а також упевненість у своїй відчуттях, яка допомагає керувати поведінкою.

Емоційний інтелект (П. Саловей, Дж. Маєр) — це усвідомлення власних емоцій, управління емоціями, самомотивація, вміння розпізнавати емоції інших людей, будувати стосунки.

Формула емоційного інтелекту: емоційний інтелект = самосвідомість + самоконтроль + соціальна чутливість + управління відносинами.

Самосвідомість — емоційна свідомість, точна самооцінка, впевненість у собі.

Самоконтроль — контроль емоцій, відкритість, адаптованість, воля до перемоги, ініціативність, оптимізм.

Соціальна чутливість — співчуття, ділова обізнаність, ввічливість.

Управління відносинами — надихання, вплив, допомога у самовдосконаленні, сприяння змінам, зміцнення особистих взаємостосунків, командна робота та співробітництво.

Поліаспектність діяльності викладача вищої школи, вимоги щодо його лідерської позиції зумовлюють новий набір функціональних ролей.

Викладач XXI ст. — адаптор, комунікатор, учень і вчитель, мрійник, лідер, модель, співавтор, відповідальний за ризик, забезпечує доступ до Інтернету, створює нові парадигми, володіє навичками XXI ст., творчий та пишучий, мислячий педагог, управляє інформацією, створює освітнє середовище, той, що повертається додому.

«Викладач повинен не давати знання, а надихати своїм власним прикладом, спрямовувати студента на те, що він хоче і може робити у майбутньому як професіонал» (Ольга Харасахал, призерка Міжнародного конкурсу ISEF 2019, розробниця методу ранньої діагностики раку шкіри).

Отже, чи залишаться викладачі-лектори в сучасному університеті? До викладання будуть залучатись тільки ті викладачі, які можуть поділитись унікальним досвідом та знаннями, зо-

крема, завдяки власним дослідженням, володіють високим артистизмом та розвинутими комунікативними навичками, шукають нові методи та прийоми, технології навчання, тобто є новаторами.

Уміння, навички й компетентності викладача, які сприятимуть його успішності в професії та житті:

- критичне мислення та вміння вирішувати проблеми;
- уміння міркувати, аналізувати, інтерпретувати, узагальнювати інформацію;
- уміння співпрацювати за допомогою Інтернету в різних мережах;
- спритність, наполегливість та ініціатива;
- самостійна робота та самоконтроль;
- планування та здатність до підприємництва;
- ефективна усна та письмова комунікація;
- ефективна робота з інформацією;
- дослідницькі навички;
- цікавість і увага;
- творчість, артистизм і самовираження;
- лідерство та командна робота;
- співпраця та взаємодія;
- економічна та фінансова грамотність;
- екологічна грамотність і розуміння законів екосистеми;
- гуманізм;
- наукова грамотність (включаючи харчування, дієти, фізичні вправи).

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Ознайомтесь зі змістом *рис. 2*. Поміркуйте, хто для вас особисто є беззаперечним лідером сучасності, зокрема, у галузі освіти. Стисло опишіть, чому вважаєте цю особистість лідером.

Лідери сучасності

Всесвітній економічний форум (World Economic Forum) створив співтовариство Global Shapers, до якої увійшли представники молоді, які займаються громадськими справами, лідери, у віці від 20 до 30 років. У амбітних молодих людей запитали, які світові персони минулого і сьогодення найбільше найбільше на них вплинули, надихнувши стати лідерами.

На опитування відгукнулося більше тисячі респондентів з 125 країн і 285 міст світу.

Перелік тих, ким найбільше захоплюється сучасна молодь, виглядає так:

- Нельсон Мандела
- Папа Римський Франциск
- Елон Маск
- Махатма Ганді
- Білл Гейтс
- Барак Обама
- Річард Бренсон
- Стів Джобс
- Мухаммад Юнус
- Наренда Моді
- Уоррен Баффет

Ератно М. докт. пед. наук

Рис. 2. Лідери сучасності

Завдання 2. Пройдіть тестування з метою самооцінки та для усвідомлення власних особливостей. Із запропонованого списку рис характеру оберіть і запишіть у зошит ліворуч ті риси, які вважаєте позитивними, а праворуч — негативними. Потім у лівому стовпчику позитивних рис знаком «+» позначте ті риси, які притаманні вам. Аналогічну дію здійсніть з правим стовпчиком.

Список якостей: делікатність, ініціативність, принциповість, довірливість, непрактичність, лукавість, нещирість, наполегливість, уважність, пихатість, безжалісність, беззахисність, самовідданість, запальність, гордість, ніжність, допитливість, мрійливість, образливість, злопам'ятність, снобізм, альтруїзм, дотепність, хитрість, егоїстичність, привітність, самостійність, самовпевненість, вразливість, безкорисливість, витриманість, гуманність, щирість, відкритість, великодушність, розсудливість, вдячність, безстрашність, жорстокість, буркотливість, сором'язливість, вірність, неухажність, розважливість, гарячкуватість, дисциплінованість, винахідливість, пасивність, впертість, скромність, організованість, практичність, настирність, раціональність, замкнутість, емоційність, самолюбивість, люб'язність, зарозумілість, самовладання, улесливість, наївність, жадібність, безтурботність, невразливість, лінь, байдужість.

Обробка та інтерпретація результатів. Визначити загальну кількість позитивних якостей у лівому стовпчику. Знайти суму притаманних вам позитивних якостей. За аналогією визначити загальну кількість негативних рис, а також суму тих, які притаманні вам.

За формулою обчислити коефіцієнт самооцінки з позитивних та негативних рис:

$$K = \frac{m}{n},$$

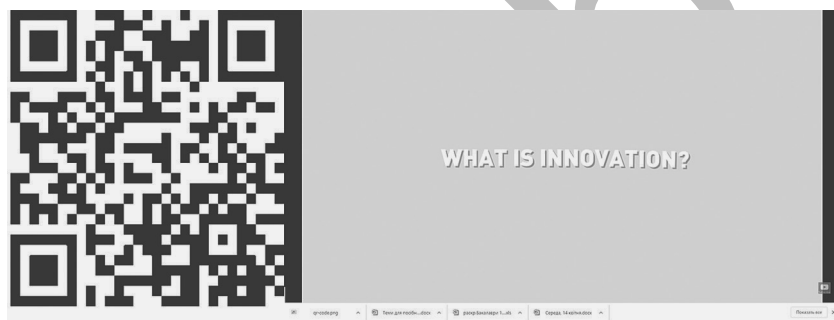
де m — позитивні (негативні) якості, які людина відмічає у себе;
 n — загальна кількість виділених позитивних (негативних) якостей.

ТЕМА 2

Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з трендовим роликом “What is innovation?”. Дайте відповіді на запитання: «Що таке інновація?», «У яких сферах життєдіяльності людини можуть запроваджуватись інновації?». Напишіть власний коментар.

Ознаки сучасного світу

«Ми живемо у суспільстві ризику, в реальності, яка характеризується постійними змінами, своєрідною невпевненістю духу часу. Такі обставини заперечувати — цинічно, а піддаватись без спротиву — небезпечно» (Бек У. Суспільство ризику. На шляху до іншого модерну).

Освіта — важливий соціальний інститут для функціонування і розвитку будь-якого суспільства, її роль всемірно зростає у XXI ст., яке характеризується підвищенням ролі знань, науки як у сфері економіки, так і в повсякденному житті. Розбудова незалежної України, її поступальний розвиток безпосередньо пов'язані з успішністю трансформаційних процесів у сфері освіти.

Футурологи, прогнозуючи потреби щодо результатів діяльності освіти, звертають увагу на такі сутнісні риси контексту її діяльності в недалекому майбутньому:

- ✓ повна інформатизація, діджиталізація освіти;
- ✓ розвиток цифрових бібліотек та цифрового книговидання;
- ✓ швидке освоєння молоддю новітніх технологій;
- ✓ зростання значущості інтернет-освіти;
- ✓ активне впровадження якісно нових форм організації навчання;
- ✓ упровадження індивідуальних освітніх програм для кожного учня/студента;
- ✓ докорінна зміна ролі учителя в системі освіти;
- ✓ потреба в реорганізації структури навчальних планів;
- ✓ збереження постійного зв'язку випускників із навчальним закладом через інтернет-ресурси;
- ✓ створення нових моделей університетських кампусів;
- ✓ зростання чисельності та популярності масових відкритих онлайн-курсів;

- ✓ посилення інтересу до дуальної освіти;
- ✓ елітні вищі навчальні заклади як «фабрики нових знань», які заманюватимуть інтелектуалів;
- ✓ посилення автономії та демократизації освітнього процесу;
- ✓ перехід до неперервної системи освіти;
- ✓ зміна демографічного профілю вищого навчального закладу;
- ✓ зростання значущості закладів раннього розвитку дитини;
- ✓ посилення ролі батьків та сім'ї у системі освіти;
- ✓ підлаштування освіти під людей з особливими потребами;
- ✓ неминучість руху світу до загальнодоступної сонячної енергетики, локального виробництва на природних матеріалах;
- ✓ зникнення багатьох примітивних індустріальних фахів і занять;
- ✓ значне підвищення вимог до рівня освіти всього населення;
- ✓ розширення потреби в усіх професіях та їх урізноманітненні.

Сучасний світ надзвичайно динамічний і мінливий. Ці зміни торкаються усіх сфер — політичної, соціальної, економічної, культурної. Довкола виклики і можливості, які має вирішити та використати людина. Німецький філософ У. Бек, аналізуючи сучасну соціальну ситуацію, приходять до висновку, що ми живемо у «суспільстві ризику», в реальності, яка характеризується постійними змінами, своєрідною «невпевненістю духу часу». Такі обставини заперечувати — цинічно, а піддаватися без спротиву — небезпечно.

Відповідно людину необхідно готувати до життя у цій швидкозмінній реальності, яку вчені визначають як нову цивілізаційну епоху — постіндустріальну, а сучасне суспільство як «інфор-

маційне суспільство», або «суспільство знань». Це своєрідний цивілізаційний і культурний феномен, серцевиною та основою якого є знання.

Нова цивілізаційна епоха

Глобалізація + постіндустріальна економіка = інформаційне суспільство (information society, digital society, e-society), *суспільство знань* (knowledge society) модернізує уявлення про роботу, освіту, культуру, дозвілля, спілкування, комунікацію, економіку, соціальне життя.

Ознаки сьогодення, яке формує майбутнє:

- наукоємні та автоматизовані виробництва;
- надмірна кількість інформації;
- епоха «великих даних»(big data);
- зростання швидкостей передачі інформації;
- стирання економічних та культурних кордонів;
- інтернет-навчання та інтернет-торгівля та послуги;
- зміна форм праці;
- активне старіння людства;
- гендерна рівність;
- зростання ролі самостійної праці та навчання;
- освіта упродовж життя;
- неперервна освіта як засіб створення майбутнього.

Варто враховувати, що *найцінніший капітал сучасної епохи* — це людина, а *ідеальна мета* — гуманітарно спрямована, екологічно безпечна, соціально справедлива економіка. Нова цивілізаційна епоха вимагає якісно нових знань і навичок, передбачає навчання впродовж усього життя. Відповідно *завдання освіти* полягає у підвищенні здатності індивіда долати труднощі, тобто швидко й економічно адаптуватися до безперервно мінливих умов.

Завдання сучасної освіти:

- 1) навчання навчатися;
- 2) навчання працювати;

- 3) навчання співіснувати;
- 4) навчання жити.

«Інновація» — це більше робочих місць, покращення життя, краще суспільство» (Нова європейська стратегія «Європа 2020»).

Основні передумови інновацій у вищій освіті:

- освіта і наука є пріоритетними у ХХІ ст. в постіндустріальному суспільстві, суспільстві інформації та знань;
- країна, яка забезпечує пріоритет науки та вищої освіти є конкурентоспроможною у світі;
- трансформація вищої школи можлива за умови активного впровадження інноваційних технологій різних типів та видів, в тому числі ІКТ;
- використання ІКТ в освітній практиці закладу вищої освіти є нагальною потребою.

Що таке інновація?

Термін *інновація* походить від латинського *novatio*, що означає «оновлення» (або «зміна»), і префікса *in*, який перекладається з латини як «у напрямі», тому дослівно *Innovatio* — «у напрямі змін».

Інновація (англ. *innovation* — нововведення) — це...

- нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, яке є кінцевим результатом *інноваційної діяльності*;
- це не будь-яке нововведення, а тільки таке, що істотно підвищує ефективність діючої системи;
- це ідеї та пропозиції (в багатьох випадках засновані на результатах відповідних спеціальних наукових досліджень та інженерних розробок), що можуть стати основою створення нових видів продукції чи значно поліпшити споживчі харак-

теристики (технічні, економічні тощо) існуючих товарів, створення нових процесів, послуг чи будь-чого, що може покращити якість життя людства.

Інноваційна діяльність — це...

- вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг;
- одна з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Об'єкти інноваційної діяльності:

- інноваційні програми і проекти;
- нові знання та інтелектуальні продукти;
- виробниче обладнання та процеси;
- інфраструктура виробництва і підприємництва;
- організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки;
- товарна продукція;
- механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Суб'єкти інноваційної діяльності — фізичні або юридичні особи, які провадять інноваційну діяльність або залучають майнові та інтелектуальні цінності, вкладають власні чи запозичені кошти в реалізацію інноваційних проектів.

Інноваційний продукт — результат виконання інноваційного проекту науково-дослідною або дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії.

Критерії відповідності продукту щодо інноваційності:

— є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів;

— підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

— вироблений (буде вироблений) вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Типи інновацій:

— товарна (впровадження нового продукту);

— технологічна (впровадження нової технології (методу, способу, засобу) виробництва);

— ринкова (створення нового ринку товарів і послуг);

— маркетингова (освоєння нового джерела постачання сировини);

— екологічна (впровадження заходів з питань охорони довкілля);

— організаційно-управлінська (реорганізація структури управління з метою оптимізації організації виробництва, транспорту, збуту та постачання);

— соціальна (впровадження заходів з метою покращення життя населення (поліпшення умов праці, вирішення проблем охорони здоров'я, освіти, культури);

— інформаційна (розв'язування задач раціональної організації інформаційних потоків у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, підвищення достовірності та оперативності одержання інформації).

Педагогічна інновація — це...

— сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання, навчання й розвитку учнів (студентів) з позицій освітніх підходів, зорієнтованих на зміну навчального процесу з метою формування якісно іншої педагогічної практики і підвищення якості освіти;

— результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні.

Інноваційні освітні процеси — зумовлені суспільною потребою комплексні процеси створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їхній життєвий цикл.

Інноваційна освітня діяльність — одна з форм інвестиційної діяльності, що забезпечує розробку, поширення, застосування інновації у системі освіти з метою її вдосконалення або оновлення і характеризується процесами виявлення інноваційної ініціативи, створення, апробації, поширення, освоєння, збереження та експертизи освітньої інновації.

Інновації в освіті — це...

— актуально значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти й позитивно впливають на її розвиток;

— ідеї, процеси, засоби і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи.

Інновація та новація

Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини.

Інновація як результат передбачає процес створення (відтворення) нового, що має назву «новація».

Новація — новий засіб, нові ідеї, методи, методики, технології, програми.

Інновація — процес, предметом якого є новація.

Інноваційні педагогічні технології — система оригінальних новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, які охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів і цілеспрямовано, систематично й послідовно впроваджуються в педагогічну практику з метою підвищення якості освіти.

Таблиця 5

КРИТЕРІЇ ІННОВАЦІЇ

I варіант	II варіант
Новизна	Актуальність
Оптимальність	Новизна
Висока результативність	Суспільне значення
Освітнє значення	Корисність
Можливість творчого застосування інновації в масовому досвіді	Можливість відтворення/реалізації

Інноваційна освіта:

— модель освіти, орієнтована переважно на максимальний розвиток творчих здібностей і створення сильної мотивації до саморозвитку індивіда на основі добровільно обраної «освітньої траєкторії»;

— формує культуру системного мислення, світогляд, спрямований на гармонізацію відносин в системі «людина — суспільство — природа»;

— зміст та методи навчання, зорієнтовані на засвоєння методології творчої діяльності, формування інноваційної здатно-

сті людини — здатності створювати те, чого ще не було і чого не знають викладачі;

— формування і розвиток моралі, духовності, соціальної відповідальності як чинників професіоналізму.

Передумови виникнення педагогічних інновацій:

1) необхідність докорінних змін в системі освіти;

2) гуманітаризація освіти (поява нових навчальних дисциплін);

3) отримання викладачем можливостей створення власної педагогічної лабораторії;

4) конкуренція ЗВО (боротьба за «свого» студента);

5) інформатизація суспільства.

Критерії готовності викладача вищої школи до інноваційної діяльності (ІД):

1) усвідомлення необхідності ІД;

2) готовність до творчої діяльності;

3) впевненість у тому, що зусилля принесуть позитивний результат;

4) узгодженість особистих цілей з ІД;

5) готовність до подолання творчих невдач;

6) органічність поєднання ІД, особистої, фахової та педагогічної культури;

7) рівень психолого-педагогічної та методичної готовності до ІД;

8) переосмислення свого минулого досвіду і його залучення до розробки інновації;

9) здатність до фахової рефлексії.

Інноватика — це...

— особлива сфера наукового знання, що вивчає процеси, пов'язані зі створенням нової практики освіти;

— вивчення процесів розвитку практики освіти за рахунок введення в неї якихось компонентів, яких в ній раніше не було, або заміни вже існуючих на більш досконалі;

— наука, яка вивчає природу, закономірності виникнення і розвитку педагогічних інновацій стосовно суб'єктів освіти, забезпечує зв'язок педагогічних традицій з проектуванням майбутнього освіти;

— вчення про створення педагогічних новацій, їх оцінку, освоєння педагогічним співтовариством і застосування на практиці.

Об'єкт та предмет інноватики

В педагогічній інновації *об'єктом* дослідження є зміни в освітніх процесах конкретних суб'єктів освіти, здобувачів освіти, спеціалістів тощо.

Предметом педагогічної інноватики є сукупність педагогічних умов, засобів та закономірностей, пов'язаних з розробкою, введенням і освоєнням педагогічних новацій в освітній реальності, система стосунків, що виникають в інноваційній освітній діяльності, спрямованій на становлення суб'єктів освіти — здобувачів світи, викладачів, адміністраторів.

Завдання інноватики:

— описово-пояснювальні (повинні дати картину того, що є в дійсності на рівні теоретичного пояснення);

— пов'язані з розробкою нових моделей інноваційної діяльності, нових технологій її здійснення, нових форм її організації;

— пов'язані з розробкою способів розвитку систем інноваційної діяльності.

Методологія педагогічної інноватики — система знань і видів діяльності, що відносяться до основ та структури вчення про створення, освоєння та застосування педагогічних новацій.

Завдання методології педагогічної інноватики — виявлення основних тенденцій, протиріч, принципів, законів розвитку інноваційних процесів з обґрунтуванням методологічних підходів до їхнього вивчення.

Закони інноватики:

— закон незворотної дестабілізації педагогічного інноваційного середовища;

— закон фінальної реалізації інноваційного процесу;

— закон стереотипізації педагогічних інновацій;

— закон циклічної повторюваності, повернення педагогічних інновацій.

5 смислів інновацій:

1) зміна психологічного клімату в закладі освіти, яка зумовлена новими цілями і цінностями освіти;

2) впровадження та поширення розроблених педагогічних систем;

3) розробка нових технологій проектування, управління і навчання в ЗО, що займаються інноваційною діяльністю і змушені постійно долати протиріччя, що виникають;

4) втягування інноваційними ЗО в свою орбіту нових фінансових, інформаційних, соціокультурних структур і механізмів;

5) педагогічна діяльність набуває характеру стійкої творчої діяльності і позитивно впливає на всі компоненти освітнього процесу.

8 рангів інновацій:

— *нульового порядку* — відтворення традиційної освітньої системи або її елемента;

— *першого порядку* — кількісні зміни при незмінній якості;

— *другого порядку* — перегрупування елементів системи і організаційні зміни;

— *третього порядку* — адаптаційні зміни освітньої системи в нових умовах без виходу за межі старої моделі освіти;

— *четвертого порядку* — найпростіші якісні зміни в окремих компонентах освітньої системи;

— *п'ятого порядку* — зміна всіх або більшості первинних властивостей системи;

— *шостого порядку* — створення освітніх систем «нового виду» з якісною зміною функціональних властивостей системи при збереженні системоутворюючого функціонального принципу;

— *сьомого порядку* — докорінна зміна освітніх систем, поява «нового роду» освітніх систем.

Типологія інновацій (за А.В. Хуторським):

— *за структурними елементами освітніх систем*: нововведення в цілепокладанні, задачах, змісті освіти, формах, методах, технологіях навчання, засобах навчання, системі діагностики, контролі, оцінці результатів тощо;

— *за особистісним становленням суб'єктів освіти*: у сфері розвитку певних здібностей, навчальних досягнень, способів діяльності, компетентностей учнів і педагогів;

— *за сферою педагогічного застосування*: у навчальному процесі, навчальному курсі, освітній галузі, на рівні системи навчання, системи освіти, в управлінні освітою;

— *за типами взаємодії учасників педагогічного процесу*: в колективному, груповому навчанні, тьюторстві, репетиторстві, сімейному навчанні тощо;

— *за способами здійснення*: планові, систематичні, періодичні, стихійні, спонтанні, випадкові;

— *за функціональними можливостями*: нововведення-умови (забезпечують оновлення освітнього середовища, соціокультурних умов тощо), нововведення-продукти (педагогічні засоби, проекти, технології тощо), управлінські нововведення (нові рішення в структурі освітніх систем і управлінських процедурах, що забезпечують їх функціонування);

— *за масштабом поширення*: в діяльності одного педагога, методичного об'єднання педагогів, ЗО, групи ЗО, регіону, країни, на міжнародному рівні і т.п.;

— *за соціально-педагогічною значущістю*: в освітніх установах певного типу, для конкретних професійно-типологічних груп педагогів;

— *за обсягом новаторських заходів*: локальні, масові, глобальні тощо;

— *за ступенем передбачуваних перетворень*: коригувальні, що модифікують, модернізують, радикальні, революційні.

Суб'єкти інновацій / Рольові позиції в організації інновацій: управлінець, педагог-експериментатор, проблематизатор, дослідник, методолог, проектувальник, конструктор, плановик, оформлювач, постачальник проблем, новатор, ініціатор, розробник, експерт, виконавець, організатор, користувач.

Складові компоненти інноваційного процесу:

створення → освоєння → застосування новації.

Етапи інноваційного процесу:

1. Ініціація нововведення. «Визрівання» інновації при цьому може бути стимульовано як зовнішніми (конкуренти, постачальники, споживачі), так і внутрішніми причинами.

2. Прийняття рішення про необхідність впровадження інновації.

3. Розробка нововведення — підготовка проекту, розрахунок ризиків, підготовка технічної, економічної, юридичної бази.

4. Підготовка до нововведення — ознайомлення персоналу з ідеєю, демонстрація її важливості, пошук прихильників.

5. Власне впровадження нововведення.

6. Експлуатація нововведення.

Технологія новацій

Впровадження здійснює сам розробник.

Інжиніринг — процес від маркетингу, передпроектного обстеження, бізнес-планування, розробки до комплексної поставки обладнання, кадрового супроводу та подальшого сервісного обслуговування.

Консалтинг — технологія нововведень, що забезпечує етап вибору стратегії планування інноваційної діяльності.

Навчання — етап підготовки кадрового супроводу нововведення.

Передача технологій — реалізація інноваційного проекту за рахунок передачі в іншу предметну сферу або на інші території.

Рівні новацій в освіті

Удосконалення — зміна одного або більше елементів освітнього процесу; пристосування відомої методики до нових умов навчальної діяльності (нові способи створення груп).

Раціоналізація — встановлення нового правила використання відомих педагогічних засобів для вирішення традиційних завдань (інший спосіб складання розкладу).

Модернізація — зміна декількох елементів чинної освітньої системи (передбачається навчання 12 років замість 11).

Евристичне рішення — знаходження способу розв'язання відомих педагогічних проблем; створення та використання невідомих раніше педагогічних форм, методів, засобів для вирішення актуальних педагогічних завдань.

Педагогічний винахід — новий засіб, технологія або нове поєднання педагогічних засобів для здійснення освіти.

Педагогічне відкриття — постановка і рішення нового педагогічного завдання, що приводить до принципового оновлення освітньої системи в цілому або істотного поліпшення її складового елемента (компетентнісний підхід, дистанційне навчання).

Портрети різних типів ставлення до нововведень

Консерватор — згоден із тим, що стабільність, стійкість в житті завжди краще нестабільності, нестійкості. Симпатизує тому, хто сумнівається в корисності (доцільності) сміливих починань і нововведень, проявляє розумну обачність.

Радикальний інноватор — абсолютно не згоден з тим, хто сумнівається в корисності (доцільності) сміливих починань

і нововведень, проявляє розумну обачність. Він не вважає, що стабільність, стійкість в житті завжди краще нестабільності та нестійкості, переконаний, що треба діяти рішуче і сміливо — прибирати каміння зі шляху разом.

Помірний — згоден з твердженням, що той, хто сумнівається в корисності (доцільності) сміливих починань і нововведень, проявляє розумну обачність. Водночас вважає, що, якщо жити за принципом «крапля камінь точить», нічого серйозного не доб'ється: треба діяти рішуче і сміливо — прибирати каміння зі шляху разом.

Інноватор — не згоден з тим, що той, хто сумнівається в корисності (доцільності) сміливих починань і нововведень, проявляє розумну обачність, як і з тим, що стабільність, стійкість в житті завжди краще нестабільності та нестійкості. Мабуть, не згоден з тим, що треба діяти рішуче і сміливо, рішуче вводити нове і що тільки той, хто боїться розумного ризику, діє за приказкою «Сім разів відміряй, один відріж».

9 типів особистості залежно від ставлення до нововведень:

- 1) активні реформатори (бажають, вміють працювати і активно діють);
- 2) пасивні реформатори (бажають, вміють, але не діють);
- 3) пасивно-позитивні (бажають, не вміють, не діють);
- 4) долають себе (вміють і діють, але не бажають змін);
- 5) неефективні (бажають і діють, але не вміють);
- 6) вичікують (вміють, але не бажають і не діють);
- 7) сліпі виконавці (вираженого бажання немає, не вміють, діють в напрямку змін за допомогою інших);
- 8) пасивні противники (не бажають, не вміють, не діють);
- 9) активні противники (не бажають, не вміють, діють проти змін).

Моделі реакції людини на новацію (5 фаз):

- 1) заперечення;
- 2) опір;
- 3) дослідження;

- 4) залученість;
- 5) традиціоналізація.

Ролі інноваційного викладача XXI ст.: розробник програм, фасилітатор, тьютор, експерт, модератор, наставник, презентатор, тренер, менеджер, консультант, методист, адміністратор, лектор, перемовник, керівник-лідер, дослідник, андрагог, психолог, агент змін.

Інноваційна педагогічна діяльність:

- розроблення, освоєння й використання нововведень;
- відмова від штампів, вихід за межі нормативної діяльності;
- здатність до генерації ідей, їх втілення, аналізу та продукування;
- вищий ступінь педагогічної творчості, педагогічного винахідництва, уведення нового в педагогічну практику;
- експериментальна і пошукова діяльність педагогічних працівників з метою розроблення, експерименту, апробації, впровадження і застосування педагогічних інновацій.

Проблеми, які виникають через впровадження новацій:

- відмінності в потребах суб'єктів освіти, стейкхолдерів;
- існування в одному ЗО прихильників різних педагогічних концепцій і підходів;
- невідповідність концепцій освітніх установ вимогам навколишнього соціуму, освітнім стандартам;
- проблема поєднання інноваційних програм з традиційними;
- відсутність навчально-методичного забезпечення для роботи з новими концепціями;
- адаптація нововведень до наявних умов;
- відсутність професійної підготовки педагога-новатора, керівника інноваційного закладу;
- проблеми взаємодії нововведень з адміністративними органами, державними системами моніторингу.

Чинники успішності новацій:

- 1) розуміння керівником і співробітниками сутності, термінів і плану впровадження нововведення, а також можливих наслідків;
- 2) оцінка готовності колективу до інновацій;
- 3) поетапність впровадження інновацій;
- 4) забезпечення підтримки інновації ключовими співробітниками й неформальними лідерами;
- 5) залучення до участі в інновації максимальної кількості співробітників;
- 6) планування ризиків, тобто дій у непередбачених і невизначених ситуаціях.

Можливі причини опору новаціям:

- сприйняття критики особистих методів роботи як образи;
- страх того, що отримані навички виявляться непотрібними й буде ущемлена професійна гідність;
- упевненість у тому, що нововведення завжди призводять до посилення спеціалізації, підвищення монотонності праці й зменшення почуття власної значущості як учасника трудового процесу;
- небажання витратити сили на перенавчання;
- страх росту інтенсивності праці;
- страх перед невизначеністю, що зумовлений нерозумінням сутності й наслідків нововведень.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Ознайомтеся зі змістом *рис. 3*. Поясніть, чому найціннішим капіталом сучасної епохи є людина. Міркування запишіть.

Нова цивілізаційна епоха

- вимагає* якісно нових знань і навичок
- передбачає* навчання упродовж усього життя

Завдання освіти: підвищити здатність індивіда долати труднощі, тобто швидко й економно адаптуватися до безперервно мінливих умов

найцінніший капітал епохи це –
ЛЮДИНА

Ідеальна мета – гуманітарно спрямована, екологічно безпечна, соціально справедлива економіка

Братко М.В., доктор пед.наук, доцент

Рис. 3. Цінності нової цивілізаційної епохи

Завдання 2. Поясніть, чому вища освіта та вища школа потребують інновацій, вкажіть, яких саме. Відповідь аргументуйте.

Завдання 3. Поясніть, що спільного й відмінного між поняттями «інновація» та «новація».

Завдання 4. Проаналізуйте дистанційне навчання з позицій інноваційності, застосовуючи відповідні критерії. Аргументований аналіз запишіть.

12. Козак Л.В. Науковий тезаурус інноваційної освіти / Л.В. Козак // Освітологія: наук.-метод. щорічник, польсько-українське / українсько-польське видання. — К. : ВП «Едельвейс», 2013. — Вип. II. — С. 74–81.
13. ЛеФевер Л. Искусство объяснять. Как сделать так, чтобы тебя понимали с полуслова / Л. ЛеФевер ; пер. с англ. Г. Федотова. — 4-е изд. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2016. — 229 с.
14. Оклі Б. Навчатися вчитися. Як запустити свій мозок / Б. Оклі ; пер. з англ. А. Замоцний. — К. : Наш формат, 2018. — 272 с.
15. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіхтенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. — К. : А.С.К., 2002. — 256 с.
16. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (№ 522 від 07.11.2000) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2111>
17. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі : модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В.Ю. Стрельников, І.Г. Брітченко. — Полтава : ПУЕТ, 2013. — 309 с.
18. Уруський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності : метод. посіб. / В.І. Уруський. — Т. : ТОКІППО, 2005. — 96 с.
19. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : моногр. / за ред. В.Г. Кременя. — К. : Педагогічна думка, 2008. — 472 с.
20. Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / Ю.Н. Харарі ; пер. з англ. О. Дем'янчука. — К. : Форс Україна, 2018. — 416 с.
21. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / А.В. Хуторской. — Москва : Издательский центр «Академия», 2008. — 256 с.

МОДУЛЬ II

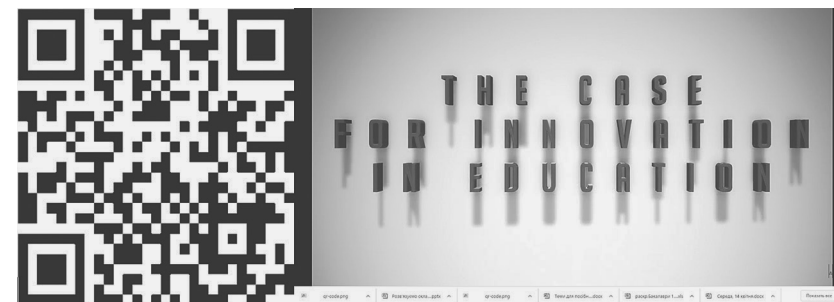
Інновації в освітньому процесі закладу вищої освіти

ТЕМА 3

Інновації в організації освітнього процесу

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з відео “The Case for Innovation in Education”. Аргументуйте необхідність інновацій у практиці вищої школи. Напишіть власний коментар.

Інформаційне суспільство модернізує наші уявлення про роботу, освіту, культуру, дозвілля, спілкування, комунікацію, економіку, соціальне та особисте життя.

Що роблять люди у XXI ст.?

На робочому місці: аналізують, переробляють і створюють інформацію; співпрацюють з колегами у вирішенні проблем і прийнятті рішень; виконують багато завдань із застосуванням наукомістких технологій.

Удома: відпочивають та розважаються за допомогою різних медійних засобів; купують, продають, обмінюються, знаходячи інформацію в Інтернеті; контактують з іншими людьми за допомогою різних технологій.

У місцевих громадах: застосовують різні технології, серед яких Інтернет, щоб бути обізнаними з місцевими, державними, глобальними проблемами; спілкуються та висловлюють свою точку зору з різних питань з допомогою освітніх технологій; опосередковано керують країною «з дому».

Нова цивілізаційна епоха — інформаційне суспільство (information society, digital society, e-society), суспільство знань (knowledge society), модернізує уявлення про роботу, освіту, культуру, дозвілля, спілкування, комунікацію, економіку, соціальне життя.

Необхідність дня — навички XXI ст. Сучасна людина має бути знаючою, уміючою, мислячою, ініціативною, спрямованою на результативну діяльність.

Навички, затребувані у XXI ст.:

- ✓ володіння ІТ;
- ✓ знання іноземної мови;
- ✓ мислення винахідника;
- ✓ проактивність;
- ✓ самоорганізація і самодисципліна;
- ✓ уміння презентувати себе, ідею, проєкт;
- ✓ кроскультурне спілкування;

- ✓ комунікація;
- ✓ робота в команді та співробітництво;
- ✓ відповідальність та адаптивність;
- ✓ навчання новим навичкам та методам;
- ✓ фінансова грамотність;
- ✓ творче мислення.

Ознаки нового педагогічного менталітету:

1. Формула «освіта на все життя» замінюється формулою «освіта через все життя».
2. Зміст освіти збагачується процесуальними вміннями, розвитком здібностей оперувати інформацією.
3. Методи навчання збагачуються науковими і практичними здобутками з направленістю на індивідуалізацію навчальних програм.
4. Інформаційно-телекомунікаційні засоби навчання і виховання захоплюють освітній простір.
5. Особистісно орієнтована взаємодія вчителя та учня стає важливою складовою педагогічного процесу.
6. У вихованні пріоритетними є загальнолюдські духовні цінності, становлення моральної складової особистості.
7. Відбувається інтеграція освітніх чинників: школи, сім'ї, засобів масової інформації, мікро- та макросоціуму.
8. Збільшується роль науки у створенні педагогічних технологій, адекватних рівню суспільного розвитку.

Сучасні підходи до навчання:

- особистісно зорієнтований;
- креативний;
- антропологічний;
- культурологічний;
- соціологічний;
- інформаційний;
- холізм;
- технологічний.

Таблиця 6

ВІДМІННОСТІ ТРАДИЦІЙНОГО ТА ІННОВАЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Критерії	Традиційне	Інноваційне
Мета	Передача знань, умінь і попутне виховання, освоєння соціального досвіду	Сприяння самореалізації та самоствердженню особистості
Зорієнтованість	На потреби суспільства і виробництва	На потреби і можливості особистості
Принципи	Ідеологічно трансформовані	Наукові, об'єктивні
Зміст освіти	Розрізнені предмети зі слабко вираженими міжпредметними зв'язками	Гуманізовані і особистісно орієнтовані культурні цінності
Провідні методи і форми	Репродуктивні	Творчі, активні, індивідуально диференційовані
Стосунки між суб'єктами освіти	Суб'єкт-об'єктні (викладач — студент)	Суб'єкт-суб'єктні
Роль викладача	Джерело і контроль знань, наставник, «гуру» для інноваційного	Консультант, помічник, керівник проекту
Результати	Рівень навченості і соціалізованості	Рівень компетентності, особистісного та професійного розвитку, самоактуалізація і самореалізація

Таблиця 7

МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА

Критерії порівняння	Авторитарна модель	Лідерська модель	Партнерська модель
Позиції учасників спільної діяльності	Викладач-керівник, студент-виконавець	Викладач-лідер, студент-співвиконавець	Викладач-партнер, студент — важливий та впливовий співучасник
Предмет педагогічної діяльності	Відтворення методичних і дидактичних вимог, норм, алгоритмів, засобів апробації	Навчальний діалог, дискусія, семінари, лабораторні, практикуми, інтерактивна лекція	Дослідження, проектування, професійно-особистісний діалог, недидактична взаємодія
Способи та форми організації діяльності	Монолог, односторонній контакт, дидактичний вплив, трансляція, традиційна лекція	Навчальний діалог, дискусія, семінари, лабораторні, практикуми, інтерактивна лекція	Дослідження, проектування, професійно-особистісний діалог, недидактична взаємодія
Робота з інформацією	Передача точної, однозначної інформації	Передача різноманітної, суперечливої інформації, обмін інформацією	Народження нової інформації: її розуміння, систематизація, узагальнення
Освітнє середовище	Регламентоване, жорстке, з «подіумом» викладача	Здатне змінюватися для різних способів співорганізації учасників (в тому числі для групової роботи)	Творче, вільне, без «подіума» викладача, з можливостями для вибору засобів, способів роботи
Освітній результат	Вузькопредметна поінформованість	Предметне знання, вміння вирішувати проблеми, будувати групову взаємодію	Знання, компетенції, професійно-особистісні якості

У центрі *особистісно зорієнтованого підходу* є особистість, розуміння якої педагогіка запозичує з психології. Цінність особистості визначає орієнтацію дослідника на вироблення відповідних технологій і методик навчання.

Креативний підхід надає переваги психологічним методам дослідження взаємопов'язаних феноменів — творчості й особистості.

Для *антропологічного підходу* головним об'єктом є людина, особистість, культура.

Для *культурологічного підходу* цінністю є культура, яка продукує уявлення про роль освіти для людини, редукуючи роль знань. До діалогу культур найчастіше звертаються автори змісту освіти.

Холізм (від грец. holos — цілий, цілісний) розглядає систему як комплекс матеріальних компонентів і структур, наближений до методологічного осмислення наукової педагогічної дійсності, розвивається в межах філософії освіти.

Соціологічний підхід розглядає педагогічні явища з позицій суспільних потреб соціуму; методи і засоби дослідження транслуються з соціології в педагогіку в чистому вигляді; особистісні й педагогічні аспекти розглядаються залежно від поглядів щодо того, яким має бути суспільство.

Інформаційний підхід розглядає зміст як базовий визначальний компонент технологічної і педагогічної системи, спрямований на вдосконалення засобів засвоєння інформаційного потоку та комунікативних технологій; відсутня схема співвідношення інформації, знань і змісту освіти; на першому плані не психологічні, а логічні й мисленні засоби.

Технологічний підхід — системотворчим елементом є технологія, за допомогою якої здійснюється взаємодія педагога і студентів.

Таблиця 8

ВІДМІННОСТІ МІЖ ПЕДАГОГІКОЮ ТА АНДРАГОГІКОЮ (ЩОБ ЗНАТИ, ЯК ВЧИТИ ВИКЛАДАЧА)

Критерії	Педагогіка	Андрогогіка
Визначення	Наука про навчання дітей	Наука про навчання дорослих
Учасники	Вчитель, учень	Ведучий, учасник
Участь	Не добровільна	Добровільна
Орієнтація	На предмет	На проблему
Залежність	Високий рівень	Низький рівень
Досвід професійної діяльності	Відсутній	Присутній
Зміст навчання	Визначається вчителем	Визначається за допомогою учасників
Об'єднання в групи	За віком, здатністю до розуміння	За потребами, практичними інтересами
Призначення навчання	Для майбутньої діяльності	Для поточної діяльності
Періодичність навчання	Навчання на все життя	Навчання — все життя
Роль викладача	Наставник, старший	Партнер, консультант
Важливість навчання	Визначається іншими	Визначається самостійно
Сприйняття інформації	Без сумніву	Оцінюючи
Роль у навчанні	Пасивна, почасти активна	Активна, слугує джерелом навчання для інших

Стадії навчання (за К. Левіним, Д. Колбом):

— *досвід* може бути позитивним і негативним; включає емоції та поведінку; буває запланованим та спонтанним;

— *роздуми, спостереження* — процес критичної оцінки досвіду; пошук сенсу свого досвіду; процес упорядкування досвіду;

— *узагальнення* — побудова причинно-наслідкових зв'язків; розроблення теорій; вироблення правил;

— *перевірка* — порівняння вироблених правил, теорій, зв'язків з реальним світом; підтвердження або спростування на досвіді теорій, правил, зв'язків; отримання нового досвіду.

Елементи професійного розвитку педагогів:

— *теорія* — людям потрібно знати, чому вони роблять те, що роблять;

— *моделювання* — корисно знати, як саме інновація виглядає на практиці;

— *стимулююча практика* — можливість практикуватись у використанні нових прийомів;

— *якісний тренінг* — важливо отримати оцінку колег, тренерів, спеціалістів-практиків.

Наставництво

Наставник — старша або більш досвідчена людина, яка допомагає молодшій або менш досвідченій бути підготовленою до життя або професійної діяльності.

Наставництво — форма професійної підготовки, при якій наставник допомагає протеже (підопічному) набуті професійні компетенції, а також вводить у сферу соціально-психологічних стосунків, через які відбувається реалізація професійної ролі.

Підопічний (протеже) — педагог, який починає працювати у новій системі або призначений на нову посаду та потребує підтримки.

Сфера відповідальності наставника:

- ставлення та установки;
- професійні компетенції та досвід;
- навички спілкування;

■ міжособистісні стосунки.

Основні ролі наставника:

- фасилітатор;
- ведучий;
- консультант;
- тренер.

Модель класифікації педагогічних інновацій:

- ▶ елементи технології;
- ▶ технологія (методика);
- ▶ моделі навчання;
- ▶ педагогічні парадигми.

Приклади інноваційних технологій навчання:

1) *навчання через співробітництво* (collaborative learning).

В основі цієї технології взаємодія та партнерство;

2) *навчання через дію / у дії* (learning by action / action learning). В основі — діяльність та навчання у процесі виконання професійної діяльності;

3) *розважальне навчання* (edutainment). В основі — широке використання ігрових методів.

Приклади інноваційних технологій навчання у закладах вищої освіти:

- інформаційні технології;
- технології дистанційного навчання;
- модульні технології як відкриті системи навчання (модульно-тьюторна система);
- технологія ситуаційного навчання (кейс-метод);
- технології дослідницького (евристичного) навчання (навчання на дослідженнях);
- проектне навчання;
- імітаційні технології навчання (ігрові, тренінгові, дискусійні, навчання у співробітництві);
- критична (екстремальна) ситуація як навчальна модель;
- адаптивне навчання.

Короткі характеристики інноваційних технологій навчання

Модульні технології як відкриті системи навчання:

- модульно-тьюторна система навчання;
- модульно-рейтингова система навчання;
- проблемно-модульна система навчання;
- модульно-розвиваюча система навчання.

Суть модульно-тьюторної системи навчання:

— кожен модуль (завершений блок інформації) має чітку структуру: вступна лекція, кілька дискусій чи практичних занять, на завершення семінар чи конференція;

— студенти самі обирають курс, вільно почуваються у спілкуванні з викладачем, дискусії відбуваються в атмосфері психологічного комфорту, співвідношення викладачів і студентів від 1:2 до 1:6;

— багатобальна система оцінювання не лише знань студентів, але й усієї їхньої діяльності щодо оволодіння знаннями та відпрацювання навичок професійної діяльності;

— матеріальне та фінансове забезпечення індивідуального підходу.

Особливості технології ситуаційного навчання (кейс-метод / case study):

— за певними правилами виробляється модель конкретної ситуації, яка має місце в реальній професійній практиці, та комплекс знань, практичних навичок, необхідних спеціалісту для її вирішення;

— модель має вигляд тексту обсягом близько 10–50 сторінок, який і називається кейсом. Студенти попередньо вивчають його, залучаючи матеріали оглядових лекцій, інші різноманітні джерела інформації. Потім зміст кейсу детально обговорюється на практичних заняттях та диспутах, де викладач виконує роль диспетчера процесу співтворчості — генерує запитання, фіксує відповіді, підтримує дискусію;

— навчальний процес орієнтований на усвідомлення не єдиної, а багатьох істин; студенти разом з викладачем розв'язують пізнавальну проблему, яка має декілька варіантів вирішення, кожен з яких претендує на істину;

— студент є рівноправним із іншими учасниками обговорення проблеми, у тому числі з викладачем, головним у навчанні є не здобуття готових знань, а їх вироблення у процесі співтворчості студента й викладача;

— результатом застосування є не лише знання, а й професійні навички, розвиток системи цінностей студентів, їхніх професійних позицій, життєвих установок, своєрідного професійного світосприймання;

— дає можливість отримати задоволення від пізнання нового — творча конкуренція, своєрідна ейфорія, захопленість, позитивні емоції, що закономірно виникають під час обговорення кейсу, дають насолоду мислячому креативному студенту.

Етапи роботи за кейс-технологією:

- a) «входження» і розуміння ситуації;
- b) постановка діагнозу, з'ясування можливих причин появи симптомів;
- c) визначення стратегічних питань і ключових проблем (виявлення справжньої причини);
- d) вироблення стратегічних альтернатив (пошук варіантів рішень);
- e) оцінювання та вибір альтернатив (вибір оптимального рішення);
- f) захист, обґрунтування рішення.

Завдання відповідно до етапів роботи за кейс-технологією:

- 1) уважно прочитати кейс, ознайомитися із ситуацією;
- 2) виявити проблему, узагальнити та проаналізувати інформацію;
- 3) розвинути гіпотези, уточнити проблеми їх ієрархії;
- 4) сформулювати альтернативні рішення;

5) оцінити альтернативи, скласти перелік переваг і недоліків кожної з альтернатив, рекомендувати альтернативне рішення, якому надається перевага;

6) підтвердити продуктивність рішення, обґрунтувати переваги.

Методи діяльності відповідно до етапів роботи за кейс-технологією:

- ❖ робити помітки на полях, підкреслювати;
- ❖ робити зовнішній (галузевий, тенденцій, вузьких місць) і внутрішній аналізи (коефіцієнтний, банкрутства, організаційний);
- ❖ мозковий штурм;
- ❖ вивчення і аналіз досвіду, дослідження, творчість, стратегічне планування;
- ❖ аналіз дерева рішень; SWOT-аналіз;
- ❖ розрахунок наслідків результатів реалізації альтернативи та пропозиції щодо контролю за нею, підготовка звіту і презентація результатів аналізу.

Технології евристичного навчання

Евристика — наука про результативну творчу діяльність. Основною характеристикою *евристичного навчання* є створення студентами освітніх продуктів у сфері навчальних предметів, побудова індивідуальних траєкторій у кожній із освітніх галузей.

Освітня продукція це:

- матеріалізовані результати діяльності студента у вигляді суджень, текстів, малюнків;
- зміна особистісних якостей студента, які розвиваються під час навчального процесу.

Творча самореалізація студента розкривається за допомогою трьох взаємопов'язаних цілей:

- створення освітньої продукції;
- засвоєння базового змісту через зіставлення з досягнутими власними результатами;

— побудова індивідуальної освітньої траєкторії.

Основні види діяльності здобувача освіти відповідно до технології дослідницького (евристичного) навчання:

- пізнання (освоєння) зовнішнього світу;
- створення особистісного продукту освіти як еквівалента зростанню знань;
- самоорганізація попередніх видів діяльності — пізнання й творення.

Організаційні форми евристичного навчання:

- 1) *індивідуальні заняття*: репетиторство, тьюторство, менторство, сімейне навчання, самоосвіта;
- 2) *колективно-групові заняття*: евристичні заняття, лекції та семінари, дослідницькі роботи, ділові ігри;
- 3) *індивідуально-колективні системи занять*: евристичні занурення, творчі тижні, наукові декади, евристичні проекти, евристичні олімпіади.

Когнітивні методи: емпатії, змістовного бачення, образного бачення, символічного бачення, евристичних запитань (евристична бесіда), порівняння, евристичного спостереження, фактів, дослідження, конструювання понять, конструювання правил, гіпотез, прогнозування, помилок, конструювання теорій.

Креативні методи: вигадкування, «якби...», образної картини, гіперболізації, аглютинації, «мозковий штурм», синектики, морфологічного явища (багато матриць), інверсії (перетворення).

Етапи технології навчання на дослідженнях:

- 1) постановка проблеми, пошук її формулювання з різних точок зору;
- 2) пошук фактів для кращого розуміння проблеми, можливостей її розвитку;
- 3) пошук ідей одночасно з активізацією сфери несвідомого й підсвідомості; оцінка ідей відкладається до того часу, доки вони не висловлені й не сформульовані студентами;

- 4) пошук рішень, коли висловлені ідеї аналізуються, оцінюються; для втілення розробки добираються кращі з них;
- 5) пошук таких шляхів, що забезпечать визнання знайденого рішення іншими.

Таблиця 9

ПРИНЦИПИ ДИДАКТИЧНОЇ ЕВРИСТИКИ

Принципи	Сутнісний зміст
Особистісного формування цілей студента	Навчання кожного студента відбувається на основі та з урахуванням його власної мети у кожній освітній галузі
Вибору індивідуальної освітньої траєкторії	Студент має право на усвідомлений (погоджений з педагогом) вибір основних компонентів свого навчання — смислу, мети, змісту, задач, темпу, форм і методів навчання, особистісного змісту навчання, системи контролю й оцінки результатів
Метапредметних основ змісту освіти	Основою змісту навчальних дисциплін є фундаментальні метапредметні об'єкти, які забезпечують можливість суб'єктивного особистісного пізнання їх студентами
Продуктивності навчання	Головним орієнтиром навчання є особисте освітнє зростання студента, яке передбачає нарощення внутрішніх і зовнішніх продуктів навчальної діяльності
Первинності освітньої продукції студента	Створений ним особистісний зміст навчання випереджає вивчення освітніх стандартів і загальнонавчальних досягнень дисципліни, яка вивчається
Ситуативності та супроводжуючого навчання	Освітній процес будується на ситуаціях, які передбачають самовизначення та евристичний пошук їх вирішення студентами; педагог супроводжує студентів у їхніх пошуках
Освітньої рефлексії	Навчальний процес рефлексивно усвідомлюється суб'єктами навчання

Дослідницька модель трьох запитань

1. Що сталося?
2. Чому це сталося?
3. Якими є можливі наслідки? Якими були наслідки того, що сталося?

1. Що знаю?
2. Що хочу дізнатись?
3. Як я можу це дізнатись? Що я маю зробити, щоб дізнатись?

Етапи вирішення навчальної дослідницької проблеми:

- 1) визначення проблеми (усвідомлення наявності проблеми, її значення; надання проблемі такого вигляду, коли вона може бути вирішена);
- 2) відпрацювання можливих варіантів вирішення проблеми (вивчення і класифікація доступних даних; пошук взаємозв'язків і побудова логічних висновків; висунення гіпотез);
- 3) перевірка гіпотез, передбачень (збір, організація та аналіз даних);
- 4) формулювання кінцевого висновку;
- 5) застосування висновку.

Загальна послідовність кроків реалізації моделі експериментального дослідження:

- 1) ознайомлення студентів із предметною галуззю, змістом дослідження, методами пізнання;
- 2) формулювання проблеми, зіткнення студентів із труднощами у проведенні дослідження (труднощі можуть стосуватися пошуку даних, їх інтерпретації, планування та проведення експерименту, побудови висновків тощо);
- 3) викладач спонукає студентів до пошуку можливих рішень, так, щоб вони яскраво відчули труднощі проведення дослідження;

4) викладач пропонує студентам намітити способи подолання цих труднощів, переглянути свої підходи до дослідження: планування експерименту, пошук даних, їх організацію, побудову висновків тощо;

5) студенти реалізують свій власний спосіб побудови дослідницьких процедур.

Дослідницькі процедури:

- виявлення (бачення) проблеми;
- постановка (формулювання) проблеми;
- з'ясування незрозумілих питань; формулювання гіпотези;
- планування й вироблення навчальних дій;
- збір даних (накопичення фактів, спостережень, доказів);
- аналіз і синтез зібраних даних;
- зіставлення (співвідношення) даних і висновків;
- підготовка й написання (оформлення) повідомлення;
- виступ із підготовленим повідомленням;
- переосмислення результатів під час відповідей на запитання;
- перевірка гіпотез;
- побудова узагальнень;
- формулювання висновків;
- резюме.

Структура діяльності студента щодо вирішення творчо-пошукових завдань:

1) *аналіз суті завдання:* а) усвідомлення завдання — з'ясування наявності інформації (виділення елементів); виявлення структурних зв'язків і відносин; б) актуалізація й організація знання (застосування одержаної інформації до конкретних умов завдання) — пошук інформації; розпізнання виду завдання; виділення окремих елементів і їх вивчення; комбінування окремих деталей; перегрупування елементів; в) перекодування завдання (креслення, схематичний запис тощо); г) формулювання нового завдання;

2) *усвідомлення проблемності* (суперечливості) завдання, формулювання проблеми;

3) *пошук плану вирішення:* висування гіпотези (ідеї про можливий шлях вирішення проблеми та задуму її реалізації), доказ гіпотези, складання розгорнутого плану вирішення;

4) *втілення рішення:* реалізація послідовних дій згідно з планом; доведення того, що результат задовольняє вимоги завдання;

5) *ретроспективний аналіз завдання* (рефлексія): визначення і закріплення прийомів, які привели до мети (обговорення даного рішення з точки зору його раціональності; обговорення способів пошуку рішення; з'ясування ефективності різних прийомів, узагальнення їх у певній системі; зіставлення вирішеного завдання з іншими, виявлення загальних закономірностей).

Технологічний опис дій студента:

- 1) уважно прочитайте завдання і запам'ятайте його вимогу;
- 2) проаналізуйте наведені умови і визначте, чим вони допоможуть у пошуку рішення;
- 3) зверніть увагу, чи немає суперечностей в умові задачі, чи не допоможуть одні дані зрозуміти значення інших даних тієї ж умови;
- 4) якщо в умові не вистачає якихось даних, згадайте, що ви знаєте з даної теми, і подумайте, що із цих знань може допомогти вирішенню;
- 5) запропонуйте свою ідею вирішення завдання;
- 6) складіть план пошуку рішення;
- 7) доведіть своє рішення;
- 8) перевірте, чи є ваше рішення відповіддю по суті завдання;
- 9) перевірте, чи немає в умові завдання даних, що суперечать вашому рішення;
- 10) перевірте, чи всі дані ви врахували, чи всі можливі висновки з виконаного завдання зробили.

Таблиця 10

**ЯКОСТІ, ЯКІ НЕОБХІДНІ ЗДОБУВАЧУ ОСВІТИ
ДЛЯ УСПІШНОГО НАВЧАННЯ**

Когнітивні	Креативні	Методологічні
Допитливість	Захоплення	Вміння ставити мету та стійкість в її досягненні
Зацікавленість	Натхнення	Творення норм
Проникливість	Уява	Схильність до планування
Аналітичність	Інтуїція	Комунікабельність
Синтетичність	Неординарність	Бачення смислу
Вміння бачити причини та наслідки проблем	Винахідливість	Рефлексивність
Схильність до експерименту	Відчуття новизни	Самостереження
	Незалежність	Самоаналіз
	Схильність до розумного ризику	Самооцінка
	Прогностичність	

Форми і методи евристичного навчання:

— *організаційно-діяльнісні заняття:* формування мети нормотворчості, розробки й захисту індивідуальних освітніх програм, рецензування, самооцінка, рефлексія;

— *заняття когнітивного типу:* дослідження об'єкта, конструювання понять (правил, закономірностей, гіпотез, теорій, картини світу), робота з культурно-історичними аналогами, метапредметне заняття, заняття-концепт;

— *заняття креативного типу:* фантазія, пошукове, прогностичне, наукове (історична, економічна, технічна, художня, педагогічна, образна тощо) творчість, символотворчість, зіставлення задач, «змінювання» історії, евристична ситуація, захист творчих робіт.

Нові форми занять: інструктивна лекція; лекція-діалог; лекція з науковою структурою; теоретичне конструювання; методологічна і метапредметна лекція; модифікована евристична лекція; евристичне занурення; творчий тиждень; евристична олімпіада; вступний евристичний семінар; оглядовий семінар; самоорганізуючий семінар; пошуковий семінар; семінар з індивідуальною і груповою роботою; семінар в групах за вибором; семінар генерації ідей; семінар «круглий стіл»; рефлексивний семінар.

Критична (екстремальна) ситуація як навчальна модель

Критична (екстремальна) ситуація виникає внаслідок відсутності в пам'яті (або підсвідомості) варіантів поведінкового вирішення та необхідності готувати їх, використовуючи зворотний зв'язок, і приймати рішення, що викликає у людини емоційне напруження, навіть стрес.

Подолання екстремальних ситуацій — творче завдання, що належить до більш високого ієрархічного рівня системи. Воно потребує пошуку оригінального рішення від студента та творчого підходу від викладача, оскільки такі рішення індивідуальні та неоднозначні.

Імітаційні технології навчання як технології «активного навчання»:

— специфіка полягає у моделюванні в навчальному процесі взаємин і умов реального життя;

— спеціально організована навчальна діяльність розвиває у студентів вміння спілкуватися, мислити, розуміти явища, здатність до рефлексії й практичної дії;

— побудова навчальної діяльності через формування й розвиток у студентів ціннісних орієнтацій, взаємин, культури спілкування, культури мислення, методів діяльності (планування, прогноз, аналіз, рефлексія);

— винятково важливе значення надається психологічним особливостям взаємодії суб'єктів навчання.

Основні принципи імітаційних технологій:

- проблемності;
- особистісної взаємодії;
- єдності розвитку кожного здобувача освіти і групи;
- самонавчання на основі рефлексії.

Вимоги до спілкування в умовах імітаційних технологій:

— доброзичливість, відсутність агресивності у пропозиціях, звертаннях, можливість вільного прояву почуттів, що значно підвищує здатність до творчості;

— розвиток емпатії — уміння відчувати психологічний стан іншої людини, уміння співпереживати, співчувати;

— використання способів ненасильницького спілкування — свобода вибору, зняття чи обмеження заборон у поведінці, акцент на позитивному, заохочення до відповідей, можливість допущення помилок при вивченні нового, довіра, авансування похвали тощо;

— розвиток уміння розуміти, приймати і визнавати думку інших людей, вироблення установок децентрації — здатності стати на позицію іншої людини, навіть не погоджуючись з нею щодо суті питання;

— розвиток уміння сприймати ситуації (відповіді, пропозиції) не як гарні чи погані, а як такі, що вимагають міркування, обдумування, вирішення, тобто сприймання їх як проблемних.

Адаптивне навчання — це навчання, яке максимально враховує індивідуальні здібності та потреби того, хто навчається. З активним розвитком інформаційних технологій дедалі біль-

ше застосування у сфері освіти знаходять електронні середовища навчання, які дають змогу реалізувати ідеї адаптивного навчання на практиці. Використання адаптивних технологій передбачає інтеграцію інформаційних і педагогічних технологій, що забезпечують інтерактивність взаємодії суб'єктів освіти і продуктивність навчальної діяльності учня із застосуванням нових інформаційних технологій, що забезпечують адаптивність в рамках освітнього процесу.

Педагогічні основи управління особистісним і професійним розвитком здобувача освіти за посередництва освітнього середовища закладу вищої освіти

Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі ЗВО — це багатofункціональний, інтегрований тип діяльності, спрямований на модифікацію компонентів освітнього середовища закладу вищої освіти задля досягнення поставлених освітніх цілей щодо професійної підготовки фахівців.

Управлінські впливи у цьому контексті базуються на логіці середовищного підходу, комплексному аналізі умов, ресурсів, можливостей освітнього закладу щодо здійснення освітньої діяльності; отриманні максимальної ефективності від їхнього залучення для особистісного та професійного розвитку суб'єктів освіти.

Домінантні ідеї середовищного підходу у вищій освіті:

- середовище є одним з об'єктивних і вирішальних чинників становлення і розвитку особистості;
- людина живе в середовищі, яке «олюднене», створене нею;
- оточуючий світ — це та реальність, яка, крім інших впливів, також впливає на формування людини;
- людина змінюється під впливом середовища, середовище набуває нових якостей завдяки діяльності людини.

Освітнє середовище закладу вищої освіти:

— загальний, сукупний, об'єднаний, цілісний чинник розвитку особистості, що відіграє визначальну роль у модифікації поведінки, яка розгортається як наслідок запланованих і незапланованих чинників середовища, сприяє особистісному і професійному розвитку;

— комплекс умов (можливостей) та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості, що склались цілеспрямовано і спонтанно в установі, яка виконує освітні функції щодо надання фахової освіти, забезпечує можливості для загальнокультурного та особистісного розвитку суб'єктів освітнього процесу;

— це полісуб'єктне, поліпредметне утворення, що *цілеспрямовано і стихійно* впливає на професійно-особистісний розвиток майбутнього фахівця, забезпечуючи його готовність до професійної діяльності та/або продовження навчання, успішного виконання соціальних ролей та самореалізації у процесі життєдіяльності.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Запропонуйте власні варіанти підготовки викладача ЗВО до упровадження інноваційних технологій навчання під час його професійної підготовки.

Завдання 2. Поясніть, чим відрізняються підходи до навчання в педагогіці та андрагогіці.

Завдання 3. Запропонуйте модель ідеального викладача вищої школи (на основі знань про лідерство та інновації).

Завдання 4. Проаналізуйте ознаки нового педагогічного менталітету та аргументуйте їхню доцільність.

Завдання 5. Сьогодні у практиці вищої школи є такі моделі співпраці викладача та здобувачів освіти: авторитарна, лідерська, партнерська. Якій із названих моделей ви надає перевагу і чому?

Завдання 6. Поясніть сутнісні ознаки наставництва.

Завдання 7. Користуючись знаннями щодо сутності кейс-технології та змістом *рис. 4*, розробіть кейс, який можна застосовувати у підготовці викладача вищої школи для формування його лідерських якостей. Надайте стислу характеристику запропонованого вами кейсу.

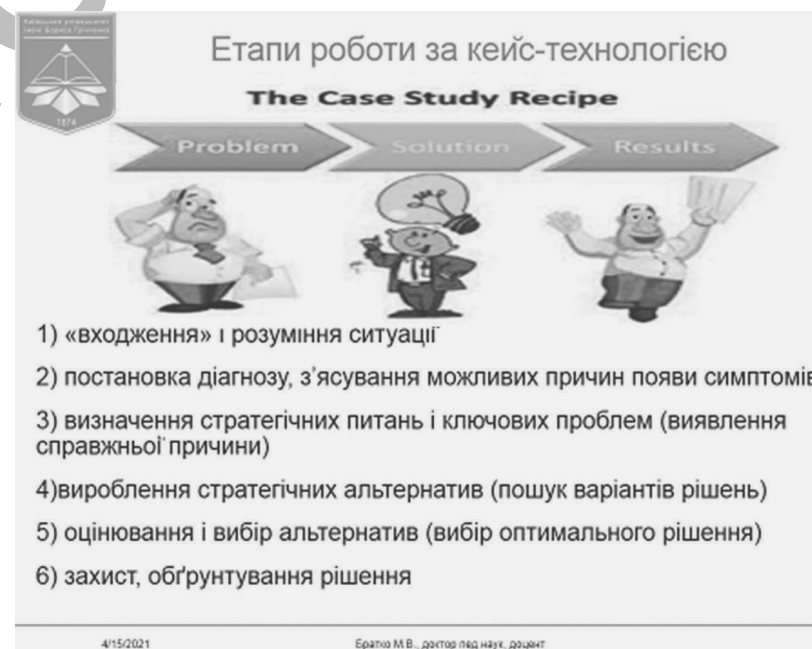

Рис. 4. Етапи роботи за кейс-технологією

Завдання 8. Запропонуйте проблеми, які можна вирішувати у процесі навчання викладача вищої школи, що базується на дослідженні (не менше 5).

Завдання 9. Сформулюйте перелік особистісних якостей здобувача освіти (за типами), які є необхідними, щоб бути успішним студентом сучасного університету та у майбутньому стати успішним професіоналом.

Завдання 10. Назвіть нові форми занять у вищій школі, з якими ви познайомились під час магістерської практики.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

1. Волошина О.В. Педагогіка інновацій у вищій школі : навч.-метод. посіб. / О.В. Волошина. — Вінниця, 2014. — 161 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : підруч. / І.М. Дичківська. — 3-тє вид., виправ. — К. : Академвидав, 2015. — 352 с.
3. Михайліченко М.В. Освітні технології : навч. посіб. / М.В. Михайліченко, Я.М. Рудик. — К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. — 583 с.
4. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоєва. — К. : ВД «ЕКМО», 2011. — 320 с.
5. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі / В.Ю. Стрельников. — Полтава : ПУЕТ, 2013. — 309 с.
6. Дирксен Дж. Искусство обучать: как сделать любое обучение нескучным и эффективным / Дж. Дирксен ; пер. с англ. Ольги Долговой. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. — 263 с.
7. Драйден Г. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос ; пер. з англ. М. Олійник. — Л. : Літопис, 2005. — 542 с.
8. Калашнікова С.А. Навчання дорослих: тенденції, особливості, методи, підходи : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2007. — 60 с.
9. Калашнікова С.А. Навчання дорослих на основі компетентісно-орієнтованого підходу : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 60 с.
10. Калашнікова С.А. Підготовка і проведення тренінгів на основі компетентісно-орієнтованого підходу : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 64 с.
11. ЛеФевер Л. Искусство объяснять. Как сделать так, чтобы тебя понимали с полуслова / Л. ЛеФевер ; пер. с англ.

Принцип активності у навчанні

Активність у навчанні — цілеспрямоване активне сприйняття здобувачами освіти явищ, які вивчаються, їх осмислення, переробка і використання. Принцип активності передбачає якість навчальної діяльності, що характеризується:

- високим рівнем мотивації;
- усвідомленою потребою в засвоєнні знань та вмінь;
- результативністю;
- відповідністю соціальним нормам.

Структурні компоненти активності:

- готовність виконувати навчальні завдання;
- прагнення до самостійної діяльності;
- усвідомлення дій, що виконуються;
- стійкість уваги до предмета активності;
- бажання підвищити свій особистий рівень.

Навчальні ситуації, які мають активізуючий ефект:

- самостійно пояснювати явища та предмети, які оточують;
- обстоювати власну думку;
- брати участь у дискусіях та обговореннях;
- ставити запитання своїм товаришам і викладачеві;
- рецензувати відповіді своїх товаришів;
- оцінювати відповіді і письмові роботи своїх товаришів;
- допомагати у навчанні товаришам;
- пояснювати іншим незрозумілі слова, явища, процеси;
- самостійно обирати посильні завдання;
- знаходити кілька варіантів можливих рішень пізнавальних задач;
- перевіряти результати своїх дій (самоперевірка), аналізувати особисті пізнавальні і практичні дії;
- вирішувати пізнавальні задачі, комплексно використовуючи відомі способи рішення.

Інтерактивне навчання

Інтерактивне навчання — це навчання, яке ґрунтується на активній взаємодії із суб'єктом викладання (ведучим, вчителем, тренером, керівником). За своєю суттю це один із різновидів комунікативних технологій.

Інтерактивні технології — це

- вид інформаційного обміну здобувачів освіти з оточуючим середовищем;
- такі технології, в яких здобувач освіти виступає в постійних флюктуючих суб'єктно-об'єктних відношеннях відносно системи, що навчає, періодично стаючи її автономним активним елементом.

Режими інформаційного обміну

Екстраактивний режим. Інформаційні потоки направлені від суб'єкта (системи, що навчає) до об'єкта навчання (системи, що навчається), проте циркулюють переважно навколо нього, не проникаючи всередину об'єкта. Здобувач освіти відіграє пасивну роль. Цей режим характерний для лекції, традиційної технології. Він не викликає суб'єктивної активності дитини, тому що навчання представлене в основному активністю сторони, що навчає.

Інтраактивний режим. Інформаційні потоки ідуть на учня або на групу, викликають їхню активну розумову діяльність, замкнуту всередині них. Здобувачі освіти виступають тут як суб'єкти навчання для себе, такі, що навчають себе. Цей режим є характерним для технологій самостійної діяльності, самонавчання, самовиховання, саморозвитку.

Інтерактивний режим. У цьому випадку інформаційні потоки проникають у свідомість, викликають її активну діяльність і породжують зворотний інформаційний потік — від здобувача освіти до вчителя. Інформаційні потоки таким чином або чергуються за напрямом, або мають двосторонній (зустрічний) характер: один потік йде від викладача, інший — від здо-

бувача освіти. Цей режим є характерним для інтерактивних технологій.

Технології кооперативного навчання (collaborative learning)

Співробітництво (кооперація) — скоординована синхронна діяльність, яка є наслідком спроб створити і зберегти загальне розуміння чи вирішення проблеми.

Основні елементи:

- ▶ позитивна взаємозалежність,
- ▶ особиста відповідальність,
- ▶ особиста взаємодія,
- ▶ соціальні навички,
- ▶ групова обробка результатів.

Співробітництво в навчанні:

- ✓ можливість отримання знань через висловлювання та вивчення різних ідей та наявного досвіду в групі, яка діє узгоджено;
- ✓ використання наявних у групи ресурсів з метою поглиблення розуміння, підвищення гостроти судження і розширення меж пізнання;
- ✓ відсутність конкуренції всередині групи, оскільки члени групи мають спільну мету діяльності.

Переваги кооперативного навчання:

- згуртовує членів групи;
- змушує відчувати відповідальність за колегу;
- дає змогу обмінюватись думками між членами групи;
- забезпечує різносторонність бачення предмета вивчення (дослідження);
- дає змогу порівняти свої знання зі знаннями інших;
- дає змогу виявити організаторські здібності, навчитись відповідальності.

Умови успішності: психологічна сумісність учасників групи, приблизно однакові інтелектуальні здібності, можливість відповідати за вибором групи.

Види кооперативного навчання: «Думай — працюй у парі — ділись»; «Формулой — ділись — слухай — створюй»; «Скажи і переключись»; «Зупинись. Починай. Продовжуй»; «Круглий стіл»; «Кути»; «Навчання разом»; «Графіті (Карусель)»; «Мозковий штурм»; «Групове дослідження»; «Ажурна пилка».

Коротка характеристика видів кооперативного навчання

«Думай — працюй у парі — ділись» — кооперативна структура, в якій партнери особисто думають про питання (справу, ситуацію, ідею тощо), потім обговорюють це з кимсь іншим. Як відносно проста структура, що може бути впроваджена швидко, вона може включатись у будь-яку форму інструкції. Зокрема, вона зручна для залучення всіх здобувачів освіти під час лекції.

«Формулой — ділись — слухай — створюй» — кооперативна структура, в якій члени команди спочатку особисто формулюють відповіді, кожний проговорює свої відповіді вголос (ділиться) та слухає формулювання інших. Потім разом створюють нову відповідь або перспективу за допомогою обговорення та розробки (уточнення). Ця структура також має широке застосування й заохочує здобувачів освіти краще думати.

«Скажи і переключись» — кооперативна структура, в якій партнери послідовно дають відповіді на запитання або тему дискусії за сигналом (інтервали зміни ролей часом непередбачені). Після визначення теми дискусії перший партнер починає давати відповіді на запитання або висловлювати власну точку зору з даної теми. Інший партнер у цей час уважно слухає. За сигналом ролі змінюються. Тоді другий партнер відповідає, а перший уважно слухає. Коли відбувається зміна, обов'язковим завданням для другого партнера є продовжити (або закінчити) спрямування думки першого партнера перед тим, як представити нові ідеї. Може відбутися декілька змін протягом періоду часу, визначеного для дискусії. Ця структура

є зручною для перегляду, повторення або перевірки розуміння. Окрім того, цей вид кооперативного навчання вимагає від здобувачів освіти відповідальності за участь, особистого вкладу у спільну роботу.

«Зупинись. Починай. Продовжуй» — стратегія, яка допомагає членам команд усвідомити свою роботу як колективну. Керівник видає кожній команді аркуш паперу, де зазначена тема, над якою буде працювати група. Робочий аркуш має також включати три колонки із заголовками: зупинка, початок, продовження. Члени групи відповідають під час обговорення чи між обговореннями, аргументуючи, чому група має зупинити, почати або продовжувати порушену тему; відповіді членів групи збираються, змішуються й розподіляються між учасниками.

«Круглий стіл» — кооперована структура, розрахована як на малі, так і на великі групи, в яких один аркуш паперу та олівець передаються по колу. Наприклад, один здобувач освіти записує ідею, потім передає аркуш та олівець партнеру ліворуч. Варіативність процедури полягає в тому, що учасники можуть використовувати різнокольорові фломастери, олівці в той час, коли їм передається папір.

«Кути» — кооперована структура, що дає змогу учням обирати та обговорювати окремі виміри теми. Щоб полегшити діяльність, різні аспекти теми розташовують у визначених кутах кімнати. Потім кожний здобувач освіти обирає окремий аспект відповіді на запитання викладача та прямує у відповідний кут. Після дискусії викладач навмання обирає пари з кожного кута для того, щоб учні висловили свої думки перед класом. Наявність представників з кожного кута урізноманітнює перспективи та забезпечує можливості для вибору.

«Ажурна пилка» — технологія, яка передбачає роботу здобувача освіти як у своїх звичайних, «домашніх», так і у експертних групах. Звичайні групи — це групи, в які здобувачі освіти об'єднані на відносно короткий термін для спільного навчан-

ня, а експертні групи організовані на один раз, у них здобувачі освіти готуються до виконання певного завдання на матеріалі заняття.

«Графіті» (*карусель*) — кооперована структура, яка полегшує процес мислення та відіграє важливу роль групового джерела енергії. Кожній кооперованій групі з трьох або чотирьох членів надають частину ватману та різні кольорові фломастери (один для кожного члена групи, що дає змогу відобразити внесок кожної особистості). Потім перед кожною групою ставиться певне запитання (для кожної групи інше), тема, проблема або висловлювання, на які вони дають відповіді.

Групові дослідження — здобувачі освіти розбиваються на групи, обирають тему для дослідження. Самостійно обирають зміст, форми, ролі, проводять збір інформації, аналізують, дають оцінку даним, роблять висновки та презентують рішення. Захист групових проектів відбувається за всіма правилами презентації: використовується техніка, наочність з урахуванням різних стилів сприйняття аудиторії.

«Навчання разом» полягає в тому, що члени команди в маленьких різномірних групах працюють разом для виконання спільних навчальних завдань. Члени команди працюють над виконанням загального академічного завдання, яке часто включає в себе кінцевий продукт роботи кожної окремої групи (блок відповідей, ілюстрація, доповідь тощо).

Соціальні навички, які необхідні для успішної роботи групи, на пряму, подаються, відпрацьовуються, підсилюються, закріплюються.

Навчання разом базується на присутності п'яти основних елементів кооперативного навчання:

- ❖ позитивна взаємозалежність;
- ❖ особиста відповідальність;
- ❖ близька взаємодія (обличчя до обличчя);
- ❖ соціальні навички;
- ❖ групова діяльність.

Ігрові технології*Функції ігрової діяльності:*

- розважальна (це основна функція — розважити, надихнути, пробудити інтерес);
- комунікативна (засвоєння діалектики спілкування);
- самореалізації (це своєрідний полігон людської практики);
- ігротерапевтична (подолання різноманітних труднощів, що виникають в інших видах діяльності);
- діагностична (вияв відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри);
- корекції (внесення позитивних змін у структуру особистісних показників);
- соціалізації (включення до системи суспільних відносин, засвоєння норм людського співжиття).

Головні риси ігор:

- вільна діяльність, що здійснюється лише за бажанням дитини, заради задоволення від самого процесу діяльності, а не тільки від результату;
- творчий, значною мірою імпровізаційний, дуже активний характер діяльності;
- емоційна піднесеність діяльності, змагальність, суперництво;
- наявність прямих чи опосередкованих правил, що відображають зміст гри, логічну і часову послідовність її розвитку.

Структура гри

Діяльнісний аспект: цілепокладання; планування; реалізація мети; аналіз результатів.

Процесуальний аспект: ролі, які беруть на себе учасники; ігрові дії як засіб реалізації цих ролей; ігрове використання речей, тобто заміщення реальних речей ігровими, умовними; реальні стосунки між гравцями; сюжет (зміст) — сфера діяльності, що відтворюється у грі.

Таблиця 11

КЛАСИФІКАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ІГОР

Чинник	Різновиди ігор
Вид діяльності	Фізичні (рухливі), інтелектуальні (розумові), трудові, соціальні, психологічні
Характер педагогічного процесу	Навчаючі, тренувальні, контролюючі, узагальнюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі, соціалізуючі; репродуктивні, продуктивні, творчі; комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні, психотехнічні тощо
Ігрова методика	Ігри з «жорсткими правилами»; ігри «вільні», правила для яких встановлюються в ході ігрових дій; ігри, які поєднують і вільну ігрову стихію, і правила, що приймаються як умови гри і виникають в її процесі; предметні; сюжетні; рольові; ділові; імітаційні; ігри-драматизації
Ігри з готовими правилами	Предметні (математичні, хімічні, географічні тощо), спортивні, рухливі, інтелектуальні (дидактичні), технічні, музичні, лікувальні, корекційні, жартівливі, ритуально-обрядові
Вільні ігри	Військові, весільні, театральні, художні, побутові, етнографічні
Ігри з предметами	Без предметів, з предметами, настільні, кімнатні, вуличні, на місцевості, комп'ютерні, з ТЗН, з різними засобами пересування
За формою	Ігри-свята, ігровий фольклор, театральні ігрові дії, ігрові тренінги і вправи, ігрові анкети, опитувальники, тести, естрадні ігрові імпровізації, змагання, протиборства, конкурси, естафети, старти, ігрові звичаї, містифікації, розіграші, сюрпризи, карнавали, маскаради, ігрові аукціони

Педагогічна гра має чітко поставлену ціль навчання і відповідні їй педагогічні результати, які можуть бути обґрунтовані, виділені і характеризуються навчально-пізнавальною діяльністю.

Ділова гра (за Г. Щедровицьким):

- ✓ педагогічний метод моделювання різноманітних управлінських і виробничих ситуацій, мета яких — навчання окремих особистостей та їх груп прийняттю рішень;
- ✓ особливе відношення до оточуючого світу;
- ✓ суб'єктивна діяльність учасників;
- ✓ соціально заданий вид діяльності;
- ✓ особливий зміст засвоєння;
- ✓ соціально-педагогічна «форма організації життя».

Ділові ігри використовуються для вирішення комплексних задач засвоєння нового, закріплення матеріалу, розвитку творчих здібностей, формування загальнонавчальних умінь, дають можливість учням зрозуміти і вивчити навчальний матеріал з різних позицій.

Модифікації ділових ігор: імітаційні, операційні, рольові, діловий театр, психодрама, соціодрама.

Імітаційні ігри. На заняттях імітується діяльність організації, підприємства або його підрозділу, наприклад: відділу, цеху, дільниці тощо. Імітуватись можуть події, конкретна діяльність людей (ділові наради, обговорення плану, проведення співбесіди) і обстановка, умови, в яких відбуваються події або здійснюється діяльність (кабінет начальника, зал засідань). Сценарій імітаційної гри, крім сюжету події, містить опис структури і призначення процесів та об'єктів, що імітуються.

Діловий театр. У ньому розігрується якась ситуація, поведінка людини в цій обстановці. Тут учень має мобілізувати весь свій досвід, знання, навички, зуміти вжитися в образ певної особи, зрозуміти її дії, оцінити обстановку і знайти правильну лінію поведінки. Основна задача методу інсценізації — навчити дитину орієнтуватись у різних обставинах, давати об'єктивну оцінку своїй поведінці, враховувати можливості інших людей, встановлювати контакти з ними, впливати на їхні інтереси, потреби, діяльність, не користуючись формальними атрибутами влади, наказом. Для методу інсценування складається сце-

нарій, де описується конкретна ситуація, позначаються функції та обов'язки дійових осіб, їхні завдання.

Виконання ролей. У цих іграх виробляється тактика поведінки, дій, виконання функцій і обов'язків конкретної особи. Для ігор з виконанням ролей розробляється модель-п'єса ситуації, між учнями розподіляються ролі з обов'язковим змістом.

Операційні ігри. Вони допомагають відпрацьовувати виконання конкретних специфічних операцій, як-от: методики написання творів, вирішення задач, ведення пропаганди та агітації. В операційних іграх моделюється відповідний робочий процес. Ігри цього типу проводяться в умовах, що імітують реальні.

Психодрама і соціодрама. Вони дуже близькі до виконання ролей і ділового театру. Це теж театр, але вже соціально-психологічний, в якому відпрацьовується вміння відчувати ситуацію в колективі, оцінювати і змінювати стан іншої людини, вміння увійти з нею в продуктивний контакт.

Виконання ролей. У цих іграх виробляється тактика поведінки, дій, виконання функцій і обов'язків конкретної особи. Для ігор з виконанням ролей розробляється модель-п'єса ситуації, між студентами розподіляються ролі з обов'язковим змістом.

Таблиця 12

ЕТАПИ ДІЛОВОЇ ГРИ

Етапи		Діяльність учасників
Підготовка	Розробка сценарію (авторі-розробники)	Розробка сценарію, плану ділової гри, загальний опис гри, зміст інструктажу, підготовка матеріального забезпечення (ресурси)
	Введення в гру (керівник)	Розігруючи ігрові епізоди, постановка проблеми, цілей, умови, інструктаж, регламент, правила, запланований результат, розподіл ролей, формування груп, консультації

Етапи		Діяльність учасників
Проведення	Групова робота над завданням (тренери, координатори)	Види роботи: робота з джерелами, тренінг, мозковий штурм, робота з агротехніком, активізація групових ролей
	Міжгрупова дискусія (координатори, тренери)	Виступ груп, захист результатів, правила дискусії
Аналіз та узагальнення	Робота експертів	Вивід з гри, аналіз, рефлексія, оцінка та самооцінка роботи, висновки й узагальнення, підсумки гри, рекомендації

Дискусія

Дискусія є однією із технологій інтерактивного навчання.

Дискусія — обговорення протиріч, сперечання, що ведеться і вирішується засобами вербального спілкування.

Технологія дискусії полягає в колективному обговоренні якогось питання, проблеми чи співставленні інформації, ідей, думок, пропозицій.

Цілі проведення дискусій: навчання, тренінг, діагностика, перетворення, зміна установок, стимулювання творчості.

Види дискусій: дискусія-диспут, конференція, дискусія в ЗМІ, прогресивна дискусія, дискусія-змагання, вільноплаваюча дискусія.

Дискусія-диспут. Ведучий оголошує тему і надає слово бажаним (інколи тим, хто спеціально підготувався). Хід диспуту визначається частково ведучим, але зазвичай непередбачуваний, має емоційне забарвлення.

Прогресивна дискусія має за мету вирішити проблему з одночасним тренуванням учасників у відповідних комунікативних уміннях і навичках. Цей вид дискусії має 5 етапів:

- а) зародження ідеї (учасникам дається час на висунення ідеї про шляхи вирішення даної проблеми);
- б) всі пропозиції записуються на дошці;
- в) обговорюється кожен із запропонованих варіантів;
- г) розглядаються найбільш підходящі варіанти, які потім розташовуються за ступенем значимості (верифікація ідей);
- д) керівник організовує дискусію, в результаті якої залишаються рішення, які отримали найбільшу кількість голосів, з них обирається кінцеве рішення.

Дискусія-змагання. Всі учасники об'єднуються у команди. Обирається журі, яке визначає критерії оцінювання запропонованих рішень: глибину, доказовість, логічність, чіткість, адекватність порушеній проблемі. Узгоджується тема дискусії і система балів.

Конференція. Вид дискусії, де обговоренню і сперечанню передують коротке повідомлення про стан роботи або результати певної роботи. Для конференції характерна розвернута аргументація висунутих тез, спокійне обговорення.

Дискусія в засобах масової інформації, на радіо, телебаченні пов'язана з відсутністю безпосереднього контакту учасників і можливістю без поспіху продумати виступи.

Вільноплаваюча дискусія. Сутність цієї дискусії полягає в тому, що група до результату не приходять, проте активність продовжується вже у внутрішньому плані. Учасники додумують, домислюють наодинці ідеї, які виявились незавершеними.

Методики проведення дискусій:

— *запитання — відповідь.* Ця методика є різновидом простої співбесіди, відмінність полягає у використанні певної форми постановки запитання для співбесіди з учасниками дискусії-діалогу. Стратегія ведення діалогу полягає у переході від бажання співрозмовника говорити з вами до розуміння його інтересів, станів, відношень; від розуміння співрозмовника до прийняття, а у випадку необхідності до його переконання;

— *обговорення вголос*. Методика передбачає спочатку проведення дискусії у мікрогрупах, а потім загальної дискусії, в ході якої думку своєї мікрогрупи доповідає її лідер, і ця думка обговорюється всіма учасниками;

— *клініка*. У процесі використання цієї методики кожен із учасників розробляє свій варіант рішення, попередньо подавши для відкритого обговорення свій «діагноз» представленої проблемної ситуації, потім його рішення оцінюється керівником дискусії, групою призначених експертів за бальною шкалою або за системою «приємно — неприємно»;

— *лабіринт*. Цей вид дискусії ще називають методом послідовного обговорення. Він є своєрідною покроковою процедурою, в якій кожен наступний крок робиться іншим учасником. Обговоренню підлягають всі рішення, навіть неправильні (глухий кут);

— *естафета*. Кожен учасник, який закінчив виступ, може передати слово тому, кому вважає за потрібне.

Стадії розвитку дискусії: орієнтація, оцінка, консолідація, рефлексивний аналіз.

На *стадії орієнтації* учасники дискусії адаптуються до проблеми і один до одного, тобто в цей час виробляється певна установка на вирішення поставленої проблеми.

Стадія оцінки звичайно передбачає ситуацію зіставлення, конфронтації і навіть конфлікту ідей, які за умови невмілого керівництва можуть перерости в конфлікт особистостей.

Стадія консолідації передбачає вироблення певний єдиних або компромісних думок, позицій, рішень.

Стадія рефлексивного аналізу і підбиття підсумків. Суттєвим елементом дискусії є її *аналіз*. Підбиваються підсумки заняття, аналізуються висновки, до яких дійшли учасники дискусії, підкреслюються основні моменти правильного розуміння проблеми, показується логічність, помилковість висловлювань, необґрунтованість окремих зауважень щодо конкретних запитань теми дискусії. Звертається увага на зміст висловлювань, глиби-

ну та науковість аргументів, точність висловлення думок, правильність використання понять та термінів. Оцінюється вміння відповідати на запитання, використовувати прийоми доказу і заперечення, різні засоби полеміки.

Для отримання зворотного зв'язку доречно використовувати усні або письмові *самозвіти* учасників дискусії.

Правила ведення дискусії:

- я критикую ідеї, а не людей;
- моя мета не в тому, щоб перемогти, а в тому, щоб прийти до кращого рішення;
- я спонукаю кожного учасника до того, щоб вони брали участь в обговоренні;
- я вислуховую думку кожного, навіть якщо з ним не погоджуюсь;
- я спочатку з'ясовую всі факти та ідеї, що відносяться до обох позицій;
- я прагну осмислити і зрозуміти обидва погляди на проблему;
- я змінюю свою точку зору під впливом фактів і переконливих аргументів.

Технологія «Дебати»

Дебати — у перекладі з французької мови означає обмін думками на зборах, засіданні. Практика дебатів полягає в тому, щоб штучно надати культурним явищам емоційне забарвлення, соціальний зміст.

Педагогічна мета — сформувати...

- ▶ логічне і критичне мислення;
- ▶ навички організації своїх думок;
- ▶ навички усного мовлення;
- ▶ навички риторики;
- ▶ емпатію і толерантність;
- ▶ впевненість у собі;
- ▶ здатність працювати в команді;

- ▶ здатність концентруватись на суті проблеми;
- ▶ манери при публічному виступі.

Моделі дебатів: гра «Класичні дебати К. Поппера», вільні дебати у великих аудиторіях, панельні дебати, симпозиум, експрес-дебати, модифіковані дебати, круглий стіл, «акваріум».

Гра «Класичні дебати К. Поппера». Обговорення будується на раніше спланованих виступах учасників (команд), що мають протилежну думку з проблеми, що обговорюється.

Підготовка до гри починається з визначення її теми (тезису). При доборі теми необхідно враховувати вимоги, згідно з якими тема має:

- ✓ провокувати інтерес, торкатись значних для учасників дебатів проблем;
- ✓ бути збалансованою і давати однакові можливості командам у представленні аргументів;
- ✓ мати чітке формулювання;
- ✓ стимулювати дослідницьку роботу;
- ✓ мати позитивне формулювання для сторони, що стверджує.

Робота з інформацією з теми:

- активізація знань учнів (мозкова атака);
- пошук інформації з використанням різних джерел;
- систематизація отриманого матеріалу;
- складання кейсів (системи аргументації) ствердження

і заперечення тез, підготовка раунду запитань.

Формування загальних і спеціальних навичок:

- формування й обґрунтування аргументів, підтримок;
- побудова стратегії сторони, що заперечує;
- вміння правильно формулювати запитання;
- здобуття знань з риторики та логіки і використання їх на практиці;
- оволодіння навичками ефективної роботи в групі, ауто-тренінгу і релаксації.

Завдання в дебатах — схилити суддів і глядачів (але не протилежну команду) до своєї точки зору. Цього команда добивається, надаючи аргументи на захист своєї точки зору і висуваючи контраргументи щодо висловлювань противника.

Моделі дебатів

Вільні дебати у великих аудиторіях. Великою аудиторією вважається група чисельністю до кількох десятків учасників. Вільні дебати дають змогу учасникам продемонструвати свої знання, поділитися досвідом, ідеями (всі учасники мають рівне право голосу).

Панельні дебати — дискусія в стилі телевізійного ток-шоу: декілька осіб обговорюють проблему в присутності аудиторії. Така форма дебатів поєднує в собі переваги лекції та дискусії в групі. Група з 2–3 осіб веде дискусію на раніше оговорену тему в присутності інших учасників. Глядачі виступають пізніше: вони або висловлюють свою думку, або ставлять запитання учасникам бесіди.

Симпозиум. Як і дискусія в стилі телевізійного ток-шоу, симпозиум поєднує в собі переваги лекції та дискусії в групі. Така форма обговорення дає змогу спеціалістам-професіоналам поділитися своїми знаннями та досвідом з аудиторією, не перетворюючи виступ на довгу і нудну лекцію. Вона також полегшує діалог між лектором і слухачами. Два або три спеціалісти (чи просто люди, що добре розбираються у проблемі) в короткій формі розказують про свою точку зору на проблему. Максимальна тривалість виступу кожного лектора не повинна перевищувати 10 хвилин. Потім 20 хвилин відводяться на запитання і загальне обговорення.

Експрес-дебати. Це дебати, в яких фаза орієнтації та підготовки зведена до мінімуму. Готуються безпосередньо на уроці за матеріалом підручника чи розповіддю вчителя. Цей тип дебатів може розглядатись як елемент зворотного зв'язку, закріп-

лення навчального матеріалу або як форма активізації пізнавальної діяльності.

Модифіковані дебати. Тут використовуються окремі елементи технології дебатів, змінюються деякі правила.

Наприклад:

- скорочується регламент виступів;
 - збільшується число гравців у команді;
 - допускаються запитання з аудиторії;
 - організуються групи підтримки, до яких по допомогу можуть звертатись команди під час тайм-аутів;
 - здійснюється рольова гра, тобто учасники можуть грати якись ролі;
 - створюється група експертів, яка може виконувати функції суддівства, або підбивати підсумки гри, демонструючи зіштовхування позицій, або виробляти компромісне рішення, що часто буває необхідним для реалізації навчальних цілей;
 - змінюється (з'являється) роль ведучого гри — вчителя.
- На різних етапах гри вона визначається залежно від підготовки учнів.

Круглий стіл. Одна з найпоширеніших у практиці форм дебатів. Круглий стіл — це бесіда, в якій на рівних беруть участь 10–20 учасників і відбувається обмін думками (учасники сідають за стіл по колу, обличчям один до одного). В дискусії можуть брати участь представники різних груп.

«Акваріум». Ця методика полягає в тому, що всі зацікавлені особи сідають навколо тих, хто вступив у діалог, і на першому етапі не мають права втручатись, уважно слухають, на другому етапі відбувається рефлексування ситуації, тобто обговорення позицій сторін, аргументів, переваг. «Акваріум» виділяється серед інших моделей дебатів тим, що його зміст тісно визначено протиріччями, а інколи і конфліктами в колективі учнів з певного питання.

Тренінг

Тренінг — це запланований навчальний процес, призначений для покращення практичних навичок та набуття нових знань на підставі власного досвіду з метою зміни поведінки. На тренінговому занятті перевага надається діяльності не викладача, а здобувачів освіти, особистий досвід яких є основою для навчання.

Викладач на тренінгу відіграє роль фасилітатора (від *англ.* *facilitate* — допомагати, полегшувати, сприяти). Він скеровує діяльність та взаємодію учасників на вивчення теми та досягнення мети тренінгу.

Учасники тренінгу мають чітко розуміти, чим зумовлений вибір теми заняття. Поясніть це так, щоб актуальність і важливість теми не викликали жодного сумніву. Учасники тренінгу також мають чітко розуміти кінцеву мету та способи її досягнення. Поясніть дітям, яких конкретних результатів ви зможете досягти, та розкажіть, які завдання і вправи будете для цього виконувати.

Завдання, які вирішує тренінг:

- 1) пізнання себе та інших;
- 2) неформальне конструктивне спілкування;
- 3) ефективна форма здобуття знань;
- 4) формування умінь і навичок;
- 5) розширення власного набутого досвіду;
- 6) можливість зробити своє життя успішним;
- 7) керівництво власними діями.

Атрибути тренінгу:

- інтерактивні методи;
- тренінгова група;
- тренінгове коло;
- правила групи;
- фліпчарт;
- атмосфера взаємодії та спілкування;
- тренер;

- оцінювання ефективності;
- структура.

Правила тренінгу:

- ✓ дотримуватися регламенту;
- ✓ слухати і чути (один говорить — усі слухають);
- ✓ бути доброзичливими;
- ✓ бути активними;
- ✓ пам'ятати, що поганих ідей не існує;
- ✓ міркувати творчо;
- ✓ ризикувати;
- ✓ говорити тільки за темою і від свого імені;
- ✓ не критикувати: кожний має право на власну думку;
- ✓ дотримуватися принципу конфіденційності;
- ✓ говорити коротко, по черзі.

Зміст тренінгу має:

- орієнтуватися на досягнення оголошеної мети;
- ґрунтуватися на результатах сучасних наукових досліджень;
- давати відповіді на реальні потреби і проблеми учасників;
- впливати на формування цінностей, знань, умінь і навичок, які є основою поведінки.

Тривалість тренінгу може бути різною — від 20 хвилин до 7–8 годин.

Залежно від цілей і завдань одного або серії тренінгових занять до і після їх проведення здійснюють вхідне та вихідне опитування. За допомогою вхідних анкет можна оцінити початковий рівень знань і ставлень учасників, а шляхом порівняння результатів вихідного та вхідного опитування оцінити прогрес цих показників у ході тренінгів. Опитування «до» та «після» зазвичай здійснюють анонімно, їх результати опрацьовують загалом для класу і вважають індикатором ефективності тренінгів, тобто вони показують, яка інформація засвоєна краще/гірше та чи відбулася бажана зміна психологічних установок (ставлень).

Структура тренінгу. Кожен тренінг складається із трьох частин: вступної, основної та заключної (http://multycourse.com.ua/public_html/files_uploaded/4_5.png).

Вступна частина є важливим і обов'язковим елементом кожного тренінгового заняття. Вона триває не більше 10–20 хвилин і передбачає вирішення таких завдань:

- актуалізація теми тренінгу і з'ясування очікувань;
- створення доброзичливої та продуктивної атмосфери;
- підтримання демократичної дисципліни у формі прийняття, уточнення або повторення правил групи.

Основна частина тренінгу — це кілька тематичних завдань у поєднанні з руханками (вправами на зняття м'язового і психологічного напруження). В основній частині тренінгу іноді виокремлюють теоретичний і практичний блоки. Проте цей поділ є досить умовним, адже знання (як і вміння та навички) на тренінгу здобувають у процесі виконання практичних завдань (мінілекції, бесіди, мультимедійні презентації, взаємонавчання, виконання проєктів, робота у групах).

Педагог має організувати весь матеріал із тематики тренінгу в логічній послідовності, відібрати ключові знання й навички, які можуть бути засвоєні за відведений час. Інформаційні блоки (розповідь, демонстрація, пояснення) мають бути короткими (до 5 хв) і чергуватися з інтерактивними (дискусія, мозковий штурм, аналіз історії, дебати). Для відпрацювання вмінь варто використовувати рольові ігри. Кожна інтерактивна вправа має завершуватися коротким обговоренням і підбиттям підсумків.

Заключна частина тренінгового заняття включає:

- підбиття підсумків усього заняття;
- отримання зворотного зв'язку від учасників;
- релаксацію і процедури завершення тренінгу.

Цей етап має об'єднати всі розглянуті впродовж заняття теми для логічного підбиття підсумків. Завершення — це можливість для відповідей на запитання і формулювання завдань на майбутнє. Викладач може рекомендувати літературу, відео-

матеріали, сайти в Інтернеті для самостійного опрацювання. Важливо, щоб здобувачі освіти завершували роботу із задоволенням і високою мотивацією застосовувати набуті вміння.

Типова структура, мета та завдання тренінгу разом слугують основою для складання плану його проведення. Такий план може мати різні форми (таблиця, перелік послідовних дій, схема, сценарій тощо), але принципово те, що його потрібно скласти обов'язково.

Корисні поради тренеру

1. Люди набагато швидше вчаться, якщо замість слухати, як щось зробили інші, намагаються виконати це самостійно.

2. Найкращий тренінг — це кілька практичних завдань, а в проміжку між ними — короткі дискусії і так звані руханки (вправи на зняття м'язового напруження).

3. Намагайтеся давати зрозумілі й прості інструкції.

4. Якщо ви раптом зрозумієте, що завдання не відповідає потребам учасників, будьте готові обговорити його і зробити більш прийнятним.

5. Стежте за часом. Якщо зазначений час вийшов, а учасники не закінчили роботу, додайте ще трохи часу. А коли помітите, що вони закінчили раніше, запропонуйте рухатися далі.

6. Не забувайте оцінювати дії учасників. При цьому будьте максимально толерантним і доброзичливим.

7. Намагайтеся ніколи не застосовувати слово «розподілятися», не «розподіляйте» учасників тренінгу на пари, трійки, групи тощо. Пам'ятайте, вони *об'єднуються* у ці структури.

Усе, що пропонують учасники тренінгу, має бути прийняте або щонайменше обговорене. Не треба говорити їм, що це «правильна» чи «неправильна відповідь», потрібно лише допомогти опрацювати інформацію й ухвалити рішення. Стежте, щоб ніхто з учасників не залишався поза обговоренням.

Рішення учасників тренінгу треба сприймати серйозно, якщо ви бажаєте налагодити процес навчання взаємодії й розвиток навичок критичного мислення.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Будь-яке навчання передбачає активність з боку здобувача освіти. Поясніть, у чому полягає сутність феномену «активність у навчанні».

Завдання 2. Наведіть приклади навчальних ситуацій з дисципліни «Педагогіка», які матимуть активізуючий ефект.

Завдання 3. Поясніть, чим відрізняється інтерактивне навчання від традиційного.

Завдання 4. Схарактеризуйте основні етапи перебігу кооперативного навчання.

Завдання 5. Назвіть переваги та недоліки кооперативного навчання.

Завдання 6. Розгляньте *рис. 5* і назвіть зображені стратегії кооперативного навчання. Поясніть сутність трьох стратегій (на вибір).

Рис. 5. Стратегії кооперативного навчання

Завдання 7. Аргументовано доведіть, що гейміфікація освітнього процесу сприяє його якості.

Завдання 8. Поясніть ключові відмінності між методами «навчальна дискусія» і «навчальний диспут».

Завдання 9. Упорядкуйте власні рекомендації у вигляді пам'ятки-інструкції для проведення тренінгу.

Завдання 10. Розробіть план-схему презентації технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

1. Бистрова Ю.В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України / Ю.В. Бистрова // Право та інноваційне суспільство. — 2015. — № 1 (4). — С. 27–28.
2. Волошина О.В. Педагогіка інновацій у вищій школі : навч.-метод. посіб. / О.В. Волошина. — Вінниця, 2014. — 161 с.
3. Волкова Н.П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. / Н.П. Волкова. — Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. — 360 с.
4. Голюк О.А. Інноваційні технології в освітньому процесі : моногр. / О.А. Голюк, В.А. Петрук, І.В. Хом'юк, В.В. Хом'юк. — Вінниця : ВНТУ, 2020. — 88 с.
5. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2012. — 352 с.
6. Загірняк М.В. Медіапедагогіка : навч. посіб. / М.В. Загірняк, Т.Б. Поясок, О.І. Беспарточна, А.В. Токарева. — Х. : Друкарня Мадрид, 2018. — 360 с.
7. Михайліченко М.В. Освітні технології : навч. посіб. / М.В. Михайліченко, Я.М. Рудик. — К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. — 583 с.
8. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоева. — К. : ВД «ЕКМО», 2011. — 320 с.
9. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі / В.Ю. Стрельников. — Полтава : ПУЕТ, 2013. — 309 с.
10. Дирксен Дж. Искусство обучать: как сделать любое обучение нескудным и эффективным / Дж. Дирксен ; пер. с англ. Ольги Долговой. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. — 263 с.
11. Драйден Г. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос ; пер. з англ. М. Олійник. — Л. : Літопис, 2005. — 542 с.
12. Калашнікова С.А. Навчання дорослих: тенденції, особливості, методи, підходи : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2007. — 60 с.
13. Калашнікова С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу : [навч.-метод. матер.] /

- С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 60 с.
14. Калашнікова С.А. Підготовка і проведення тренінгів на основі компетентісно-орієнтованого підходу : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 64 с.
 15. Лебединець Т.М. Упровадження інтерактивних методів навчання у вищих навчальних закладах [Електронний ресурс] / Т.М. Лебединець, І.В. Гуляєва, Л.В. Мироненко // Педагогіка та психологія. — 2018. — Вип. 59. — С. 84–92. — Режим доступу : <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/pedagogy/article/view/719>
 16. ЛеФевер Л. Искусство объяснять. Как сделать так, чтобы тебя понимали с полуслова / Л. ЛеФевер ; пер. с англ. Г. Федотова. — 4-е изд. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2016. — 229 с.
 17. Оклі Б. Навчатися вчитися. Як запустити свій мозок / Б. Оклі ; пер. з англ. А. Замоцний. — К. : Наш формат, 2018. — 272 с.
 18. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіхтенко, О.М. Любарська та ін. ; за заг. ред. О.М. Пехоти. — К. : А.С.К., 2002. — 256 с.
 19. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості / К. Робінсон ; пер. з англ. Г. Лелів. — Л. : Літопис, 2017. — 256 с.
 20. Робінсон К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / К. Робінсон, Л. Ароніка ; пер. з англ. Г. Лелів. — Л. : Літопис, 2018. — 258 с.
 21. Рубін Г. Проект щастя / Г. Рубін ; пер. з англ. А. Саган. — Л. : Видавництво Старого Лева, 2017. — 368 с.
 22. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. Т. 1. Т. 2 / Г.К. Селевко. — М. : НИИ школьных технологий, 2006.
 23. Scott D. Learning Technology: A Handbook for FE Teachers and Assessors (Further Education) / D. Scott. — Critical Publishing; First edition, 2018. — 140 p.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ІКТ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ III

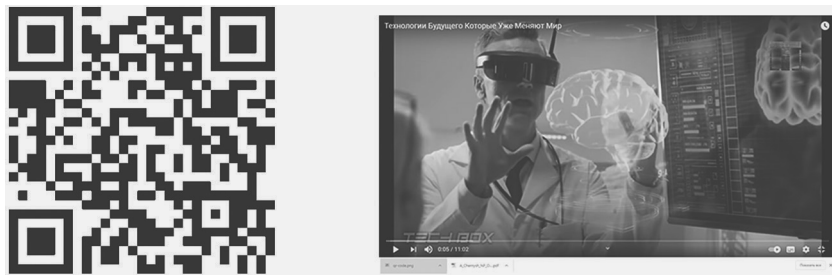
Теоретичні основи інформатизації освіти
та використання ІКТ в освітньому процесі ЗВО

ТЕМА 1

Роль і місце ІКТ в реалізації сучасної освітньої парадигми. Особливості педагогічної науки в умовах інформатизації освіти

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з ТОП-10 технологій майбутнього, які змінюють світ сьогодні. Яка з них найбільше вразила? Чому? Напишіть власний коментар.

Перетворення сучасної цивілізації в інформаційне суспільство актуалізує *проблему формування інформаційної компетентності* особистості в кризових умовах, яка стає визначальним чинником ефективності її трудової діяльності і повсякденного життя. Інформаційна компетентність виявляється в умінні технологічно мислити і передбачає наявність аналітичних, проектних, прогностичних умінь у засвоєнні і застосуванні інформації. У сучасному тлумаченні терміна «інформаційна компетентність» найчастіше йдеться про використання комп'ютерних інформаційних технологій, тому варто розмежувати поняття «комп'ютерна компетентність» й «інформаційна компетентність».

Вивчення низки сучасних досліджень щодо інформаційної компетентності свідчить про те, що це поняття визначається неоднозначно різними авторами (В. Акуленко, Н. Баловсяк, М. Дзугоєва, О. Зайцева, О. Семенов, Н. Таїрова, О. Толстих). Інформаційну компетентність називають однією з ключових А. Ахаян, Н. Баловсяк, С. Брандт, О. Іонова, В. Кремень, О. Матвієнко та ін. Дослідженням у галузі інформаційної компетентності також присвячено роботи О. Буйницької, Ю. Зубова, Н. Насирової, В. Фокєєва та ін. Деякі учені розглядають інформаційну компетентність як складову професійної компетентності.

Формування інформаційної компетентності особистості в кризових умовах, у яких наразі відбувається стрімкий поступ

людини до інформаційного суспільства, припускає формування універсальних навичок мислення і вирішення задач: уміння спостерігати і робити логічні висновки, використовувати різні знакові системи і абстрактні моделі, аналізувати ситуацію з різних точок зору, розуміти загальний контекст і приховане значення висловів, самостійно працювати над підвищенням власної компетентності у цій сфері. Але це питання у сучасній науці розглядається не досить ґрунтовно.

Вивчення практичного досвіду надало нам можливість дослідити специфіку процесу формування інформаційної компетентності особистості — вміння знаходити, опрацьовувати та використовувати інформацію з різних джерел. Отже, інформаційна компетентність — це добра обізнаність у світі інформації. Важливою складовою нової парадигми освіти є ідея неперервного навчання, що охоплює усі форми, типи та рівні навчальної діяльності. Реалізацію ідеї неперервного навчання вбачаємо у спрямуванні на подолання головної суперечності сучасної системи освіти — суперечності між стрімкими темпами збільшення обсягів інформації у світі та обмеження можливостей їх засвоєння людиною. Ця суперечність спонукає навчальні заклади формувати в учнів уміння вчитися, знаходити інформацію, критично її оцінювати і творчо використовувати, тобто формувати у них інформаційну культуру.

Історичні розвідки засвідчили, що у 1948 р. американський математик, батько сучасної кібернетики Норберт Вінер запропонував в одному зі своїх досліджень кібернетичне управління зв'язку тварини з машинним світом, так зване «інформаційне бачення». Цей момент прийнято вважати початком трактування інформації як наукового терміна.

Для дослідження визначень поняття «інформація» звернімося до Вікіпедії: «*інформація* — абстрактне поняття, що має різні значення залежно від контексту. Походить від латинського слова «*informatio*», яке має декілька значень: роз'яснення; ви-

клад фактів, подій; витлумачення; представлення, поняття; ознайомлення, просвіта».

Погляд на інформацію з точки зору її споживачів окреслює таке визначення: «інформація — це нові відомості, які прийняті, зрозумілі та оцінені їх користувачем як корисні; нові знання, які отримує споживач (суб'єкт) у результаті сприйняття і переробки певних відомостей».

Залежно від галузі використання термін «інформація» одержав безліч визначень, зокрема:

- ▶ комунікація та зв'язок, у процесі якого усувається невизначеність або інформаційна ентропія (*теорія зв'язку американського вченого Клода Шеннона*);
- ▶ міра неоднорідності розподілу матерії та енергії у просторі та у часі, міра змін, якими супроводжуються всі процеси, що протікають у світі (*український вчений В.М. Глушков*);
- ▶ позначення змісту, отриманого із зовнішнього світу в процесі нашого пристосування до нього і пристосування до нього наших почуттів (*американський вчений Норберт Вінер*);
- ▶ передача різноманітності (*англійський науковець Вільям Росс Ешбі*);
- ▶ міра складності структур (*французький вчений Абраам Моль*);
- ▶ ймовірність вибору (*радянські вчені Аківа та Ісаак Ягломи*);
- ▶ властивості матеріальних об'єктів породжувати та зберігати певний стан, який в різних матеріально-енергетичних формах може передаватись між об'єктами (*американський вчений-статистик Дж. Тьюки*);
- ▶ результат інтелектуальної діяльності певної людини щодо подання відомостей, повідомлень, сигналів, кодів, образів тощо (*В.С. Цимбалюк*);

- ▶ документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі (*Закон України «Про інформацію»*).

Цінність інформації визначається корисністю та її здатністю забезпечити суб'єкта необхідними умовами для досягнення ним поставленої мети. *Достовірність* — здатність інформації об'єктивно відображати процеси та явища, що відбуваються в навколишньому світі. Як правило, достовірною вважається насамперед інформація, яка несе у собі безпомилкові та істинні дані. *Актуальність* — здатність інформації відповідати вимогам сьогодення (поточного часу або певного часового періоду).

Дискретність: одиницями інформації як засобами висловлювання є слова, речення, уривки тексту, а у плані змісту — поняття, висловлювання, описання фактів, гіпотези, теорії, закони тощо. *Старіння*: головною причиною старіння інформації є не сам час, а поява нової інформації, з надходженням якої попередня інформація виявляється невірною, перестає адекватно передавати явища та закономірності матеріального світу, людського спілкування та мислення. *Розсіювання*: існування інформації у багатьох джерелах.

Часові властивості визначають здатність даних передавати динаміку зміни ситуації (динамічність). При цьому можна розглядати або час запізнення появи в даних відповідних ознак об'єктів, або розходження реальних ознак об'єкта і тих же ознак, що передаються даними. Відповідно можна виділити: *актуальність* — властивість даних, що характеризує поточну ситуацію; *оперативність* — властивість даних, яка полягає в тому, що час їхнього збору та переробки відповідає динаміці зміни ситуації; *ідентичність* — властивість даних відповідати стану об'єкта.

Властивість недоступності. При розгляді захищеності даних можна виділити технічні аспекти захисту даних від несанкціонованого доступу та соціально-психологічні аспекти класи-

фікації даних за мірою їхньої конфіденційності та секретності (властивість конфіденційності).

Як педагогічна категорія поняття «інформація» спирається на концепт: фізіологія — інтелект — виховання. Вводить його варто конкретно-індуктивним способом, за допомогою наочних, добре знайомих школярам прикладів.

Доцільно запропонувати учням навести конкретні приклади та дати відповіді на питання: «Скільки об'єктів можна виділити в наведених прикладах?», «Що є характерним для кожного з виділених об'єктів?», «Який зв'язок існує між об'єктами, про які йдеться?», «За допомогою яких засобів передають сигнали чи відомості?». Порівнюючи приклади, учні під керівництвом вчителя повинні виділити в них спільні суттєві та несуттєві ознаки. Суттєві: розглядаються як мінімум дві системи. Одна система «породжує» деяку сукупність сигналів, відомостей, впливів; інша приймає. Несуттєві: спосіб подання сукупності повідомлень; склад (якісний та кількісний) систем, які видають та сприймають сукупність сигналів. Потім вчителю доцільно підсумувати: «Під інформацією розуміють деяку сукупність сигналів, впливів або відомостей, яка може бути представлена різними способами в залежності від систем, які її видають та сприймають».

На нашу думку, актуальним питанням сьогодення є обізнаність особистості у власних інформаційних правах і обов'язках. Змістом права на інформацію є можливість кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Основу правового регулювання права на інформацію в Україні складає Конституція України. Конституційні гарантії права на інформацію закріплені у ст. 32, 34, 40 та 50.

Це право, як і більшість прав людини, не є абсолютним, тобто у деяких випадках його реалізація може бути обмежена. Перелік цих випадків наводиться у ст. 34 Конституції України.

Інформологія — узагальнена назва наук про інформацію. Термін «інформологія» походить від латинського *informatio* — *пояснення, виклад, тлумачення, поняття* і грецького *λογοζ* — *слово, знання, вчення*.

Об'єктом дослідження інформології є інформація. У роботах дослідників Хартлі і Шеннона інформація постає у своїй зовнішній оболонці, яка представлена стосунками сигналів, знаків, повідомлень одне до одного — синтаксичними стосунками. Розвинена в роботах Н. Вінера концепція припускає, що процес управління в згаданих системах є процесом переробки (перетворення) деяким центральним облаштуванням інформації, що отримується від джерел первинної інформації (сенсорних рецепторів), і передачі її в ті ділянки системи, де вона сприймається її елементами як наказ для виконання тієї або іншої дії (спостереження — наказ — співвіднесення). Спроби побудувати моделі поняття інформації, що охоплюють семантичний аспект знання, який міститься в деякому висловлюваному об'єкті, призвели до створення низки так званих логіко-семантичних теорій (Р. Карнап, І. Бар-Хиллел, Дж. Кемени, Е. Войшвилло тощо). У них інформація розглядається як зменшення або усунення невизначеності.

До теоретичних проблем інформології зараховують такі питання: філософські напрями у вивченні інформації; історія інформаційного розвитку суспільства; методологічні основи інформології; інформаційна модель процесу керування; визначення інформації; аксіоми інформології; базові закони інформології; одиниці вимірювання кількості інформації; особливості класичної (імовірнісної) та неklasичних концепцій інформології; загальні питання кодування інформації; повідомлення як носій інформації та будова повідомлення; загальні питання передачі інформації; носії інформації (загальні питання); загальні (фундаментальні) властивості інформації.

До прикладної інформології пропонуємо включити: теорію інформації — *information theory* (застосування інформоло-

гії до кібернетики), інформатику — informatics (застосування інформології до комп'ютерної техніки та програмування), теорію масової інформації (застосування інформології до ЗМІ й журналістикознавства), інформаційні вимірювання мови (застосування інформології до лінгвістики), науково-технічну інформацію — scientific information (застосування інформології до науково-технічної літератури), представлення знань — knowledge science (застосування інформології до теорії штучного інтелекту), інформаційні вимірювання в генетиці — bioinformatics (застосування інформології до генетики), пошук інформації — information retrieval (застосування інформології до документознавства, зокрема до бібліотекознавства, архівознавства, баз даних, в тому числі й Інтернету), а також цілу низку інших аналогічних застосувань: в суспільствознавстві (питання інформаційного суспільства — information society), доступності інформації (information access), інформаційного менеджменту (information management), інформаційної безпеки (information security), інформаційної будови (архітектури) різних об'єктів (information architecture) тощо. Цей перелік розділів прикладної інформології є неповним і постійно розширюється.

Таким чином поняття «інформація» як аспект прикладної інформології і педагогічна категорія процесу формування інформаційної компетентності — значно ширший феномен, ніж культура користування комп'ютером або культура використання його у розв'язанні різних завдань. Науковці трактують поняття ІК як складне індивідуально-психологічне утворення на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь застосування інноваційних технологій і певного набору особистісних якостей; нову грамотність, до складу якої входять уміння активної самостійної обробки інформації людиною, прийняття принципово нових рішень у непередбачених ситуаціях із використанням технологічних засобів. Основне навантаження у процесі формування інформаційної

компетентності особистості лягає на систему безперервної освіти.

Виходячи з вищенаведеного, пропонуємо такі етапи формування інформаційної компетентності особистості в кризових умовах: надавати міцні базові знання; вчити, де учень може знайти необхідну йому інформацію з теми; формувати вміння застосовувати необхідні новітні інформаційні технології; розвивати уміння відфільтровувати тільки актуальну та корисну інформацію; формувати вміння аналізувати інформацію, помічати закономірності та використовувати їх, прогнозувати й робити висновки; формувати вміння на основі аналізу попередньої інформації висловлювати власну точку зору; формувати вміння генерувати оригінальні думки та ідеї; формувати вміння практично реалізовувати на основі власних ідей нові розробки, технології, проекти тощо.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Проаналізуйте властивості інформації. Подискутуйте щодо актуальності кожної із цих властивостей. Розгляньте *рис. 6*. Впишіть у порожнє вікно властивість інформації, яка має завершити даний рисунок.

Цінність	Достовірність	Актуальність
Дискретність	Старіння	Розсіювання
Часові межі	Недоступність	_____

Рис. 6. Властивості інформації

Завдання 2. Які, на вашу думку, інформаційні права й обов'язки існують для кожної особистості у XXI ст.? Відповідь аргументуйте.

Завдання 3. Розгляньте *рис. 7*. Запропонуйте власне визначення інформаційної компетентності особистості. Визначення аргументуйте.

Рис. 7. Інформаційна компетентність

Завдання 4. Розгляньте *рис. 8*. Які, на вашу думку, актуальні фактори інформаційної взаємодії на ньому відсутні? Домалюйте.

Рис. 8. Інтернет як фактор інформаційної взаємодії

Завдання 5. Розгляньте *рис. 9*. У процесі формування інформаційної компетентності, що, на вашу думку, має знати, вміти, застосовувати в освітній діяльності сучасна особистість? Відповідь оформіть у вигляді таблиці.

Знати	Вміти	Застосовувати

Знати	Вміти	Застосовувати

Рис. 9. Формування інформаційної компетентності

Завдання 6. Розгляньте наведені нижче вимоги до рівня інформаційної компетентності учнів (*рис. 10*). Схарактеризуйте особливості кожного рівня сформованості інформаційної компетентності учнів. Запропонуйте власний варіант педагогічної ситуації, у якій дана особливість може сформуватися. Відповідь оформіть у вигляді таблиці.

Вимоги до рівня інформаційної компетентності учнів			
Рівень I	Рівень II	Рівень III	Рівень IV
усвідомлює недоліки інформації у процесі реалізації діяльності	усвідомлює, якою інформацією з даного питання він володіє, а якою – ні	планує інформаційний пошук	визначає рівень інформованості, необхідний для прийняття рішення
застосовує запропонований учителем спосіб отримувати інформацію з одного джерела	застосовує запропонований учителем спосіб отримувати інформацію із багатьох джерел (у том числі – каталогів)	володіє засобами систематизації інформації	вибирає інформаційні джерела відповідно до мети проєкту
демонструє розуміння отриманої інформації	інтерпретує інформацію у контексті свідомості	критично оцінює отриману інформацію	вирішує протиріччя
демонструє розуміння висновків з певного питання	наводить аргументи	робить висновки	робить висновки й приймає рішення у ситуації невизначеності

Рис. 10. Вимоги до рівня інформаційної компетентності учнів

Рівень I	Рівень II	Рівень III	Рівень IV

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

1. Інформація [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Закон України «Про інформацію» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
3. Камша В.П. Про кібернетику другого етапу НТР / В.П. Камша, Л.С. Камша, Ю.В. Камша // Складні системи і процеси. — 2010. — № 1 (17). — С. 25–41.
4. Партико З.В. Теорія масової інформації та комунікації / З.В. Партико. — Л. : Афіша, 2008. — 290 с.
5. Петухова Т.В. Современная парадигма информационно-общества как основа стратегии формирования информационной компетенции специалиста / Т.В. Петухова. — Оренбург : Изд-во ОГУ, 2005. — С. 116–123.
6. Пономаренко В.С. Основи захисту інформації : навч. посіб. / В.С. Пономаренко, І.В. Журавльова, В.В. Туманов. — Х. : Вид. ХДЕУ, 2003. — 176 с.
7. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова № 1 від 27.02.2009 [Електронний ресурс] / Верховний Суд. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
8. Partyko, Z.V. The modern paradigm of information science: Informology / Z.V. Partyko // Automatic documentation and mathematical linguistics. Translations of selected articles from nauchno-tekhnicheskaiia informatsiia. — 2009. — Vol. 43. — № 6. — P. 311–320.

ТЕМА 2

Рішення дидактичних задач за допомогою ІКТ

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з трендовим роликком, поширеним у TikTok. Яка з проблем сучасної освіти найбільше вразила? Що варто змінити? Напишіть власний коментар.

Найактуальнішими питаннями, які ставлять перед науковцями сучасні педагоги-практики, є такі: як увійти в новостворений ринок освітніх послуг, який разом із «поколінням гаджетів» інтегрується в інформаційне суспільство? Якими технологіями треба володіти, щоб ефективно працювати, максимально задовольняючи попит споживачів? Яким чином не втратити ціннісне ставлення до життя у час інформаційних технологій?

Як заощадити час для себе і запобігти професійному вигоранню вчителів?

Сучасна система освіти пропонує ці технології. Опанувати їх треба кожному вчителю. Найбільші перспективи в українській освіті, на нашу думку, має продуктивна педагогічна технологія на основі інформації, діяльності та гарантованому високому результату, яка відрізняється від традиційної, заснованої на сталих наукових закономірностях.

Її призначення — бути максимально корисною для практиків. Завдання теоретичної педагогіки полягає у тому, щоб висвітлити загальні положення, прагнучи до систематичної повноти, і викласти перед нами те, що є зразковим і досконалим. Нова, нетрадиційна, назвемо її «інформаційна», педагогіка висвітлює не ідеальне, а реальне, досягне. Тому вона має бути зорієнтованою на пересічного педагога, застосовною до типових випадків шкільного життя, відповідати потребам сьогодення і найближчого майбутнього.

Завдання інформаційної педагогіки — поставити учителя на твердий ґрунт доцільно організованої практики, реалій в умовах розвитку інформаційного суспільства, звільнити його від комплексу меншовартості, що формує у нього висока, але недосяжна теорія, розвинути уміння на власному прикладі прищеплювати ціннісне ставлення до життя вихованцям.

Інформаційна педагогіка уникає теоретичних міркувань. Вона бере раціональні зерна скрізь, де їх знаходить. Тому її вихідним пунктом є не система, а помилки, що допускаються у щоденній практиці. Альтернативи інформаційної педагогіки пропонують учителям не теорію, а переважно алгоритми і правила доцільно організованої діяльності, дають відповіді на нескінченні учительські «яким чином», адже даного процесу теоретична педагогіка уникає. Інформаційна педагогіка є сучасним продуктом, *педагогікою для життя*, викликом традиційній педагогіці, свого роду “life hacking” у вирішенні актуальних освітніх проблем.

Нова педагогіка повертається до свого первісного призначення — слугувати людині, гармонізувати її стосунки з оточуючим світом. Прагматичні педагогічні технології якнайкраще пристосовують людину до труднощів буття у складному інформаційно переважаному світі. Настає час нової школи, у якій нарешті дитина є повноправним господарем часу, а клопіт педагога полягає у тому, щоб створити максимальні умови для розвитку і самореалізації відповідно до її життєвої стратегії. Роль сучасного педагога — вільного у виборі технологій, професійно зрілого — надавати якісні педагогічні послуги й одержувати гідну винагороду за свою працю відповідно до її ринкової вартості.

Отже, продуктивними будуть вважатися «знання, уміння, спираючись на які випускник школи знаходить міцну опору для свого майбутнього життя. Продуктивні знання, уміння — необхідні, дієві, міцні, постійно актуальні, сформовані на належному рівні. Саме такі продукти школи потрібні у сучасному житті. У прагматичному ринковому світі, де основними цінностями молоді стають багатство і кар'єра, ніхто не захоче витратити ні хвилини часу, ні копійки грошей на непотрібне, що нічого не дає, «вивчення предметів» (Підласий). Продуктивна технологія виділяє головне, дає потрібне, програмує успіх і гарантує якість, а тому стає найбільш затребуваною у масовій народній школі.

Історичні розвідки засвідчили, що поняття педагогічної технології з великими застереженнями уперше вводилося у вчительський вжиток (у нас це відбулося наприкінці 70-х, самому початку 80-х років).

Сьогодні нараховується понад 300 різних визначень педагогічних технологій. Цим терміном замінили майже всі традиційні педагогічні назви. Те, що вчора ще мало своє самостійне і зрозуміле педагогічне визначення, сьогодні стало називатися технологією. Поцікавимося, які визначення найчастіше з'являються на сторінках педагогічних видань: мистецтво, май-

стерність, уміння, сукупність методів обробки, змін стану (В. Шепель); методи, прийоми, засоби (В. Паламарчук); процесуальна частина дидактичної системи (М. Чошанов); принципи навчання, інтегральний підхід (В. Гузєєв та ін.); моделі навчання, методики навчання (Л. Занков, В. Репкін, А. Кушнір та ін.); продумана у всіх деталях модель спільної педагогічної діяльності (В. Ченцов); спеціальна організація змісту навчання і добір до нього творчих завдань (В. Бухвалов та ін.); системна сукупність функціонування всіх засобів (М. Кларин); педагогічна техніка (І. Зязюн, М. Красовицький та ін.); алгоритм процесу досягнення запланованих результатів (Н. Волков); проектування процесу формування особистості учня (В. Питюков та ін.); змістовна техніка реалізації навчального процесу (В. Беспалько); підхід до опису педагогічного процесу (В. Юдін); педагогічна майстерність (О. Ликова та ін.); види навчання (Г. Ксензова та ін.); комплекс заходів (В. Гурєєв); змістовне узагальнення (Г. Селевко); сукупність установок, що визначають компонування форм, методів, способів, прийомів (Б. Лихачов).

Педагогіка в ринковому світі переживає бурхливий період переосмислення підходів, відмови від усталених традицій і стереотипів. Завдяки інформатизації і ринковим потребам, вона пропонує розуміння того, що педагогічна праця у своєму загальному вигляді тільки специфікою відрізняється від інших видів суспільно корисної праці, має власний продукт, технології, їхню ринкову вартість.

Володіння інформаційно-комунікаційними й інноваційними педагогічними технологіями стає загальною і пріоритетною потребою ринку, визначає напрямки опанування професійними вміннями, враховується при оцінках якості та вартості освітніх послуг.

За всіма ознаками ХХІ ст. стане часом педагогів-прагматиків, жадає об'єктивних оцінок усіх параметрів освітнього процесу і його продуктів, уведе практичну діяльність у вузькі

рамки виконання договірних відносин. Як не сумно прощатися з романтично-мрійливими описами довершеної гармонійно розвинутої особистості, готуватися треба до гарантованого виконання реально досяжних проектів, у які будуть вкладатися гроші і на яких будуть вибудовуватися реальні плани кожної людини і суспільства в цілому.

На ринок педагогічних послуг учитель виставляє власний високий професіоналізм, в основі якого — досконале знання педагогічних технологій. Неодмінна вимога розвитку ринкових відносин у сфері педагогічних послуг — гарантії високої якості продукту. Вкладаючи гроші, споживачі захочуть одержувати саме те, що вони замовили. Знання, уміння, компетентності для більшості людей сьогодні набувають конкретного, прагматичного і продуктивного змісту як джерело прибутку, виживання, конкурентоспроможності.

Спектр педагогічних замовлень надзвичайно широкий. І вітчизняний педагог має бути готовим виконати будь-яке ринкове замовлення — від високоефективного навчання, елітного виховання до елементарного педагогічного догляду. Треба опанувати відповідні технології. Технології в роботі учителя вже найближчого майбутнього будуть визначати успіх на 80 %, а індивідуальна майстерність — тільки на 20 %. Педагогіка майбутнього тяжіє до знеособлення, де послуга усе менше залежить від особистості педагога. Технологія в особистісному виконанні педагога стає головним продуктом на ринку педагогічних послуг.

Оскільки педагогічна майстерність, свобода дій відступають на другий план, учителям насамперед необхідне досконале знання базової педагогічної та нової інформаційної технологій, а також уміння працювати за твердою схемою без відступів і так званої творчості. Інакше гарантувати замовлений результат неможливо. З огляду на такі вимоги має перебудовуватися система підготовки вчителів та змінюватися розуміння педагогічної майстерності.

Технологія насамперед стосується процесуальної частини — методів, форм, засобів. Головні питання, на які вона відповідає: як навчати, як виховувати, як розвивати? Якими шляхами вести учнів, як створити найбільш сприятливі умови для їхньої пізнавальної діяльності, як одержати продукт більшої кількості та вищої якості? У технологіях особливим чином сплавлені розум, майстерність і справа — ідеї, методи, форми, засоби, результати. Сутність педагогічної технології як усеосяжного, багатобічного і багатовимірного явища найкраще підкреслює визначення Асоціації з педагогічних комунікацій і технологій (США, 1979): «Педагогічна технологія — це комплексний, безупинний процес, що охоплює людей, ідеї, засоби і способи організації діяльності з аналізу проблем і планування, сприяє забезпеченню, здійсненню вирішення проблем, що відносяться до всіх аспектів засвоєння знань».

Можна навести приклад визначення даного поняття ЮНЕСКО: «Педагогічна технологія — це системний метод створення, застосування та визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів і їхніх взаємодій, що мають своїм завданням оптимізацію форм освіти».

Отже, педагогічна технологія — це вся сукупність знань і дій, спрямованих на досягнення мети розвитку, виховання і навчання. Чим конкретніша і вужча мета, тим більш детально, відповідно і більш повторювану технологію можна створити. Поставивши одне конкретне завдання, можна створити для його вирішення детальний і максимально ефективний алгоритм.

Зовсім просто поняття педагогічної технології можна визначити як усе, що міститься (відбувається) між завданням і результатом.

Під час об'єктивного порівняння ми співвідносимо технологію з кінцевим результатом. Зміст будь-якої нової технології, де б вона не застосовувалася, — одержати вищий результат швид-

ше і з меншими витратами сил та енергії у порівнянні з технологією, що застосовувалася раніше. І хоча в педагогіці не все зводиться тільки до кількості, якості і часу, а поняття результату має більш глибокий і менш визначений зміст, сутність технології від цього не змінюється. Виробничі технології характеризувати незрівнянно легше. Вища якість, менші витрати, економія часу, зниження втрат — тут вимірювані параметри. Технологія визнається успішною, якщо поліпшуються показники хоча б за одним з них.

Порівнюємо з педагогікою. Коли на початку 90-х років була запропонована технологія виховання з комп'ютерною підтримкою, то вона відрізнялась від інших технологій тим, що давала змогу досягати вищих результатів інформування (на першому етапі виховання) за економії часу і зусиль. Технологія доступна для вчителя будь-якої кваліфікації, гуманістично зорієнтована, поблажлива до учнів. Вищий результат досягається за рахунок застосування нових організаційних рішень і засобів — комп'ютерів і спеціалізованих програм. Шкільна практика підтвердила її ефективність на інформаційній ділянці освітнього процесу. Саме до переорієнтації цілей, вигадування нових завдань, обґрунтування прив'язаних до них концепцій і підходів та косметичної перебудови організаційних форм зводиться сьогоднішній лівий частка педагогічних інновацій у галузі технологій.

Технологія — це складний метод навчання, який дає змогу отримувати задану кількість та якість навчальної продукції на основі оціночних витрат часу, енергії та ресурсів. На практиці це означає чітке зобов'язання, наприклад: я, вчитель, гарантую, які точні характеристики, параметри, кінцеві продукти та умови учня будуть досягнуті у процесі навчання.

Порівнюються технології за якістю продукції та виробничими витратами. Зокрема, зникло багато традиційних проблем, таких як питання ефективності. Якщо замовник хоче продукт нижчої якості — це буде дешевше і вимагатиме менше часу.

Основна причина гальмування сучасної педагогіки полягає в тому, що вона не відповідає вимогам інформаційного суспільства та ринку праці. Давайте розглянемо, як розвивалися технології обробітку землі, риболовлі та видобутку корисних копалин. У міру вдосконалення технічних можливостей вони стають більш ефективними, вимагають менше часу та допомагають виробляти більше продуктів із меншими зусиллями. Інноваційний зміст — більше, швидше, якісніше та економічніше. Технологію рухають нові науково-технічні досягнення, які спрямовані на отримання доходу, прибутку, підтримку нових економічних та організаційних змін.

Тому нові методики викладання можуть бути створені лише на основі нових знань студентів та розуміння глибини процесу формування необхідних якостей. У передумові збереження основних характеристик освітнього процесу можуть відбутися деякі вдосконалення організаційних форм навчання, тому лише на основі нових знань про учнів можуть бути встановлені нові методики викладання.

Вчитель має пам'ятати, що суб'єктивні уподобання не мають нічого спільного з технологіями. Ми пропонуємо можливість зберігати різні стосунки. Звичайно, педагоги як фахівці, мають підказати, що і як буде краще, але право вибору рівня та якості освітньої послуги за замовником — державою, суспільством, індивідуальними споживачами. Якщо цьому більше сприятимуть авторитарні стосунки, то вони й стануть елементом технології. Уявляємо, яким незвичним для нашої людини — від державного чиновника до батька — буде формування індивідуального замовлення на освітні послуги в інформаційному суспільстві.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Розгляньте *рис. 11*. Подискутуйте на тему «Інформаційні технології в освіті: переваги та недоліки». Власний висновок аргументуйте і запишіть.

Рис. 11. В. Галашев про спосіб передачі інформації майбутньому поколінню

Завдання 2. Розгляньте *рис. 12, 13*. Поміркуйте, яким чином мета інформатизації освіти інтегрується в мету і завдання інформаційної педагогіки? Які поняття у даній ситуації можна ототожнити, а що, на вашу думку, варто розвести? Відповідь оформіть у вигляді таблиці.

Рис. 12. Мета інформатизації освіти

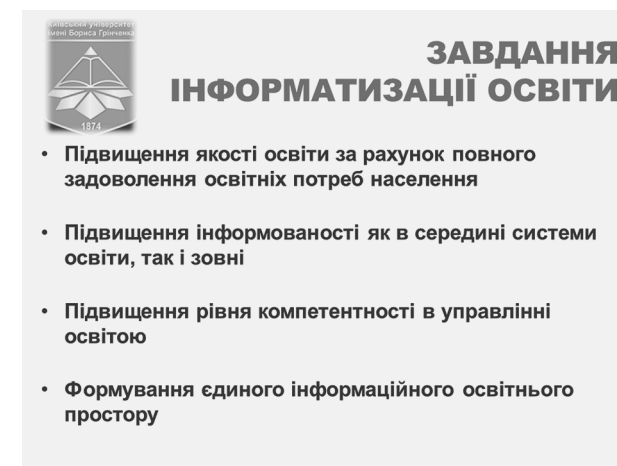

Рис. 13. Завдання інформатизації освіти

Спільне	Відмінності

Завдання 3. Розгляньте *рис. 14*. Формування яких навичок XXI ст. передбачено комплексним розв'язанням задач інформатизації освіти? Яким чином, на вашу думку, інформаційна педагогіка може вплинути на оптимізацію даного процесу? Відповідь запишіть.

Рис. 14. Комплексне розв'язання задач інформатизації

Завдання 4. Розгляньте *рис. 15*. Які, на вашу думку, дидактичні функції інформаційної педагогіки збігаються з дидактичними функціями використання ІТ в освітньому процесі? Яким чином вони інтегруються одна в одну і на якому етапі розходяться? Заповніть порожні вікна педагогічними ситуаціями, у яких, на вашу думку, дані чотири дидактичні функції інтегруються у дидактичні функції інформаційної педагогіки.

Рис. 15. Загальні дидактичні функції ІТ

Завдання 5. Схарактеризуйте проблематику застосування ІТ в освітньому процесі, презентовану на *рис. 16*. Запропонуйте власний варіант вирішення цих проблем в інформаційному полі, яке охоплює інформаційна (не комп'ютерна, зауважте!) педагогіка. Відповідями заповніть порожні вікна й напишіть власний коментар.

Рис. 16. Проблеми використання ІТ в освітньому процесі

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

1. Акпинар Л.Е. Інтерактивні технології навчання в початковій школі : навч. посіб. / Л.Е. Акпинар. — К. : Видавничий дім «Слово», 2014. — 288 с.
2. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання / О.П. Буйницька. — К., 2012. — 240 с.
3. Канішевська Л.В. Теоретичні аспекти формування професійної компетентності майбутнього педагога / Л.В. Канішевська // Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в різних соціальних інститутах : зб. наук. пр. — К. : ІПВ НАПН України, 2012. — Кн. 1. — С. 40–48.
4. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : [моногр.] / за ред.: В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоевої. — К. : Едельвейс, 2013. — 460 с.
5. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології. Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти. — К. : Видавничий дім «Слово», 2004. — 616 с.

МОДУЛЬ IV

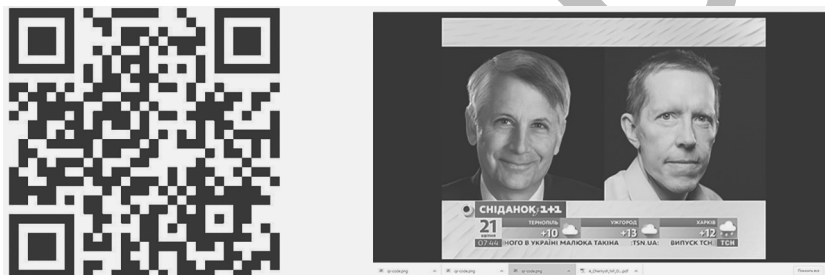
Методика застосування ІКТ
в освітньому процесі ЗВО

ТЕМА 3

Інформаційно-комунікаційні засоби і методи
навчання та організації освітнього процесу
у ЗВО

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з теорією поколінь і правилами взаємодії з поколінням Z. Яка з проблем сучасної освіти найбільше вразила? Що варто змінити? Напишіть власний коментар.

Основними етапами інтеграції ІКТ в український освітній простір є такі: мотивація; моделювання явищ і процесів; загальне навчання; кооперативне навчання; доступ до ресурсів; навчання через засвоєння та запам'ятовування інформації; розвиток практичних навичок співпраці в Інтернеті; використання сучасних інформаційних технологій у викладанні.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що використання інформаційно-комунікаційних технологій позитивно вплинуло на скорочення робочого часу викладачів. Цього висновку дійшли дослідники Національної агенції освітніх досліджень Великої Британії (DfES) К. Грін (K. Green), Б. Лі (B. Lee), Е. Спрінгелл (E. Springall) та Р. Бемроуз (R. Bemrose). Вони наголошують на необхідності забезпечення (необмеженого у часі) доступу до обладнання, програмного забезпечення та шкільних мереж для всіх (без винятку) учителів школи, а також надання вчителям індивідуальних технічних засобів.

Одного разу Дж. Ірвінг провів дослідження щодо використання ІКТ у процесі роботи шкільних викладачів та персоналу, що виконує адміністративні функції. Результати дослідження показали, що ефективність спілкування та взаємодії між навчальними закладами та освітніми органами залежить від умінь та навичок викладачів у використанні ІКТ, а також від якості апаратного та програмного забезпечення.

Ми вважаємо, що в Україні та в усьому світі головною умовою переходу від традиційної педагогіки до альтернативної складової сучасного освітнього процесу є готовність учасників пробувати та ризикувати.

Наголосимо на тому, що на відміну від традиційної педагогіки індустріального суспільства, яка спиралася на парадигму передачі знань, нова ІКТ-педагогіка як альтернативна складова сучасного освітнього процесу спирається на парадигму управління знаннями, оскільки актуальним є питання «інтелектуалізації» економіки. Коли зростає попит на якісну освіту, визначним є вплив освіти в цілому на соціальний організм, встановлення взаємодії освітології з іншими науками, такими як філософія, соціологія, культурологія, економіка, політика, теорія управління, законодавство тощо.

Таблиця 13

СТРУКТУРА ІНТЕГРАЦІЇ ІКТ У СУЧАСНИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

Орієнтир на учня	Підтримка	Спільна робота	Формування знань
Саморегуляція	Самоперевірка	Особистісно зорієнтований підхід	Активне навчання
Вирішення проблем	Використання ІКТ	Розповсюдження	Міждисциплінарний підхід
Практична цінність	Інноваційність	Врахування культурних особливостей	Захоплення
Раціональність	Досягнення мети	Наявність ресурсів	Керованість
Актуальність	Проектний підхід	Дослідницький підхід	Цифровий висновок

Варто пам'ятати, що зміст освіти є конкретною відповіддю дидактики на питання «Що вчити?», адже у традиційній педагогіці зміст освіти визначається як сукупність систематизованих знань, умінь і навичок, поглядів і переконань, а також певний рівень розвитку пізнавальних сил і практичної підготовки, що досягається в результаті навчально-виховної роботи. Він зорієнтований головним чином на знання як відображення духовного багатства людства, накопиченого протягом історичного розвитку. Знаннево зорієнтований зміст освіти сприяє входженню людини у соціальне середовище, її пристосуванню до культурних, психологічних, соціологічних факторів, забезпеченню її життєдіяльності.

Відповідно до рекомендацій ЮНЕСКО щодо «Структури ІКТ-компетентності вчителів», яка має на меті підвищення рівня компетентностей, а не проходження певної кількості годин освітнього процесу, зазначимо: нова генерація учнів має бути підготовленою працювати в умовах нової економіки, що ґрунтується на знаннях. Наведемо приклад трьох підходів до формування ІКТ-компетентності педагога як першооснови формування ІКТ-компетентності майбутнього покоління.

I підхід — застосування ІКТ: прийняття ефективних рішень щодо застосування ІКТ; створення та використання презентацій; планування використання ресурсів; застосування ІКТ з метою моніторингу освітнього процесу; ефективне використання ІКТ у класі; використання ІКТ задля підтримки власного професійного розвитку; вибір і застосування існуючих освітніх програм, додатків; можливість включати ІКТ у план; можливість використання різноманітних форм організації навчання (для всього класу, груп, окремих учнів).

II підхід — здобуття знань: створення гнучкої освітньої гаулузі; застосування різноманітних ІКТ-додатків у класі; планування проектів, спеціальних завдань з метою визначення ступеня розуміння учнями запропонованої теми; співпраця з іншими вчителями й методичними об'єднаннями; успішне

володіння засобами ІКТ, достатнє для розробки інтегрованих проєктів.

III підхід — виробництво знань: формування освітнього середовища в межах класу; прийняття на себе ролі лідера у процесі навчання колег; відмова від звичних моделей; відкритий доступ учнів до інформації; участь в експериментах і інноваціях; підтримка та забезпечення навчання, заснованого на співпраці за межами класу; вирішення проблем, спілкування, співпраця, експериментування, критичне мислення і креативний підхід.

У ході адаптації до певного освітнього середовища власний вибір нового підходу залежить від упевненості, знань, досвіду. За допомогою *табл. 14* зроблено спробу відповісти на актуальні питання формування нової ІКТ-педагогіки як альтернативної складової сучасного освітнього процесу.

Отже, на сучасному етапі розвитку освіти в Україні необхідною умовою є процес інтеграції ІКТ в освітній простір, адже традиційна педагогіка з усталеними підходами до вибору методів, форм, засобів і прийомів навчання не відповідає запитам часу, а саме — ефективному процесу формування конкурентоспроможного випускника як школи, так і вишу в умовах інформаційного суспільства. Тому, на нашу думку, постає питання створення нової ІКТ-педагогіки як альтернативної складової сучасного освітнього процесу.

Педагогіка — це наука про життя, про передачу суспільного досвіду від покоління до покоління. Це визначення переходить із підручника в підручник вже багато років. Ми навіть не замислюємося над тим, чи дійсно знадобиться наш досвід тим, кого ми навчаємо і виховуємо. Який власне досвід ми маємо передавати, щоб він був корисний майбутнім поколінням через 20–30 років? Адже педагог має готувати дитину до життя. Не навчати теоретичним знанням, а створити всі умови для формування у дитини вміння вчитися і жити, щоб вона розуміла, якими принципами варто керуватися у тій чи іншій ситуації, у який спосіб розв'язувати ті чи інші складні задачі у майбутньому.

Таблиця 14

**ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ ПІДХОДІВ ТРАДИЦІЙНОЇ (ТП)
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ІКТ-ПЕДАГОГІКИ (ІКТ-П)
ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ**

У чому власне полягає проблема?	Хто має забезпечити конкретні ресурси та доступ до них?	Хто має контролювати та розмежовувати різні види діяльності?
ТП — учні виконують завдання, запропоновані вчителем; ІКТ-П — метою навчання є з'ясування того, у який спосіб вирішити проблему, яка може виникнути?	ТП — ресурси надає педагог; ІКТ-П — педагог керує і допомагає учням самостійно знаходити ресурси	ТП — учитель спрямовує і контролює діяльність; ІКТ-П — педагог дистанційно здійснює керівництво самостійним пошуком ресурсів учнями
Хто має допомогти вчителю у навчанні?	Де і коли саме відбувається процес навчання?	Необхідні навички у процесі організації навчання?
ТП — педагог є одночасно дійовою особою освітнього процесу та представником влади; ІКТ-П — освітнє середовище створюється з метою підтримки всіх тих, хто навчається (включаючи педагогів)	ТП — заняття за ustalеним розкладом у зазначеному кабінеті у приміщенні навчального закладу; ІКТ-П — у будь-який зручний для людини час, у будь-якому зручному для неї місці. Іноді для усіх бажаючих одночасно	ТП — здатність застосовувати активні, пасивні, інтерактивні методи навчання на уроці; ІКТ-П — здатність застосовувати ІКТ з метою вирішення проблем різного спектра (відеоконференції, вебсайти, дистанційне навчання, блоги, інтернет-реклама)

Станом на сьогодні, за підрахунками учених, перше місце серед навичок ХХІ ст. посідає критичне мислення. А чи кожен педагог-практик може впевнено сказати про себе, що він володіє критичним мисленням на високому рівні, тобто у тій мірі, щоб передати цей досвід майбутнім поколінням?!

Не є дивним той факт, що уміння розв'язувати складні задачі посіло друге місце серед ключових компетентностей сьогодення. І лише третє місце посіла здатність до креативу, яку не спроможний відтворити жоден робот чи комп'ютер.

Чи володіє сучасний педагог цими компетентностями, чи здатен він сьогодні навчити майбутніх педагогів, які будуть готувати до життя в інформаційному суспільстві наступні покоління?

Сьогодні перед педагогікою як наукою постає безліч запитань щодо характеристики сучасного педагога та якості його освіти. Існує такий вислів: «Кожен педагог — завжди учитель, але не кожен учитель — завжди педагог!» На нашу думку, в усі часи були люди, які на певному етапі формування особистості мали можливість таким чином вплинути на дитину, щоб це дало їй поштовх для розвитку на все подальше життя. Якими ж якостями має володіти сучасний педагог, щоб власним прикладом мотивувати дітей до навчання; які компетентності у нього мають бути сформовані, щоб він був спроможний передати той досвід, який їм буде дійсно корисним у майбутньому?

Найголовніше завдання інноваційного педагога — уміти встановлювати емоційний контакт з аудиторією в цілому та кожною дитиною окремо. Свого часу відомий польський педагог Януш Корчак зауважував: «Будь самим собою, шукай власний шлях. Пізнай себе перш, ніж захочеш пізнати дітей. Перш ніж намічати коло їх прав і обов'язків, віддай собі звіт у тому, на що ти здатний сам. Ти сам є тією дитиною, яку повинен раніше, ніж інших, дослідити, виховати, навчити».

Головне — педагог має бути почутим дитиною, встановити з нею якісний зв'язок, тільки за такої умови вихованець піде на комунікацію і буде спроможним засвоювати інформацію, яку пропонує педагог. Адже основним завданням нової «інформаційно-комунікаційної педагогіки» є формування комунікаційно-компетентної особистості, яка вміє знаходити, критично

осмислювати й вдало застосовувати на практиці великі інформаційні обсяги.

«Наша молодь полюбить розкіш, вона погано вихована, вона глузує над високопосадовцями й не поважає старших. Наші теперішні діти стали тиранами; вони не встають, коли до кімнати заходить людина похилого віку, сперечаються з батьками. Отже, вони надто погані». Цей вислів не з нашого століття, і навіть не з ХХ і не з ХІХ. Він належить Сократу...

Свого часу американські вчені Уільям Штраус і Ніл Хоув займалися дослідженням цього питання, результатом чого й стало розроблення теорії поколінь. Вона ґрунтується на ідеї про те, що умови й обставини, у яких росте й виховується людина до 12–14 років, формують притаманну їй модель поведінки й систему цінностей, які вона проносить через усе життя. Безумовно, вони піддаються певним змінам, корекції під впливом індивідуальних обставин зовнішнього середовища, але базові, які було закладено у ранньому віці, залишаються на рівні аксіом. Варто зазначити, що йдеться не про якість освіти й рівень індивідуального виховання у різних родинах, вплив яких на формування особистості дитини не має сенсу заперечувати. Маються на увазі політичні, економічні, технологічні, соціальні фактори, які впливають на становлення особистості.

Штраус і Хоув підкреслюють, що чітких меж, які відокремлюють одне покоління від іншого, не існує. Ритм розвитку поколінь не можна передбачити наперед, як у фізиці чи астрономії, але він схожий на біологічні цикли, у яких можна виокремити певні інтервали. Учені порівнюють тривалість циклів із порами року: так само, як зима може початися раніше або пізніше і бути більш-менш суворою у тому чи іншому році, так і зміна циклів починається у різний час.

За теорією поколінь, як зазначають Штраус і Хоув, кожні чотири покоління складають цикл. Часовий проміжок, у який народжуються представники одного покоління, становить приблизно 20 років, тривалість одного циклу — 80–90 років.

Можливо, саме тому більшість класиків літератури залишаються актуальними й зрозумілими навіть через століття, адже людське суспільство циклічне.

Покоління нового циклу повторюють характерні особливості відповідних поколінь попереднього циклу, тому власне зміну поколінь порівняли зі зміною річних сезонів і виокремили 4 типи (див. *рис. 17*).

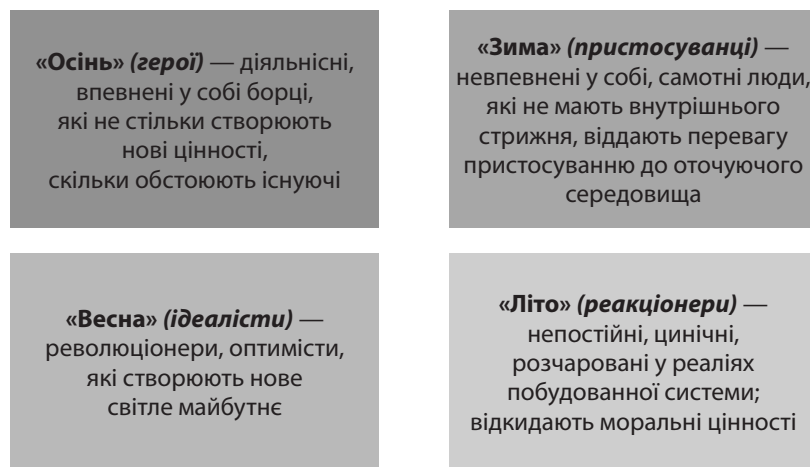

Рис. 17. Чотири типи поколінь

Незважаючи на те, що теорія Штрауса і Хоува була спрямована на вивчення англо-американської історії, вона поширилася по всьому світі. Її було адаптовано і для країн пострадянського простору.

Покоління GI, або переможців (1901–1922). Ці люди відчували на собі вплив революцій, громадянської війни, пандемій, непу, старту п'ятирічок, колективізації тощо. Для них характерними є висока відповідальність, працелюбність, оптимізм, віра у світле майбутнє, приналежність до певної ідеології, заради

якої вони здатні пожертвувати власним життям, а також сім'я і сімейні традиції, домінантність і категоричність суджень.

Мовчазне покоління (1923–1942). На формування цінностей цього покоління вплинули Друга світова війна, сталінські репресії, руїни після війни, голод, індустріалізація, відкриття антибіотиків. Відмінними рисами даного покоління є надзвичайна старанність, терплячість, відданість, беззаперечне підпорядкування закону і правилам, повага до статусу. Дане покоління, на відміну від інших, вирізняється умінням працювати у колективах, які побудовані за певною ієрархією, а також умінням створювати нові системи. Вони надто віддані родині, адже вона була головною умовою виживання.

Покоління бекі-бумерів (1943–1963) (завдячує назвою буму народження дітей після Другої світової війни). Цінності цього покоління сформували такі події: становлення СРСР як світової супердержави, «холодна війна», так звана відлига, підкорення космосу, перші пластичні операції, створення проти-заплідних пігулок, а також єдині стандарти навчання у школах і гарантоване медичне обслуговування.

Усе це сформувало у даного покоління психологію переможця, заклало інтерес до індивідуального розвитку, сформувало оптимізм, віру у власні сили й успіх. Їм притаманний культ молодості, для них не існує жодних бар'єрів, а якщо й трапляються, то стають особистим викликом. При цьому вони працелюбні, готові довго й наполегливо йти до власної мети. Бекі-бумери прагнуть великої кількості матеріальних речей, які є підтвердженням наполегливої праці, вони зацікавлені у великій кількості грошей. Ще однією їхньою стихією є запекла боротьба.

Покоління X (1963–1983) (покоління невідомих і самостійних). Прагматизм і сподівання лише на власні сили — ось основні риси «іксів». Це покоління виховувалося у період «холодної війни», різкого збільшення потоків інформації та подій, під час зміни великої кількості керівників на національному рівні, перебудови, війни в Афганістані, появи наркотиків і СНІДу.

Їхні батьки з покоління бебі-бумерів вважали, що всі складнощі, які виникають на життєвому шляху дітей, мають зробити їх міцнішими. Відповідно «ікси» мають ранній досвід самотійного дорослого життя, що й зумовило розвиток у них самотійності, загартованості, індивідуальності, здатності розраховувати лише на себе.

Основні риси цього покоління: постійна готовність до змін, презирство до суворого контролю, намагання будь-яким способом обстояти власну свободу і незалежність; вони працюють, щоб жити, а не живуть для того, щоб працювати. Гроші їм потрібні задля того, щоб реалізувати мрії, подорожувати, робити те, що вони хочуть. Вони люблять і цінують розкіш, відпочивають у п'ятизіркових готелях, де все включено, що зрозуміло, адже це покоління виросло у період суцільного дефіциту. «Ікси» — жорсткі керівники. Часто вони розмовляють на підвищеному тоні, вимогливі, цінують чіткість і старанність. Вони не вміють стримувати власні емоції. Ще однією проблемою у них є відсутність патріотизму. Це покоління підсвідомо не вірить у міцну державу, адже саме вона була зруйнована у них на очах у період юності. Вони глобалісти, які не вірять у правила і бар'єри.

Покоління Y, або міленіали (1983–2003). Товариські оптимісти, упевнені у собі, прагнуть до різноманітності, наївні, дивляться на світ широко відкритими очима. Їхня поведінка не підлягає поясненню, їх неможливо мотивувати грошима чи посадою. Вони прагнуть більшого. Для них громадянський обов'язок, мораль, екологія і мир в усьому світі — це сенс життя. На формування цінностей покоління Y вплинули глобалізація і бурхливий розвиток інформаційних технологій, мобільного зв'язку, Інтернету, розвал СРСР, ринкові реформи, політична лібералізація. Для представників покоління Y престижна робота й висока посада не є мрією. «Ігреки» розвиваються по горизонталі, а не по вертикалі. Матеріальні цінності, вплив на людей і влада над ними не цікавлять представників даного покоління,

адже вони цінують найбільше емоційний досвід. Престижний роботодавець не є метою, «ігреки» прагнуть дізнатися, що власне залежить від них. Вони хочуть рухати механізм, а не бути звичайною деталлю. Заняття, які викликають зацікавленість, одразу проходять пробу «на смак», як правило, «ігреки» одразу відмовляються займатися справою, яка їм нецікава. Раніше подібну мінливість засуджували. Цінностями вважалися завзятість і цілеспрямованість. Сьогодні все змінилося. Важливою відмінністю покоління Y від інших є те, що в них немає героїв. Таких, як Юрій Гагарін для бебі-бумерів. Передбачається, що в них і не буде героїв. Вони самі стануть героями для інших поколінь, незважаючи на те, що не завжди хочуть ними бути. Одним з поширених стереотипів є те, що представникам покоління Y через високий рівень егоцентризму не потрібна родина. Утім, маючи в дитинстві негативний досвід розлучень батьків із покоління X (а у них відсоток розлучень дійсно більший, адже у представників даного покоління не було стійкого розуміння, що таке сім'я — в СРСР пропагували «славу КПРС» і «мир в усьому світі», а за кордоном у цей час — вільні стосунки), для представників покоління Y сім'я знову набирає значущості.

Покоління Z (з 2003 — ...) (формується). За останні 100 років це перше покоління по-справжньому дорослих людей. Це тямущі, врівноважені молоді люди з тверезим поглядом на речі, здоровою нервовою системою і адекватними реакціями. Покоління, яке було народжене вже в інформаційному суспільстві. Вони ростуть серед гаджетів, оточені потоками інформації, швидко дорослішають, займаючись самоосвітою в Інтернеті. Вони мешкають у віртуальному світі, віртуальні розваги виходять на перший план. Це покоління досвідчених користувачів, байдужих до брендів, які усвідомлюють, чого вони прагнуть і як цього досягти.

Отже, нами було розглянуто і досліджено так звану теорію поколінь, яка доводить, що людській історії притаманна ци-

клічність. Той, хто не знає свого минулого, не зможе побудувати власне майбутнє. Краще вчитися на помилках минулих поколінь, а також із розумінням ставитися до викликів покоління, яке зростає і вважається мудрішим і раціональнішим за попередні. Таким чином, інформаційно-комунікаційна педагогіка, яка опікується питаннями зв'язку і розробкою методів, засобів і прийомів передачі інформаційного досвіду від покоління до покоління, має ґрунтуватися на принципах теорії поколінь, щоб вдало інтегруватися в освітній простір.

Нові комп'ютерні технології — один із важливих напрямів розвитку освітньої інформації. Інтерактивність, активізація навчального процесу, зворотний зв'язок — значні переваги цих технологій, які роблять їх необхідними для застосування у різних сферах людської діяльності, особливо освіти та навчання. Нині обсяг досліджень, орієнтованих на використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі, значно збільшився. Такі науковці, як В. Биков, Я. Булахова, О. Бондаренко, В. Заболотний, Г. Козлакова, О. Міщенко, О. Пінчук, О. Шестопаля та інші присвятили цій темі власні дослідження.

Інформатизація суспільства — це глобальний соціальний процес, що характеризується основною діяльністю у сфері суспільного виробництва; це збір, накопичення, виробництво, обробка, зберігання, передача та використання інформації. Ці процеси здійснюються на основі сучасних процесорів та комп'ютерних технічних засобів, а також різних засобів обміну інформацією.

Виникнення та розвиток інформаційного суспільства (ІС) передбачає широке використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті, що визначається багатьма факторами.

По-перше, впровадження ІКТ у сучасну освіту не тільки прискорює розвиток поколінь, але й передає знання, накопичені технології та соціальний досвід від однієї людини іншій.

По-друге, сучасні ІКТ покращили якість освіти та навчання, зробивши людей більш успішними та надавши змогу швидше адаптуватися до екологічних та соціальних змін.

По-третє, активне та ефективно впровадження цих технологій в освіту є важливим фактором у створенні нової системи освіти, яка відповідає вимогам прав інтелектуальної власності та модернізації традиційних систем освіти.

Міжнародні експерти та науковці підтвердили важливість та необхідність ІКТ в освіті. І хоча ІКТ впливають на всі сфери людської діяльності, але, мабуть, найсильніший позитивний вплив мають на освіту, оскільки відкривають можливості впровадження абсолютно нових методів викладання і навчання.

Як свідчать дослідження, основними напрямками формування перспективної системи освіти, що мають принципово важливе значення для України, котра нині перебуває на етапі складних економічних перетворень, є такі:

- підвищення якості освіти шляхом її фундаменталізації, інформування учнів і студентів про сучасні досягнення науки у більшому обсязі та швидшими темпами;
- забезпечення орієнтації навчання на нові технології ІС і насамперед на ІКТ;
- забезпечення більшої доступності освіти для різних верств населення;
- підвищення творчого потенціалу освіти.

Впровадження комп'ютерів в освітній галузі є початком революційної трансформації традиційних методів і прийомів навчання та всієї галузі освіти. Окрім комп'ютерів, на цьому етапі важливу роль відіграють також такі ІКТ: телефонний зв'язок, телебачення та космічний зв'язок, які переважно використовуються для управління навчальним процесом та інших систем навчання.

Новим етапом розвитку глобальних технологій у розвинених країнах є поява сучасних телекомунікаційних мереж та їх інтеграція з інформаційними технологіями, тобто поява ІКТ.

Вони стали основою для створення безпрецедентного інформаційного поля, оскільки поєднання комп'ютерних систем та глобальних телекомунікаційних мереж дозволило створити та розвинути планетарну інфраструктуру, яка сьогодні пов'язує все людство.

Прикладом успішної реалізації ІКТ стала поява Інтернету — глобальної комп'ютерної мережі з її практично необмеженими можливостями збирання та збереження інформації, передавання її індивідуально кожному користувачеві.

Інтернет швидко впроваджується в науці, освіті, зв'язку та засобах масової інформації, включаючи телебачення, рекламу, бізнес та іншу діяльність людини. Перший крок до впровадження Інтернету в систему освіти показує його великий потенціал для розвитку. Водночас визначено труднощі, які необхідно подолати при щоденному користуванні Інтернетом у навчальних закладах. Також варто пам'ятати, що у порівнянні з традиційними технологіями ІКТ вимагають великих організаційних витрат, пов'язаних із використанням великої кількості технологій (комп'ютери, модеми тощо), програмного забезпечення (підтримка навчання) та підготовкою інших організаційних методів (спеціальних інструкцій для студентів та викладачів), нових підручників та посібників.

Нині ми накопичили багатий досвід, шукаючи шляхи підвищення якості освіти та застосовуючи нові форми ІКТ у різних освітніх процесах. Певні труднощі виникають у зв'язку з відсутністю не тільки методичної бази використання ІКТ в освіті, але й методології розробки ІКТ для освіти, що змушує педагога на практиці орієнтуватися лише на власний досвід і вміння емпірично шукати шляхи ефективного застосування інформаційних технологій.

ІКТ мають позитивний вплив на процес навчання та виховання студентів, оскільки вони змінюють програми передачі знань та методи навчання. Вони пов'язані з використанням комп'ютерів та телекомунікацій, спеціального обладнання,

програмного та апаратного забезпечення, систем обробки інформації, а також зі створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких належать електронні підручники і мультимедіа, електронні бібліотеки й архіви, глобальні та локальні освітні мережі, інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи.

Розглядаючи елементи складної системи навчання інформаційних технологій (ІТ), варто підкреслити, що в освіті важливою умовою успішної інтеграції технологій є підготовка вчителів та професіоналів, які використовують нові інтегровані системи та інструменти технологій навчання. Кожен учень, який спирається на інформаційні технології навчання, має володіти необхідною інформаційною грамотністю та розумінням використання технологій. У деяких країнах (регіонах) навіть потрібно мати сертифікат. Наприклад, така вимога є у Великій Британії. Введення сертифікатів для учасників навчального процесу може спростити впровадження інформаційних технологій навчання та підвищити оцінку ефективності технології. Виходячи з досвіду їхнього впровадження, конкретні типи навчальних закладів (школи, професійно-технічні школи чи безкоштовні навчальні заклади, навчальні центри або віртуальні коледжі тощо) мають значний вплив на ефективність навчання на основі ІКТ.

Удосконалення системи освіти на основі інформаційних технологій, широке впровадження в навчальний процес ІКТ привело до появи віртуальних університетів, відкритої системи освіти.

Реалізація відкритої освіти може здійснюватися за рахунок дистанційної освіти (ДО), яку розглядають як різновид освітньої системи з переважним використанням дистанційних технологій навчання та організації освітнього процесу або як одну з форм здобуття освіти, за якою опанування тим або іншим її рівнем за тією або іншою спеціальністю здійснюється в процесі навчання на відстані.

Дистанційна освіта — це система викладання, яка забезпечує відкриті освітні послуги широкому загалу в країні та за кордоном через спеціалізоване середовище інформаційної освіти, засноване на технологіях дистанційного навчання (мультимедіа, мережа, телекомунікації, телевізійні технології тощо).

Дистанційна освіта передбачає реалізацію нової форми навчання, відкритої для кожного, незалежно від того, де людина перебуває.

Для фактичного впровадження дистанційного навчання в більшості випадків використовуються спеціалізовані інформаційні системи, які називаються системами управління навчанням, іноді їх ще називають програмними та навчальними системами. Зазвичай цей тип інформаційної системи складається з набору модулів, що забезпечують комплексне дистанційне навчання. Нині існує досить широкий спектр розроблених систем управління навчанням, які можна розповсюджувати комерційно та безкоштовно. Разом із цим доволі багато розробок створено навчальними закладами «під себе». Однак дедалі більше навчальних закладів віддають перевагу значним, уже перевіреним на практиці системам.

Аналіз процесів, що відбуваються у вітчизняній освіті, свідчить про те, що послідовно змінюються традиційні погляди на освіту і в Україні, що дає змогу забезпечувати ефективне навчання за умови широкого застосування нових ІКТ. Створення дистанційної освіти — це найбільш швидкий та ефективний шлях до підвищення інтелектуального потенціалу суспільства, прискорення процесу переходу України до інформаційного суспільства. Важливою перевагою є те, що вона дає змогу на базі ІКТ здійснювати адаптацію навчання до рівня базової підготовки конкретного студента, до місця його проживання, до здоров'я, матеріального стану і, як наслідок, відкриває можливість істотно підвищувати якість навчання. ДО на базі ІКТ не має жорсткого календарного плану навчального процесу, студент може його реалізувати, відповідно до своїх здібностей і можли-

востей. Це підвищує якість навчання і надає додатковий емоційний та інтелектуальний стимул для освіти.

Аналізуючи проблеми використання ІКТ в освіті, необхідно насамперед активізувати процеси упровадження ІКТ у систему освіти, забезпечення навчальних закладів комп'ютерною технікою, розвитку телекомунікацій, глобальних і локальних освітніх мереж.

Інформатизація суспільства в основному пов'язана з розвитком комп'ютерних технологій, різноманітного програмного забезпечення, глобальної мережі (Інтернету) та мультимедійних технологій.

Мультимедійні засоби навчання відіграють важливу роль у розвитку інформаційного суспільства. Мультимедійні засоби навчання — це набір апаратних та програмних засобів, що дають змогу користувачам спілкуватися з комп'ютерами в різних середовищах, як-от: графіка, гіпертекст, звук, анімація та відео. Мультимедійні системи надають користувачам персональних комп'ютерів такі типи інформації: текст, зображення, анімовані картинки, аудіокоментарі, цифрові відеозаписи. Технологія, яка дає змогу комп'ютерам інтегрувати, обробляти та одночасно відтворювати різні типи сигналів, різні середовища, інструменти та методи обміну інформацією, називається мультимедіа.

Є багато способів застосування мультимедіа в процесі навчання, зокрема: використання електронних лекторів, тренажерів, підручників, енциклопедій; розробка ситуаційно-рольових та інтелектуальних ігор з використанням штучного інтелекту; моделювання процесів і явищ; забезпечення дистанційної форми навчання; проведення інтерактивних освітніх телеконференцій; побудова систем контролю й перевірки знань і умінь студентів (використання контролюючих програм-тестів); створення та підтримка вебсайтів навчальних закладів; створення введення до навчальних матеріалів; реалізація прогнозів учнів та дослідницької діяльності тощо. Варто підкреслити, що вико-

ристання мультимедійних засобів у навчальному процесі може допомогти:

- підвищити мотивацію учнів до навчання;
- реалізувати соціальну мету, тобто інформатизацію суспільства;
- посилити процес навчання;
- виховати особистість учня;
- розвинути навички самостійної роботи за допомогою навчальних матеріалів;
- підвищити ефективність навчання шляхом персоналізації.

Тому використання комп'ютерів в освіті призвело до появи нового покоління інформаційно-освітніх технологій, які покращили якість освіти, створили нові засоби впливу та ефективніше сприяють взаємодії між викладачами та учнями. Багато експертів вважають, що нові технології інформаційної освіти, засновані на комп'ютерних інструментах, можуть значно покращити ефективність навчання.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Поміркуйте й доберіть оптимальні методи партнерської взаємодії між представниками різних поколінь (див. *рис. 18*). Результати оформіть у вигляді таблиці.

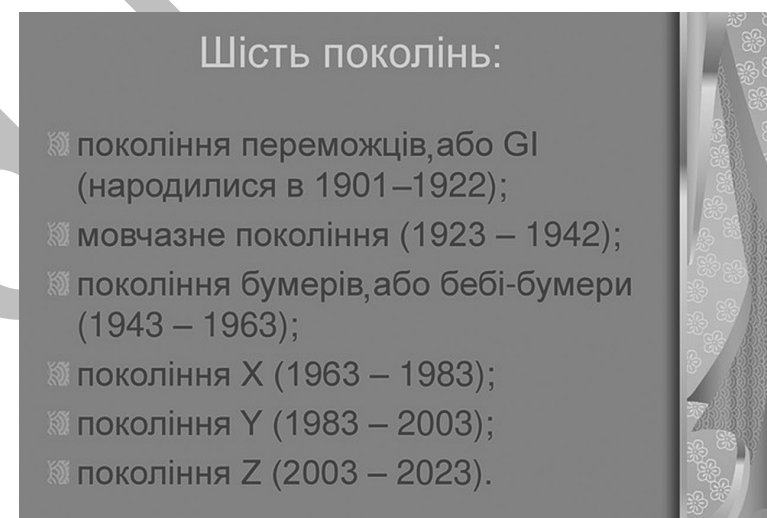

Рис. 18. Теорія поколінь

Назва покоління	Методи взаємодії	Власний коментар
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

Завдання 6. Виходячи з власного життєвого досвіду, доповніть інформацію, подану на *рис. 23*. Доведіть власну думку.

Рис. 23. Характеристика покоління Z

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

1. Антипов А. За ікса не відповідаю [Електронний ресурс] / А. Антипов // В мире науки. — 2013. — № 3. — С. 75. — Режим доступу : <http://vikent.ru/author/1850/>
2. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : моногр. / В.Ю. Биков. — К. : Атіка, 2009. — 684 с.
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. — Вид. 2-ге, допов. і виправ. — Рівне : Волинські обереги, 2011. — 522 с.
4. Заболотний В.Ф. Дидактичні засади застосування мультимедіа у формуванні методичної компетентності майбутніх учителів фізики : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (фізика)» / В.Ф. Заболотний. — К., 2010. — 38 с.
5. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. — К. : Вид. центр НЛУ, 2009. — 380 с.
6. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті: моногр. — К. : ІЗМН, ВІПОЛ, 1997. — 180 с.
7. Козир М.В. Інтелектуальні можливості в інформаційній компетентності суб'єктів педагогічної взаємодії / М.В. Козир // Педагогічний процес: Теорія і практика : зб. наук. пр. — К., 2014. № 3. — С. 93–96. — ISSN 2078-1687 INDEX COPERNICUS.
8. Козир М.В. Інформація як педагогічна категорія процесу формування інформаційної компетентності / М.В. Козир, Н.М. Чернуха // Педагогічний процес: Теорія і практика : зб. наук. пр. — К., 2014. — № 4. — С. 61–65. — ISSN 2078-1687 INDEX COPERNICUS.
9. Козир М.В. Інформаційна педагогіка як розділ прикладної інформології / М.В. Козир // Освітологічний дискурс : наукове електронне видання. — К., 2015. — № 3 (11).
10. Козяр М.М. Віртуальний університет : навч.-метод. посіб. / [М.М. Козяр, О.Б. Зачко, Т.Є. Рак]. — Л. : Львівський

- державний університет безпеки життєдіяльності, 2009. — 168 с.
11. Симоненко Т.В. Бібліометрика української науки / Т.В. Симоненко // Вісник НАН України. — 2015. — № 3. — DOI: 10.15407/vsn2015.03.091
 12. Ogneviuk V. Scientific direction of integrated research of education — osvitologiya / V. Ogneviuk, S. Sysoieva // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : наук.-метод. журнал Київського ун-ту ім. Б. Грінченка. — 2014. — № 1–2. — С. 5. — ISSN 1609-8595.
 13. Сисоєва С.О. Педагог вищої школи: складові підготовки / С.О. Сисоєва // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. пр. Київського ун-ту ім. Б. Грінченка. — 2010. — № 2. — С. 189. — ISSN 2412-0154 (Online) ISSN 2078-1687 (Print)
 14. Чистякова Л.О. Підготовка майбутніх учителів технологій до організації позаурочної діяльності учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л.О. Чистякова ; Кіровоград. держ. пед. ун-т ім. В. Винниченка. — Кіровоград, 2011. — 20 с. : рис, табл.
 15. ICT teacher for administrative tasks [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.atl.org.uk/help-and-advice>
 16. Irving, J. Information technology and school administration. The school management handbook 5th ed. — London : Kogan Page, 1998.
 17. Teacher workload study: final report. — London : DfES. PRICEWATERHOUSECOOPERS, 2001. — 125 p.

ТЕМА 4

Методика використання ІКТ у практиці викладача ЗВО

ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Проблемний перегляд відео. Ознайомтесь із матеріалом, перейшовши за QR-кодом. Доповніть наведену схему форм використання ІКТ на сучасних уроках із урахуванням дистанційної і змішаної форм навчання. Власний вибір обґрунтуйте.

Активний розвиток інформаційного суспільства протягом останніх двох десятиліть спричинив зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всіх сферах життя, особливо в науці, освіті, виробництві. Тому скоро неможливо буде уявити сучасний навчальний процес без використання ІКТ. Застосування ІКТ у навчальному процесі дає змогу реалізувати ідеї індивідуалізації та диференціації навчання, що є основними завданнями сучасної системи освіти України.

Водночас варто зазначити, що ІКТ можуть супроводжувати не тільки уроки з природничо-математичних дисциплін, але й ефективно використовуватися під час вивчення гуманітарних предметів, зокрема української мови і літератури.

Задачі, що постають перед учителем-словесником під час використання ІКТ, багато в чому відрізняються від цілей і задач інших учителів-предметників. Основна задача вчителя-словесника — це, з одного боку, робота з текстом, з художнім словом, з книгою, а з іншого — формування стійких орфографічних і пунктуаційних умінь та навичок учнів, збагачення їхнього лексичного запасу, навчання володінню нормами сучасної літературної мови тощо.

Під атрибутами будь-якого навчального засобу, включаючи ІКТ, розуміють природу, технологію, технічну якість об'єкта та аспекти, які можуть бути використані для навчальних цілей.

Педагогіку слід розуміти як галузь викладання науки, яка розкриває теоретичні основи освіти в найзагальнішому вигляді. Метод навчання демонструє закони, принципи навчання, завдання, зміст освіти, Викладацька функція стосується зовнішнього виконання характеристик засобів навчання, що використовуються для вирішення завдань виховання та розвитку в процесі навчання.

Функція пропагування інформаційно-комунікаційних технологій значною мірою залежить від їх інтерактивності, яка зумовлена гіпертекстом та мультимедійними технологіями. Зазначимо загальні дидактичні функції ІКТ, а саме:

- 1) створення сприятливих організаційно-методичних умов для навчальної діяльності:
 - a) реалізація принципу наочності;
 - b) управління навчальною інформацією;
 - c) створення стійкого пізнавального мотиву;
 - d) багатопланове здійснення принципу єдності навчання й виховання;
 - e) збільшення можливостей диференціації та індивідуалізації навчання;
- 2) покращення психолого-педагогічних умов навчальної діяльності:
 - a) створення зацікавленості;
 - b) забезпечення адекватного емоційного стану учнів;
- 3) реалізація змісту освіти в нових інформаційних умовах;
- 4) управління навчальною діяльністю учнів і формування у них структури світоглядних, поведінкових і творчих якостей.

Інший підхід розкриває функції ІКТ з позиції організації уроку. Так, навчальна діяльність складається з таких елементів: організація діяльності, вивчення нового матеріалу, закріплення, повторення, контроль, корекція.

Кожен етап має чітко окреслені цілі та результати, тоді як завдання вчителя полягає у доцільному підборі ІКТ, що будуть допомагати їх ефективному проведенню. Ми виділяємо такі основні ІКТ для підтримки професійної діяльності вчителя-словесника: готові програмні засоби (електронні підручники, енциклопедії, посібники, словники тощо); програми MS Office (Word, PowerPoint, Microsoft Publisher, Excel); інтернет-ресурси; соціальні сервіси Інтернету; програмно-апаратний комплекс «Інтерактивна дошка».

Водночас важливо розрізнити типи програмних засобів (ПЗ) і відповідно методики їх використання. Варто зазначити, що існує багато класифікацій програмних засобів. Так, Б. Гершунський пропонує класифікацію за цільовим призна-

ченням, він, зокрема, виокремлює такі *типи програмних засобів*: управляючі, діагностуючі, демонстраційні, генеруючі, операційні, контролюючі, моделюючі. До *управляючих* та *діагностуючих* належать орієнтовані на управління процесом навчання. Водночас деякі з них можуть бути використані як в умовах індивідуальної, так і групової роботи. *Демонстраційні ПЗ* дають змогу отримувати зображення на екрані монітора, що робить можливим доповнення навчального матеріалу демонстраціями різної теоретичної інформації. Останнім часом набувають популярності відеопрезентації, створені за допомогою MS PowerPoint або аналогів цього засобу — Open Impress. *Генеруючі ПЗ* дають змогу забезпечити кожного учня окремим завданням відповідно до його рівня і здібностей. *Операційні* надають можливість самостійно ставити й розв'язувати задачі за допомогою комп'ютера, наприклад, вносити зміни в схеми чи коригувати певні конструкції. До *контролюючих* засобів віднесені такі, які дають змогу не лише проводити опитування, але й визначати рівень успішності та сприяти індивідуальному підходу до кожного учня. У навчальних експериментах використовують *моделюючі* комп'ютерні навчальні програми.

Існує класифікація за основною функцією в освітньому процесі: тренувальні, наставницькі, імітаційно-моделюючі, проблемного навчання, ігрові.

Шляхом застосування ІКТ, що забезпечують проблемне навчання, здійснюється непряме управління діяльністю учня, ставляться різні навчальні задачі та проблеми, спрямовані на їх самостійне розв'язання учнем. Наприклад, онлайн-диктанти, де в реченнях потрібно вставити доцільне слово, яке має відповідати певному стилю мовлення.

Наставницькі (*tutorial*) програми, які дають змогу отримувати знання через фіксацію невеликих розділів навчального матеріалу й забезпечують зворотний зв'язок на кожному етапі навчання, орієнтовані переважно на засвоєння нових понять. Вони представлені електронними підручниками.

Для закріплення вмінь та навичок призначені тренувальні (*drill-and-practice*) ПЗ. Вони використовуються лише після засвоєння теоретичного матеріалу.

Ю. Машбиць відносить тренувальні та наставницькі програми до першої групи програм, що відрізняються за ступенем управління діяльністю учня.

Комп'ютерні навчальні програми, що входять до другої групи, перекладають низку педагогічних функцій на учня. До таких програм відносять імітаційні та ігрові комп'ютерні навчальні програми.

В імітаційно-моделюючих (*simulation*) ПЗ як основний засіб навчання використовується імітація та педагогічне моделювання.

Майже всі комп'ютерні навчальні програми мають ігровий компонент, тому ігрові програми не виділяють як самостійні.

До третьої групи входять програми, що дають змогу використовувати комп'ютер як засіб навчальної діяльності.

До четвертої групи Ю. Машбиць відносить програми, що забезпечують навчання, у якому основна роль перекладається на учня.

Серед виділених нами ІКТ особливе значення мають інтернет-ресурси. Інтернет забезпечує пошук та перегляд у мережі великого обсягу різнобічної, неформалізованої, структурованої інформації у вигляді текстових, графічних, аудіо- та відео-файлів або програм з будь-якої галузі людської діяльності. Водночас учителі-словесники повинні отримати набір знань, умінь та навичок із роботи в глобальних інформаційних мережах, уміти користуватися основними сервісами Інтернету, вести осмислений пошук необхідної інформації та аналізувати її. Використання світового інформаційного середовища надасть принципово нові можливості для пізнавальної та творчої самореалізації вчителя.

Можливості Інтернету реалізуються через інформаційні сервіси. Розглянемо найпопулярніші з них. WWW (World Wide Web) — найбільш динамічний та корисний сервіс Інтернету;

засіб мережевого доступу, гіпермедійна, інтегруюча, глобальна інформаційна система, основою якої є гіпертекстові посилання. Електронна пошта — один із найкорисніших сервісів Інтернету, засіб обміну повідомленнями, що об'єднує послуги телефону та традиційної пошти. За допомогою електронної пошти стало можливим отримувати чи відсилати повідомлення зі швидкістю, яка набагато випереджає традиційну пошту. Електронні конференції — групи новин, які надають можливість брати участь у дискусіях і здійснювати обмін ідеями. IRC (Internet Relay Chat) — можливість спілкування в реальному часі в текстовому режимі. Електронні бібліотеки — зібрання книг, що зберігаються в електронному вигляді. Використання електронних бібліотек робить можливим отримання спеціальних видань, які неможливо придбати чи отримати у традиційній бібліотеці. Web 2.0 — соціальний сервіс, що виник у вигляді додатків-прецедентів, створених такими компаніями, як “Google” і “Yahoo!”, і поступово формується у чітку концепцію. Очевидно, що у Web 2.0 основними постачальниками контенту будуть блоги, вікі та джерела даних, які вже прийшли на заміну існуючим персональним вебсайтам і системам контент-менеджменту. Дані, створені за участю користувачів, стають своєрідними “Intel Inside”, основою системи синдикації.

Інтернет пропонує активні пошукові інструменти для знаходження необхідної інформації та обміну ідеями між людьми. Саме завдяки Інтернету став можливим вихід освітніх установ у світовий простір. Освітні ресурси Інтернету можуть ефективно використовуватися вчителем на уроках мови у режимі онлайн або оф-лайн.

Водночас слід відзначити такі інтернет-джерела:

- ▶ З енциклопедії «Українська мова» (<http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>) — енциклопедія з гіпертекстовою структурою, що може використовуватися, наприклад, для підготовки вчителя до уроку з української мови та як довідниковий матеріал на уроці;

- ▶ Нова мова (<http://www.novamova.com.ua>) — ресурс, який містить багато цікавої інформації, що може бути використана для навчальних проєктів, вирішення проблемних питань щодо стилістичних особливостей української мови;
- ▶ МОВА.інфо (<http://mova.info/>) — лінгвістичний портал, який пропонує багато дидактичного матеріалу для уроків з української мови, зокрема: комп'ютерні тести, які можуть використовуватися для перевірки знань на уроках української мови в режимі он-лайн; електронний підручник української мови (статичний HTML, тести та вправи реалізовано в DHTML), який розробили студенти-філологи в Лабораторії комп'ютерної лінгвістики Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Використання комп'ютерних технологій як засобу якісного засвоєння навчального матеріалу з математики, вивчення окремих розділів шкільного курсу алгебри або геометрії присвячені наукові дослідження Г. Абдулгалімової, Е. Баранової, А. Горщика, З. Ісмаїлової, М. Марюкова, Е. Первушкіної, С. Танєєва. Проте практично відсутні роботи, в яких розглядаються умови і можливості використання в процесі навчання математики ІКТ як засобу активізації пізнавальної діяльності учнів. Мало робіт присвячено окремим аспектам використання ІКТ з метою формування мотивації. До таких робіт можна віднести дослідження Н. Ніконової («Комп'ютерні технології як засіб розвитку пізнавального інтересу учнів основної школи на заняттях з математики: на прикладі рішення арифметичних задач з елементами історизму»), Н. Паршукової («Створення і використання віртуальної лабораторії як засобу формування предметної компетенції по геометрії у учнів середнього закладу освіти»), Д. Шеховцової («Використання комп'ютерних технологій для візуалізації математичного знання») тощо.

Цілісний підхід до виявлення особливостей і можливостей використання ІКТ як засобу формування мотивації учнів на уроках математики вимагає, на нашу думку, зіставлення сутнісних характеристик поняття пізнавальної активності, вимог до засобів активізації пізнавальної діяльності учнів, особливостей математики як навчального предмета в закладі середньої освіти і можливостей ІКТ в освітньому процесі.

Засоби активізації пізнавальної діяльності впливають на мотиваційний компонент, що передбачає формування пізнавальної потреби, виховання стійких пізнавальних інтересів, спрямованих на створення проблемних ситуацій, встановлення недостатності наявних знань і умінь, усвідомлення необхідності та значущості здобуття нових знань, постановку пізнавальних і дослідницьких навчальних завдань, формулювання навчальних проблем, збудження інтересу до суті нових фактів, властивостей, можливостей їх використання, стимулювання мотивів власного зростання та розвитку. Для конструювання таких засобів у процесі навчання математики можуть бути використані відповідні можливості ІКТ.

1. Візуалізація навчальної інформації, що полягає в наочному уявленні:

— практичних ситуацій, реальних процесів і явищ, що демонструють недостатність математичних засобів для опису ситуації на мові математики або призводять до отримання нової невивченої математичної моделі;

— креслень, графіків, моделей, що ілюструють завдання теоретичного характеру, спроба рішення яких призводить до створення проблемних ситуацій;

— інформації про походження питань, які передбачається вивчати в історії математики, що розкриває появу і спроби вирішення цієї проблеми в історії науки, роль питання, яке потрібно буде вивчити в науці, практиці, описі та вивченні за допомогою математики процесів і явищ довкілля.

До засобів ІКТ, що забезпечують візуалізацію навчальної інформації, належать:

- презентації PowerPoint (статичні й анімаційні);
- мультимедійні продукти, отримані за допомогою програм Macromedia Flash і Adobe Flash Player та з інших джерел;
- фрагменти цифрових освітніх ресурсів (ЦОР) (електронні видання: «Математика, 5–11 клас. Практикум» (ТОВ «Дрохва»), «Математика, 5–11 клас» (ЗАТ «ІС»), «Відкрита математика 2.5. Планіметрія і Стереометрія» (ТОВ «Фізикон»), «2.5. Функції і графіки» (ТОВ «Фізикон»), «Математика і конструювання» (ТОВ «ДОС») та ін.), що містять необхідну наочну інформацію.

2. Моделювання й інтерпретація інформації про об'єкти, що вивчаються або досліджуються, їх стосунки, процеси, явища як реальні, так і віртуальні. Ця можливість у рамках мотиваційного компонента реалізується в процесі навчання математики через здійснення віртуальних експериментів по виконанню спостережень, дослідів, вимірів, побудові креслень і графіків, їх перетворень, дослідженню моделей, що дають змогу виявити нові невідомі факти та властивості опису, що ще не знайшли пояснення, обґрунтування.

До засобів ІКТ, що реалізують цю можливість, належать:

- ▶ віртуальні лабораторії, що містяться в електронних виданнях навчального призначення, наприклад: «Математика, 5–11 клас. Практикум» (ТОВ «Дрохва»);
- ▶ інтерактивні креслення, що містяться, наприклад: в середовищі «Жива геометрія», «Математика, 5–11 клас» (ЗАТ «ІС»);
- ▶ моделі інтерактивних геометричних конструкцій: «2.5. Планіметрія і Стереометрія» (ТОВ «Фізикон»);
- ▶ інтерактивне середовище для побудови і вивчення графіків функцій: «2.5. Функції і графіки» (ТОВ «Фізикон») та інші.

Наступним компонентом пізнавальної активності є змістовно-операційний (діяльнісний), що припускає готовність учнів до

самоврядування, сформованість інтелектуальних умінь, пов'язаних з переробкою інформації, пошуком вирішення проблем, умінь здійснювати планування і самоорганізацію процесу навчання.

Засоби активізації пізнавальної діяльності, орієнтовані на формування цього компонента, спрямовані на організацію і управління (самоврядування) діяльністю учнів по постановці, пошуку та вирішенню проблем і пізнавальних завдань. Такі засоби повинні забезпечувати:

- здійснення аналізу проблемної ситуації, виокремлення проблеми і постановку пізнавального завдання;
- виявлення і накопичення відомостей, фактів, властивостей, необхідних для вирішення навчально-пізнавального завдання (проблеми);
- отримання емпіричного матеріалу (результатів вимірів, обчислень, ілюстрацій, прикладів, дослідів), що створює основу для подальшого оброблення теоретичними методами;
- проведення аналізу, порівнянь, узагальнень, використання аналогії і інших теоретичних методів пізнання для висунення гіпотез про можливе вирішення проблеми;
- моделювання виявлених загальних стосунків, закономірностей, зв'язків;
- здійснення перевірки і обґрунтування отриманих результатів, формулювання висновків.

Для реалізації виокремлених функцій засобів активізації пізнавальної діяльності учнів у процесі навчання математики можуть бути використані такі можливості ІКТ:

- 1) дослідження математичних моделей зі зміною їх параметрів, створення своїх власних моделей;
- 2) реєстрація, збір, накопичення, зберігання, оброблення інформації, представлені в цифровій формі, про об'єкти, що вивчаються, явища, процеси, у тому числі отриманої в результаті використання ІКТ для дослідження математичних моделей;

3) побудова екранних об'єктів за заданими параметрами в системах, що реалізують можливості комп'ютерної графіки. Управління відображенням на екрані об'єкта вивчення, його складових частин або їх моделей, за необхідності у різних ракурсах, в деталях, з можливістю демонстрації внутрішніх взаємозв'язків складових частин; представлення графічної інтерпретації досліджуваної закономірності процесу, що вивчається;

4) різні форми представлення даних про об'єкт, що вивчається. Складання віртуальних каталогів, таблиць, графіків, схем дає змогу встановити зв'язки вивченого з відомим раніше, систематизувати одержану інформацію, висувати припущення та гіпотези на основі їх аналізу, порівняння та узагальнення, розробляти методи перевірки висунених припущень в умовах забезпечення зворотного зв'язку й інтерактивного діалогу;

5) автоматизація процесів обчислювальної, інформаційно-пошукової діяльності, а також оброблення результатів навчального експерименту з можливістю багатократного повторення фрагмента або самого експерименту;

6) використання розподіленого інформаційного ресурсу Інтернету при виконанні навчальних проєктів, самостійних робіт пошукового характеру, висунення і перевірки гіпотез, їх обґрунтування тощо.

Засоби ІКТ, реалізуючи ці можливості, співпадають з позначеними вище (різні віртуальні лабораторії, інтерактивні креслення і геометричні конструкції, інтерактивне середовище для побудови і вивчення графіків функцій тощо).

Емоційно-вольовий компонент пізнавальної активності характеризується здатністю та прагненням до подолання школярами труднощів у навчанні, наявністю певного емоційного настрою, пов'язаного з розвитком пізнавального інтересу. Цей компонент тісно взаємозв'язаний з особовим і мотиваційним компонентами.

Можна виокремити такі можливості ІКТ щодо реалізації емоційно-вольового компонента:

1) інтерактивний діалог — взаємодія користувача з програмою, інформаційною системою або цифровим освітнім ресурсом (ЦОР), що забезпечує можливість вибору варіантів змісту навчального матеріалу, режиму роботи з ним;

2) забезпечення доступу і різних можливостей представлення інформації, яка пов'язана з математикою і має емоційно-ціннісне забарвлення (історичні екскурси, що розкривають появу і спроби вирішення питання, що вивчається, в історії математики; факти з життя і діяльності учених, які зробили внесок у розвиток математики; інформація про роль математики як науки у розвитку цивілізації; демонстрація можливостей математики в описі і дослідженні процесів і стосунків реальної дійсності тощо);

3) використання в навчанні математики ігрових технологій, різних дидактичних ігор, які сприяють вдосконаленню знань і способів математичної діяльності, формуванню інтересу до предмета, емоційного забарвлення навчально-пізнавальної діяльності.

Засобом реалізації цих можливостей ІКТ також є використання цифрових освітніх ресурсів, програми PowerPoint, яка дає змогу конструювати різні дидактичні ігри (математичні ребуси, кросворди, математичні змагання тощо), інтернет-ресурсів та ін.

Особистісний компонент пізнавальної активності визначає суб'єктний характер пізнавальної діяльності школяра, що складається під впливом індивідуальних особливостей його особи, тому ця діяльність набуває особистісного характеру.

Можливості ІКТ в реалізації особистісного компонента:

— здійснення індивідуалізації та диференціації, облік індивідуальних психологічних особливостей учнів і рівня їхньої обізнаності на основі взаємодії учня (і учителя) з електронним освітнім ресурсом, що забезпечує можливість вибору та реалізації індивідуальних пізнавальних траєкторій (варіантів змісту навчального матеріалу, способів його представлення, режиму роботи з ним тощо);

— автоматизація поелементного контролю і самоконтролю процесу і результатів навчально-пізнавальної діяльності.

На основі узагальнення результатів проведеного аналізу можемо виокремити такі організаційно-педагогічні умови використання ІКТ як засобів активізації пізнавальної діяльності учнів в процесі навчання математики:

- ▶ систематичне та цілеспрямоване здійснення на основі ІКТ візуалізації та ілюстрації математичного змісту, що вивчається, задля сприяння формуванню пізнавальної мотивації, збудження інтересу до вивчення предмета, розвитку наочно-образного мислення, формування уміння створювати, застосовувати і перетворювати моделі та схеми для розв'язання навчальних і пізнавальних завдань;
- ▶ залучення учнів до пошукової пізнавальної діяльності (постановка проблеми, накопичення інформації, необхідної для її вирішення, висунення, перевірка й обґрунтування гіпотез, формулювання висновків і виявлення можливостей застосування отриманого результату), організованої на основі спостережень, вимірів, побудов, комп'ютерного моделювання, здійснюваних з використанням цифрових ресурсів, анімованого експерименту, віртуальних лабораторій як під керівництвом учителя, так і самостійно;
- ▶ здійснення поетапного і поелементного диференційованого контролю, самоконтролю і корекції математичних знань і умінь ІКТ, що вивчаються, реалізуються за допомогою контролюючих програмних засобів;
- ▶ організація самостійної діяльності учнів з використанням ІКТ для пошуку, засвоєння й оволодіння застосуванням навчальної інформації, виконання пізнавальних завдань, освітніх і творчих проектів з урахуванням індивідуальних освітніх можливостей, особливостей і потреб учнів.

Проблемний перегляд відео. Відскануйте QR-код і ознайомтеся з ресурсом Mind Manager. Яка функція даного ресурсу найбільше вразила? Яким чином його можна використати в освітньому процесі ЗВО? Напишіть власний коментар.

Сучасну освіту прийнято досліджувати з позиції показників високої якості життя, продуктивного володіння інформацією, свідомої життєвої платформи. Саме якість освіти було визнано державним пріоритетом під час інтеграції Болонської системи до української освітньої спільноти як передумови вступу нашої держави до Євросоюзу. Міжнародне право проголошує свободу вибору освітньої установи студентом з метою набуття ним професійної і громадянської компетентностей. У зв'язку з цим удосконалення системи управління нерозривно пов'язане з оволодінням усіма керівниками демократичним

стилем керівництва, який ґрунтується на ретельному вивченні стану справ, виявленні того, які форми і методи управління найбільш ефективні, а які застарілі і не відповідають сучасним вимогам. Цей стиль вимагає розвинутої здатності до педагогічного аналізу, об'єктивності в оцінці досягнутих результатів, уміння творчо підходити до вироблення і прийняття необхідних управлінських рішень, а також певних знань і умінь знаходити, обробляти, трансформувати, передавати та зберігати інформацію. Відповідно актуальною є проблема формування інформаційної компетентності управлінця як пріоритету успішного менеджменту у сучасному освітньому просторі.

Якістю освіти є реальне співвідношення мети і результату, тобто сутність процесу досягнення мети. Таким чином метою якісної професійної діяльності освітнього закладу є формування певних рис, характеристик, всебічний розвиток особистості та досягнення нею високого якісного рівня професійної компетентності, що є запорукою формування конкурентоспроможного випускника.

На нашу думку, створення рівних можливостей у здобутті якісної освіти залежить від якості управління, тобто інформаційного менеджменту. Вирішення цієї проблеми можливе завдяки використанню в освітньому менеджменті інформаційно-комунікаційних технологій, а це вимагає від керівників удосконалення форм, методів і засобів управління, специфічних для освітніх установ, розроблення й упровадження нових концептів як до процесу оцінювання рівня якості навчальних досягнень учнів, так і до оптимізації діяльності освітнього закладу в цілому, вдосконалення системи моніторингу.

Управління якістю освіти є головним завданням державного менеджменту освіти. Пильну увагу сьогодні приділяють розробленню нових методів і моделей управління освітою, використанню нових технологій та інструментів контролю якості результатів освітнього процесу. Але вони не отримали форми цілісного узагальнення в контексті обґрунтування наукових

підходів до використання ІКТ у системі педагогічного й інформаційного менеджменту ЗВО, що підтверджує недостатній ступінь розробленості предмета нашого дослідження. Поза увагою дослідників залишилися важливі аспекти теоретико-методологічних і практичних засад використання ІКТ в управлінні якістю освіти на рівні ЗВО — формування високоякісного інформаційного менеджменту.

Аналіз сучасних досліджень свідчить про те, що дійсний стан інформатизації в Україні характеризується сформованістю та реалізацією державної інформаційної політики, активним процесом створення нормативно-правової та нормативно-технічної бази в галузі інформатизації, інформаційної діяльності тощо. Зокрема, прийняті закони України «Про інформацію», «Про Національну програму інформатизації», «Про Концепцію Національної програми інформатизації», низка інших нормативних актів Кабінету Міністрів України й указів Президента України тощо.

У Державному стандарті «Інформація й документація. Базові поняття. Терміни й визначення» інформаційну діяльність визначено як «постійне і систематичне збирання й обробку записаної інформації з метою її збереження, пошуку, використання або пересилання».

Сучасні методи управління інформаційною діяльністю в галузі освіти базуються на засадах інформаційного менеджменту. Власне процес виникнення інформаційного менеджменту як самостійного виду діяльності, на думку багатьох дослідників, зумовлений збільшенням обсягів навчальної інформації, зростанням впливу інформаційних технологій на ефективність основної діяльності суб'єктів освітнього процесу, а також необхідністю оптимізації процесу прийняття управлінських рішень в умовах розвитку інформаційного суспільства.

Д. Дачену належить одне з найперших визначень інформаційного менеджменту. Автор вважав, що «інформаційний ме-

неджмент ідентифікує та визначає види інформації, способи її добування із певних баз даних, час її подання та коло осіб, що обслуговуються». Процес інформаційного обслуговування включає повний спектр інформаційних послуг. Менеджер з інформації має обмежувати обсяги інформування з ключових проблем до рівня, що забезпечить прийняття рішення. На даний момент термін «менеджмент» використовується для визначення кількох понять: управлінського персоналу; науки про ефективне управління об'єктом; процесу управління об'єктом.

Під час вивчення поняття «інформаційний менеджмент» варто спиратися на визначення інформації як сукупності зовнішніх повідомлень, які приймаються, трансформуються або зберігаються у внутрішній системі.

Ми схильні до думки, що інформаційним є певний комплекс завдань управління на всіх етапах існування підприємства, який охоплює дії та операції, пов'язані як з інформацією в усіх її формах і станах, так і з підприємством у цілому на основі даної інформації. У науці про управління доки не існує однозначного розуміння такого поняття, як інформаційний менеджмент, адже різні види менеджменту тісно пов'язані між собою і менеджмент багатьма науковцями трактується як синонім управління, що не дає змоги врахувати його специфічні особливості.

Наголошуємо, що інформаційний менеджмент охоплює весь життєвий цикл інформаційних систем (див. *рис. 24*).

Таким чином, під поняттям «інформаційний менеджмент» розуміємо повний комплекс питань, пов'язаних із управлінням інформаційними системами різних сфер та рівнів. Управління інформацією, якою володіють люди, власне і є предметом інформаційного менеджменту. Інформація офіційно-ділового стилю, професійна, масова споживча інформація — ось неповний список складових міжнародного ринку електронної інформації.

Єдине інформаційне середовище, фізичною основою якого є інтегровані комп'ютерні мережі та системи зв'язку, що охоплюють і координують технологічні процеси та ділову професійну діяльність освітньої установи, дають змогу створити сучасні комп'ютерні технології. До всесвітньої комп'ютерної мережі «Інтернет» на даний момент підключено інформаційні комп'ютерні мережі майже всіх основних освітніх установ. На інформаційному ринку впевнено просуваються вперед сучасні розробки комп'ютерних систем інформаційного менеджменту. На нашу думку, е-технології менеджменту саме завдяки цьому стали задовольняти зростаючі вимоги менеджерів у процесі забезпечення інформацією. Менеджер інформаційного ресурсу — це програмний об'єкт е-системи, який забезпечує процес управління та доступ до інформації.

З метою полегшення спілкування менеджерів широко впроваджено систему телеконференцій, або Skype-конференцій, які здійснюють дистанційний інформаційний зв'язок, що дає змогу організаціям та юридичним особам (суб'єктам спілкування) заощадити кошти, прискорити й оптимізувати процес прийняття рішень у галузі освіти, а оснащені базами даних і відеозв'язком SMART-системи демонстраційних залів сприяють плануванню і контролю. У процесі ділових переговорів між партнерами та в ході дистанційного навчання найчастіше впроваджується система вебінарів, що сприяє оптимізації роботи освітніх установ і якісному навчанню персоналу. Застосування е-технологій інформаційного менеджменту надає можливість розглядати проблеми управління освітнім процесом у взаємопов'язаному комплексі, підвищити якість освіти й ефективність праці викладачів до нового рівня.

Таким чином, для оптимізації процесу співпраці сьогодні створено нові можливості на якісно вищих рівнях презентувати чи передавати інформацію. Нижче пропонуємо класифікацію ІТ.

Рис. 24. Повний цикл інформаційних систем

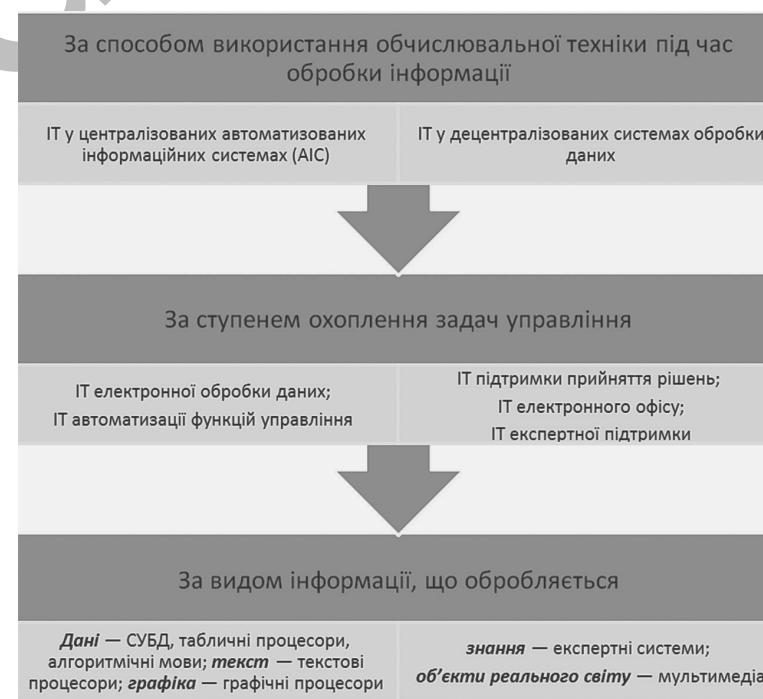

Рис. 25. Класифікація інформаційних технологій

Зауважимо, що процес перетворення інформації, яка міститься в первинному документі, з метою створення вторинних документів, що базується на використанні методів аналізу і синтезу, називається аналітико-синтетичною обробкою інформації. Процес пошуку нової інформації на основі існуючої і є головною метою аналітико-синтетичної переробки інформації. До цього процесу залучено спеціальну екстралінгвістичну інформацію, яку людство накопичило в результаті суспільно-історичного досвіду.

Виходячи з вищезазначеного, зауважимо, що фахівці сфери наукової обробки документів мають систематично визначати низку проблемних питань, що виникають у процесі професійної діяльності споживача інформаційного продукту. Наприклад, референт-аналітик щодня має виявляти, відбирати, проводити аналітико-синтетичну обробку інформації та готувати на цьому ґрунті нові інформаційні документи. Але, на нашу думку, процес наукової обробки документів — це аналіз і перетворення згорнутих, оброблених повідомлень і сигналів, фактів і подій на інформаційний продукт з метою підвищення професійної компетентності працівників освіти.

Наукова обробка документів як один із основних видів інформаційної діяльності належить до розряду наукової діяльності та потребує значних інтелектуальних зусиль, є основним критерієм оцінювання рівня наукової зрілості. Задачі інформаційного менеджменту для підвищення якості освітнього процесу відображено на *рис. 26*.

На наш погляд, інформаційна система менеджменту є єдиною системою збору, обробки та презентації інформації у формі, найзручнішій для прийняття на її основі рішень та розподілення її між кінцевими користувачами. Вона повинна бути точною, своєчасною, доречною, легко доступною та представлена в необхідному форматі для прийняття рішень на її основі. Численні освітні установи на теренах Європи тривалий час користуються потужностями інформаційних систем менедж-

менту. Забезпечення інформаційної підтримки менеджерів під час прийняття рішень власне і має на меті створення інформаційних систем.

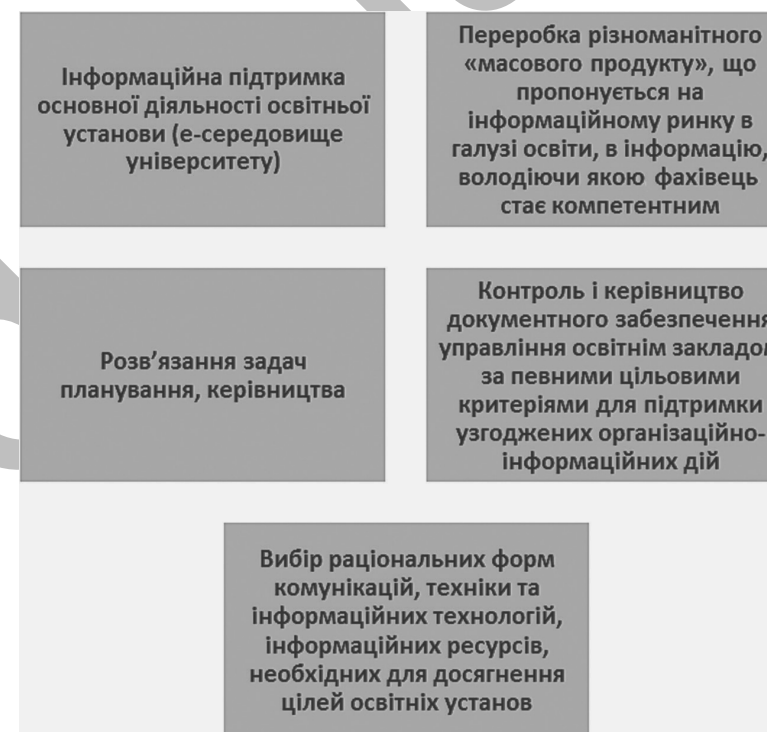

Рис. 26. Задачі інформаційного менеджменту для підвищення якості освітнього процесу

Отже, на сьогодні наша держава має можливість забезпечити кращі умови для підвищення якості інформаційного менеджменту ЗВО у галузі освіти, але існує низка питань, які ускладнюють процес пошуку, виокремлення та створення відповідних організаційно-педагогічних умов формування й ефективного функціонування інформаційного менеджменту освітньої установи.

ПРАКТИЧНИЙ БЛОК

Завдання 1. Ознайомтеся з етапами, цілями й типами оцінювання, планом уроку з використанням ІКТ. Розробіть план власного уроку з урахування ІКТ-ресурсів, ІКТ-інструментів, ІКТ-оцінювання.

Етапи й цілі оцінювання. Можна виділити чотири етапи, на кожному з яких оцінювання має окрему мету. Опис етапів оцінювання та відповідних цілей наведено нижче.

1. На початку уроку дізнатися про наявні знання, пригадати зміст попереднього уроку, перевірити виконання домашнього завдання.

2. Під час і наприкінці уроку оцінити наближення рівня знань до цілей навчання.

3. Між уроками перевірити ключові точки у процесі навчання за допомогою домашніх завдань або додаткових засобів отримання знань.

4. Наприкінці циклу уроків виконати заключне оцінювання та дати можливість студентам провести самооцінювання.

Традиційне оцінювання. Таке оцінювання, як правило, виконується за допомогою сеансів «питання — відповідь», письмового й усного тестування, аудіювання, домашніх завдань у зошитах, а також самооцінювання. Хоча традиційне оцінювання характеризується такою перевагою, як особиста взаємодія, воно має й певні недоліки:

- 1) для виставлення балів і оцінок потрібен час;
- 2) не можна швидко надати індивідуальний відгук;
- 3) не забезпечується участь усіх студентів.

Планування уроку. Під час планування уроку важливо виконувати дії, які описані нижче.

Аналіз досвіду. Обдумайте підхід, який будете використовувати. Пригадайте результати попередньої роботи та визначте, що потребує змінення.

Створення плану. Визначте структуру та елементи уроку.

Складання списку ресурсів. Знайдіть ресурси, які можуть підвищити ефективність уроку.

Добір необхідних ресурсів. Під час добирання онлайн-ресурсів для уроку слід пам'ятати про наведені нижче рекомендації.

1. Визначте додаткові ресурси, які допоможуть досягти цілей навчання найпростішим і найефективнішим шляхом.
2. Намагайтеся обирати ресурси, які мають зацікавити студентів та стимулювати їх до дискусій.
3. Використовуйте такі ресурси для першого представлення або пояснення завдань чи навчальних дій.

ІКТ-оцінювання. Використання ІКТ-інструментів покращує оцінювання завдяки таким факторам:

- бали виставляються автоматично, що дає змогу економити час учителя;
- відгук надається швидше та зручніше, що сприяє підвищенню рівня навчання;
- є можливість використовувати мультимедійні засоби;
- підхід до навчання стає більш індивідуальним і диференційованим;
- навчання можна проводити в будь-який час і де завгодно.

ІКТ-інструменти. Нижче наведемо кілька важливих аспектів вибору інструментів ІКТ-оцінювання.

У процесі ІКТ-оцінювання використовуються ресурси (наприклад, програми Microsoft PowerPoint і Excel, надбудова Mouse Mischief і безпроводові миші), які забезпечують швидке інтерактивне навчання за участі максимальної кількості студентів.

Вибір інструментів залежить від мети оцінювання та доступних ресурсів. Якщо у всіх студентів є комп'ютери, вони можуть виконувати завдання самостійно. Якщо є лише кілька комп'ютерів у навчальному класі, варто організувати роботу в командах. Учитель має забезпечити однаковий доступ до ресурсів для всіх студентів. Якщо в класі є тільки один комп'ютер,

учитель може показувати питання на екрані та позначати відповіді за допомогою пульта або безпроводової миші.

Студенти можуть використовувати блоги, вікі-ресурси, стіни обговорень під час уроків або в будь-який інший час, щоб обговорювати, здобувати та обмінюватися знаннями. З метою демонстрації здобутих знань і розповідання історій можна застосовувати цифрові засоби.

Аналіз результатів. Варто враховувати ключові аспекти аналізу результатів оцінювання, а саме:

— дуже важливо проаналізувати інформацію, отриману в результаті оцінювання, і використати її для покращення викладання та навчання;

— цифрова залікова книжка / цифровий щоденник — це інструмент у вигляді електронної таблиці, який позбавляє необхідності виконувати копітки обчислення, як у паперових залікових книжках / щоденниках;

— у програмі Microsoft Excel можна створити залікову книжку / щоденник та автоматично обчислювати середню, максимальну та мінімальну кількість балів окремо для кожного студента або питання;

— за допомогою функції умовного форматування в Excel можна позначати тенденції, виконувати детальний аналіз, надавати індивідуальний відгук.

Виконання плану уроку. Після того як необхідні ресурси дібрано, потрібно виконати всі пункти плану уроку. Під час виконання плану уроку можуть виникнути певні проблеми:

— з компонентами (якщо у навчанні використовуються вебсайти, слід розуміти, як працювати з компонентами);

— зі швидкістю підключення (якщо існують проблеми зі швидкістю підключення, для демонстрації відеоматеріалів використовуйте проєктор; збережіть копії окремих вебсторінок у шкільній мережі).

Завдання 2. Опишіть, за яких умов співпраця у викладанні та навчанні буде ефективною? Які інструменти для співпраці ви можете використовувати під час викладання своєї дисципліни? У який спосіб?

Однаково важливо вчитися співпрацювати з іншими та навчатися через співпрацю. Є два основні *види співпраці* під час навчання та викладання:

1) коли студенти спілкуються з людьми поза класом, щоб отримати інформацію та покращити розуміння;

2) коли студенти співпрацюють з метою досягнення спільного результату, наприклад створення документа, презентації або вебсайту.

Інструменти для співпраці: електронна пошта, текстовий чат, аудіочат, відеоконференції, вікі, блоги, програмні рішення для спільної роботи.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ТЕМИ

1. Васюхин О.В. Информационный менеджмент : учеб. пособ. / О.В. Васюхин, А.В. Варзунов. — Санкт-Петербург, 2010. — 119 с.
2. Жежнич П.І. Технології інформаційного менеджменту : навч. посіб. / П.І. Жежнич. — Л. : Львівська політехніка, 2010. — 260 с.
3. Карпенко О.О. Аналітико-синтетична обробка документної інформації / О.О. Карпенко. — Х., 2010. — 139 с.
4. Кригер В.Д. Информационный менеджмент / В.Д. Кригер. — Владивосток, 2004. — 176 с.
5. Кушнарченко Н.Н. Документоведение : Учебник / Н.Н. Кушнарченко. — 7-е изд., стер. — К. : Знання, 2006. — 459 с. (Высшее образование XXI века).

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ

«ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»

МОДУЛЬ І

Теорія лідерства та інновацій у вищій освіті

ТЕМА 1

Лідерство в діяльності викладача вищої школи

1. Завершіть думку. Лідер — це людина, яка...

- 1) любить бути попереду;
- 2) уміє організувати людей, щоб вони працювали;
- 3) може надихнути інших робити більше і краще, ніж вони будь-коли робили;
- 4) яка любить славу.

2. Оберіть твердження, яке розкриває завдання інноваційного лідера.

- 1) Формування чітких цілей та досягнення їх будь-якою ціною;
- 2) формування перспективних цілей розвитку організації, об'єднання людей цими цілями та застосування морального і матеріального стимулювання для їхньої мобілізації на подолання перешкод у досягненні цих цілей;

3) формування нових цілей, перетворення дійсності, постійні інновації;

4) формування атмосфери змагальності в колективі задля досягнення перспективних цілей.

3. Закінчіть думку. Освітній лідер — це...

- 1) особа, яка постійно критикує рівень розвитку освіти;
- 2) особа, яка формулює нові горизонти для розвитку освітньої сфери;

3) особа чи інституція, яка здійснює діяльність у сфері освіти, спрямовану на її розвиток, а результати і досягнення цієї діяльності є дороговказом для інших;

- 4) особа, яка зайнята реформами у сфері освіти.

4. Оберіть якості, які притаманні лідеру.

- 1) Творчість;
- 2) хвалькуватість;
- 3) гнучкість;
- 4) новаторство;
- 5) авантюризм;
- 6) ініціатива;
- 7) рішучість.

5. Оберіть визначення, які передають основний зміст лідерства.

- 1) Сила, що змушує людей працювати понаднормово;
- 2) найбільш досконала форма керівництва — вплив на людей через натхнення;

3) управління на високому рівні, процес досягнення значущих результатів при дії з повагою, турботою, чесністю заради добробуту всіх учасників;

4) самовираження людини, яка працює на досягнення особистої значущої мети.

6. Оберіть твердження, яке розкриває структуру лідерства.

- 1) Лідер, завдання, група, послідовники, ситуація;
- 2) лідер, мета, виконавці, кейс, засоби;

3) лідер, завдання, засоби, методи, мета;

4) лідер, кошти, люди, цілі, система примусу та заохочення.

7. Оберіть твердження, яке розкриває суть стратегії лідерства.

- 1) Бути прикладом;
- 2) бути найкращим в команді;
- 3) контролювати самого себе, свої думки і емоції;
- 4) не боятися показувати свої емоції та почуття;
- 5) виконувати всі ті правила, дотримання яких будете вимагати від інших;
- 6) присвятити себе удосконаленню власної особистості;
- 7) вважати, що правила для членів команди, але не для лідера.

8. Оберіть з переліку ролі, які притаманні лідеру.

- 1) Виробник (виконавець);
- 2) спостерігач;
- 3) оцінювач;
- 4) посередник;
- 5) інноватор;
- 6) помічник;
- 7) наставник;
- 8) координатор.

9. Знайдіть відповідність між чинником та змістом груп класифікації лідерства.

- 1) За змістом;
- 2) за характером діяльності;
- 3) за стилем керівництва;
- a) натхненник, виконавець, діловий;
- b) самовпевнений, мрійливий;
- c) ситуативний, універсальний;
- d) авторитарний, демократичний.

10. Знайдіть відповідність між типом лідера та його характеристикою.

- 1) Харизматичний;

- 2) трансформуючий;
- 3) інтерактивний;
- 4) трансакційний;
- 5) сервісний;
- a) здатний мотивувати співробітників до діяльності, рівень інтенсивності якої вищий за звичайний, здійснює емоційний вплив на підлеглих, підтримує певну ідею, мету, яку передає іншим, заражаючи їх;
- b) відзначається особливими здібностями щодо впровадження інновацій та здійснення змін;
- c) турбується про досягнення консенсусу, участь у роботі всіх членів колективу, налагодження взаєморозуміння та взаємодії між ними;
- d) пояснює підлеглим характер завдань, цілей, створення структур, забезпечення винагороди, турбується про підлеглих та задоволення їхніх соціальних потреб;
- e) піклується про задоволення потреб співробітників, оскільки переконаний, що праця має задовольняти потреби індивіда такою мірою, якою працівник повинен виконувати робоче завдання.

11. Оберіть складові емоційного інтелекту.

- 1) Усвідомлення власних емоцій;
- 2) спонтанний прояв емоцій;
- 3) управління емоціями;
- 4) самомотивація;
- 5) мотивація інших людей як мета діяльності;
- 6) вміння розпізнавати емоції інших людей;
- 7) вміння будувати стосунки;
- 8) вміння командувати іншими людьми.

12. Оберіть ролі, бажані для сучасного викладача.

- 1) Мрійник;
- 2) контролер;
- 3) спостерігач;
- 4) оцінювач;

- 5) лідер;
- 6) модель (приклад);
- 7) співавтор;
- 8) відповідальний за ризик.

13. Оберіть навички, які сприятимуть ефективній діяльності сучасного викладача.

- 1) Критичне мислення і вміння вирішувати проблеми;
- 2) міркування, аналіз, інтерпретація, узагальнення інформації;
- 3) вміння не зациклюватись на невдачах;
- 4) співпраця за допомогою Інтернету в різних мережах;
- 5) самостійна робота і самоконтроль;
- 6) консервативність мислення;
- 7) вміння не звертати увагу на зауваження керівництва;
- 8) ефективна усна і письмова комунікація;
- 9) ефективна робота з інформацією;
- 10) дослідницькі навички і методи;
- 11) співпраця і взаємодія.

ТЕМА 2

Педагогічна інноватика та інноваційні процеси у вищій освіті

1. Оберіть ознаки сучасного світу, які формують майбутнє та визначають спрямованість освіти.

- 1) Наукоємні та автоматизовані виробництва;
- 2) збільшення кількості населення за рахунок великої народжуваності;
- 3) активне старіння людства;
- 4) надмірна кількість інформації та зростання швидкостей її передачі;
- 5) стирання економічних та культурних кордонів;

б) диференціювання людей за культурними та етнічними ознаками;

7) зміна форм праці;

8) зростання ролі самостійної праці та навчання;

9) освіта протягом життя.

2. Оберіть тези, які підтверджують необхідність інновацій у вищій освіті.

1) Відпадає необхідність у закладах вищої освіти, їх можуть замінити інші соціальні інститути;

2) освіта і наука є пріоритетними у XXI ст., в постіндустріальному суспільстві, суспільстві інформації та знань;

3) країна, яка забезпечує пріоритет науки та вищої освіти є конкурентоспроможною у світі;

4) освіти, отриманої у ЗВО, вистачає особі, щоб бути успішною упродовж усього життя.

3. Закінчіть речення. Інновація — це...

1) винахід, раціоналізаторська пропозиція;

2) нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, яке засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду і є кінцевим результатом інноваційної діяльності;

3) заміна старого на щось нове;

4) нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, яке змінює реальність.

4. Закінчіть речення. Педагогічна інновація — це...

1) діяльність педагога в нових соціально-економічних умовах;

2) сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання, навчання й розвитку учнів (студентів) з позицій освітніх підходів, зорієнтованих на зміну освітнього процесу з метою формування якісно іншої педагогічної практики і підвищення якості освіти;

3) сукупність нових професійно-педагогічних дій педагога, спрямованих на вирішення якісно нових ситуацій, які склались в освіті;

4) діяльність освітніх організацій та окремих педагогів, спрямована на задоволення освітніх потреб усіх стейкхолдерів.

5. Завершіть речення. Інноваційна діяльність — це...

1) вид діяльності, пов'язаний із створенням будь-якого нового продукту, відмінного від того, що вже існує;

2) вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг;

3) вид діяльності, спрямований на зміну реальності, набуття нею нових ознак, без урахування покращання чи погіршення.

6. Вкажіть об'єкти інноваційної діяльності.

1) Інноваційні програми і проекти;

2) кадрові ресурси;

3) нові знання та інтелектуальні продукти;

4) політичні рішення;

5) виробниче обладнання та процеси;

6) організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери.

7. Оберіть критерії для визначення інноваційності продукту.

1) Є реалізацією (впровадженням) об'єктів інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральної мікросхеми, селекційного досягнення тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) чи одержані від власників цих об'єк-

тів інтелектуальної власності ліцензії, або реалізацією (впровадженням) відкриттів;

2) підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

3) за зовнішнім виглядом не повторює нічого такого, що вже існувало;

4) колись давно вироблялось, тепер трохи видозмінилось та знову впроваджується;

5) вироблено (буде вироблено) вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншим аналогічним продуктом, представленим на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

8. Знайдіть відповідність між типом інновації та її змістом.

- 1) Товарна;
- 2) технологічна;
- 3) ринкова;
- 4) маркетингова;
- 5) екологічна;
- 6) організаційно-управлінська;
- 7) соціальна;
- 8) інформаційна;
- a) освоєння нового джерела постачання сировини;
- b) впровадження нового продукту;
- c) впровадження нової технології (методу, способу, засобу) виробництва;
- d) створення нового ринку товарів і послуг;
- e) впровадження заходів з питань охорони довкілля;
- f) впровадження заходів з метою покращення життя населення (покращення умов праці, вирішення проблем охорони здоров'я, освіти, культури);
- g) реорганізація структури управління з метою оптимізації організації виробництва, транспорту, збуту та постачання;

h) розв'язування задач раціональної організації інформаційних потоків у сфері науково-технічної та інноваційної діяльності, підвищення достовірності та оперативності одержання інформації.

9. Закінчіть речення. Інноваційна освітня діяльність — це...

1) діяльність стейкхолдерів, спрямована на трансформацію освіти в бажаному напрямі;

2) одна з форм діяльності, що забезпечує зміни в системі освіти;

3) діяльність суб'єктів освіти з метою її зміни;

4) одна з форм інвестиційної діяльності, що забезпечує розробку, поширення, застосування інновації у системі освіти з метою її вдосконалення (покращення);

5) процес, предметом якого є освітня новація.

10. Оберіть тези, які характеризують сутність інновацій в освіті.

1) Управлінські рішення, які приймаються з метою задоволення потреб стейкхолдерів;

2) діяльність педагогів, спрямована на зміну ставлення здобувачів освіти до освітнього процесу;

3) актуально значущі й системні новоутворення, які виникають на основі різноманітних ініціатив і нововведень, що стають перспективними для еволюції освіти й позитивно впливають на її розвиток;

4) це ідеї, і процеси, і засоби, і результати, взяті в єдності якісного вдосконалення педагогічної системи.

11. Оберіть критерії освітньої інновації.

1) Актуальність;

2) новизна;

3) особистісне значення;

4) освітнє значення;

5) суспільне значення;

6) корисність;

- 7) унікальність;
- 8) можливість відтворення/упровадження.

12. Вкажіть ознаки інноваційної освіти.

- 1) Модель освіти, орієнтована переважно на максимальний розвиток творчих здібностей і створення сильної мотивації до саморозвитку індивіда на основі добровільно обраної освітньої траєкторії;
- 2) формує культуру системного мислення, світогляд, спрямований на гармонізацію відносин у системі «людина — суспільство — природа»;
- 3) дає змогу плекати унікальність кожного здобувача освіти;
- 4) розважає здобувача освіти, забезпечує засвоєння навчального матеріалу без зайвих зусиль;
- 5) зміст та методи навчання, зорієнтовані на засвоєння методології творчої діяльності, формування інноваційної здатності людини — здатності створювати те, чого ще не було і чого не знають викладачі;
- 6) формує і розвиває мораль, духовність, соціальну відповідальність.

13. Вкажіть критерії готовності викладача вищої школи до інноваційної діяльності (ІД).

- 1) Усвідомлення необхідності ІД;
- 2) директивне рішення щодо запровадження інноваційної діяльності у ЗВО;
- 3) наявність матеріального заохочення ІД;
- 4) готовність до творчої діяльності;
- 5) упевненість у тому, що зусилля принесуть позитивний результат;
- 6) узгодженість особистих цілей з ІД;
- 7) готовність до успіху;
- 8) органічність поєднання ІД, особистої, фахової та педагогічної культури;
- 9) рівень психолого-педагогічної та методичної готовності до ІД;
- 10) здатність до фахової рефлексії.

14. Оберіть твердження, які розкривають сутність інноватики.

- 1) Особлива сфера наукового знання, що вивчає процеси, пов'язані зі створенням нової практики освіти;
- 2) вивчає процеси розвитку практики освіти за рахунок введення в неї якихось компонентів, яких в ній раніше не було, або заміни вже існуючих на більш досконалі;
- 3) наука, яка вивчає природу, закономірності виникнення і розвитку педагогічних інновацій стосовно суб'єктів освіти, забезпечує зв'язок педагогічних традицій з проектуванням майбутнього освіти;
- 4) це вчення про створення педагогічних новацій, їх оцінку, освоєння педагогічним співтовариством і використання та застосування на практиці.

МОДУЛЬ II

Інновації в освітньому процесі

закладу вищої освіти

ТЕМА 3

Інновації в організації освітнього процесу

1. Оберіть з переліку навички, які є актуальними в XXI ст.

- 1) ІТ-навички;
- 2) знання іноземної мови;
- 3) мислення винахідника;
- 4) уміння працювати за шаблоном;
- 5) самоорганізація і самодисципліна;
- 6) навички роботи в команді;
- 7) уміння презентувати себе, ідею, проєкт;
- 8) навички комунікації;

- 9) навички роботи в команді;
- 10) адаптивність;
- 11) творче мислення.

2. Знайдіть відповідність між моделями навчання та їх задекларованими результатами.

- 1) Лідерська;
- 2) авторитарна;
- 3) партнерська;
- a) предметне знання, вміння вирішувати проблеми, будувати групову взаємодію;
- b) прагматично орієнтовані навички;
- c) вузькопредметна поінформованість;
- d) знання, компетенції, професійно-особистісні якості.

3. Оберіть методи, характерні для інноваційного навчання.

- 1) Репродуктивні, продуктивні;
- 2) словесні, наочні;
- 3) творчі, активні, індивідуально диференційовані;
- 4) розповіді-пояснення, демонстрування.

4. Позначте стадії навчання за К. Левінім, Д. Колбом.

- 1) Досвід;
- 2) інтуїція;
- 3) роздуми, спостереження;
- 4) прийняття інформації на віру;
- 5) узагальнення;
- 6) перевірка.

5. Оберіть твердження, яке описує андрагогіку.

1) Передбачає пасивну, почасти активну роль здобувача освіти, зміст освіти визначається зовнішніми чинниками, навчання зорієнтоване на майбутнє;

2) передбачає активну роль здобувача освіти, викладач є партнером, навчання зорієнтоване на вирішення проблеми;

3) викладач — старший партнер, навчання зорієнтоване на предмет навчання, важливість навчання визначається іншими;

4) навчання на все життя, участь недобровільна, інформація спрямовується без сумніву.

6. Оберіть складові професійного розвитку педагогів.

- 1) Теорія;
- 2) моделювання;
- 3) демонстрування;
- 4) практика;
- 5) тренінг.

7. Оберіть твердження, яке розкриває зміст поняття «наставник».

1) Досвідчена людина, яка контролює менш досвідчену у процесі здійснення професійної діяльності;

2) людина, яка починає працювати в новій системі або призначена на нову посаду та потребує підтримки;

3) більш досвідчена людина, яка повчає, контролює, оцінює менш досвідчену людину;

4) старша або більш досвідчена людина, яка допомагає менш досвідченій бути підготовленою до життя або професійної діяльності.

8. Оберіть складові сфери відповідальності наставника.

- 1) Ставлення та установки;
- 2) життєві орієнтири;
- 3) професійні компетенції та досвід;
- 4) особисті життєві плани;
- 5) навички спілкування;
- 6) міжособистісні стосунки.

9. Вкажіть етапи роботи за кейс-технологією.

- 1) «Входження» і розуміння ситуації;
- 2) визначення стратегічних питань і ключових проблем;
- 3) пошук єдиного вірного рішення;
- 4) пошук варіантів рішень;
- 5) вибір оптимального рішення;
- 6) демонстрування рішення без його обґрунтування;
- 7) захист, обґрунтування рішення.

10. Оберіть твердження, які описують особливості навчання на дослідженнях.

- 1) Засвоєння готового знання;
- 2) створення освітньої продукції;
- 3) засвоєння базового змісту через зіставлення з досягнутими власними результатами;
- 4) виконання заздалегідь запланованої навчальної роботи;
- 5) побудова індивідуальної освітньої траєкторії.

11. Вкажіть послідовність етапів вирішення навчальної дослідницької проблеми.

- 1) Визначення проблеми;
- 2) перевірка гіпотез, передбачень;
- 3) застосування висновку;
- 4) відпрацювання можливих варіантів вирішення проблеми;
- 5) формулювання кінцевого висновку.

12. Оберіть з переліку інноваційні форми занять.

- 1) Лекція-діалог;
- 2) лекція;
- 3) вступна лекція;
- 4) оглядова лекція;
- 5) підсумковий семінар;
- 6) пошуковий семінар;
- 7) семінар генерації ідей;
- 8) семінар — круглий стіл;
- 9) рефлексивний семінар.

13. Оберіть з переліку структурні елементи діяльності студента з вирішення творчо-пошукових завдань.

- 1) Аналіз суті завдання;
- 2) розмірковування;
- 3) усвідомлення проблемності;
- 4) хаотичний пошук рішення;
- 5) пошук плану рішення;
- 6) втілення рішення;
- 7) рефлексія.

ТЕМА 4

Технології навчання на основі активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти

1. Завершіть речення. Активність у навчанні — це...

- 1) активна робота здобувача освіти;
- 2) цілеспрямоване активне сприйняття здобувачами освіти явищ, що вивчаються, їх осмислення, переробка і використання;
- 3) докладання зусиль здобувачами освіти у процесі навчання;
- 4) будь-яка робота здобувача освіти у процесі засвоєння нових знань та формування навичок.

2. Закінчіть речення. Активність у навчанні передбачає...

- 1) систематичну роботу здобувача освіти, зацікавленість у результатах навчання;
- 2) високий рівень мотивації, усвідомленість потреби у засвоєнні знань та вмінь, результативність, відповідність соціальним нормам;
- 3) зацікавленість здобувача освіти у процесі навчання, що зумовлена зовнішніми чинниками;
- 4) постійне виконання здобувачем освіти усіх навчальних завдань.

3. Оберіть структурні компоненти активності.

- 1) Готовність виконувати навчальні завдання;
- 2) прагнення до самостійної діяльності;
- 3) прагнення до діяльності під спонуканням;
- 4) усвідомлення дій, що виконуються;
- 5) виконання механічно усіх дій та прийомів;
- 6) стійкість уваги до предмета активності;
- 7) бажання підвищити свій особистий рівень.

4. Оберіть навчальні ситуації, які мають активізуючий ефект.

- 1) Обстоювання власної думки;
- 2) участь у дискусіях і обговореннях;
- 3) відтворення почутої інформації;
- 4) рецензування відповідей своїх однокласників;
- 5) допомога у навчанні іншим студентам;
- 6) пояснення іншим незрозумілих слів, явищ, процесів;
- 7) виконання завдань, обраних викладачем;
- 8) перевірка результатів своїх дій (самоперевірка), аналіз особистих пізнавальних і практичних дій.

5. Закінчіть речення. Інтерактивне навчання — це навчання, яке...

- 1) передбачає постійний діалог між суб'єктами навчання;
- 2) ґрунтується на активній взаємодії суб'єктів освітнього процесу;
- 3) передбачає фізичний контакт між суб'єктами освітнього процесу;
- 4) ґрунтується на активному застосуванні технічних засобів навчання.

6. Оберіть основні елементи навчання, заснованого на співробітництві.

- 1) Позитивна взаємозалежність;
- 2) спільна фізична робота з виконання завдань;
- 3) особиста відповідальність;
- 4) особиста взаємодія;
- 5) можливість перекласти свою частину роботи на іншого;
- 6) соціальні навички;
- 7) групова обробка результатів.

7. Оберіть тези, які розкривають сутність кооперативного навчання.

- 1) Можливість отримання знань через висловлювання, вивчення різних ідей та наявного досвіду в групі, яка діє узгоджено;

2) використання ресурсів, наявних у групі, з метою поглиблення розуміння, підвищення гостроти судження і розширення меж пізнання;

3) використання ресурсів інших членів групи, щоб досягти власних цілей у навчанні;

4) відчуття конкуренції з іншими членами групи;

5) відсутність конкуренції всередині групи, оскільки члени групи мають спільну мету діяльності.

8. Встановіть відповідність між технологією кооперативного навчання та її змістом.

1) «Формулюй — ділись — слухай — створи»;

2) «Думай — працюй у парі — ділись»;

3) «Зупинись — починай — продовжуй»;

4) «Скажи і переключись»;

a) члени команди спочатку особисто формулюють відповіді, кожний проговорює свої відповіді вголос (ділиться) та слухає формулювання інших; потім разом створюють нову відповідь або перспективу за допомогою обговорення та розробки (уточнення);

b) партнери особисто думають про питання (справу, ситуацію, ідею тощо), потім обговорюють це з кимось іншим;

c) керівник видає кожній команді аркуш паперу, де зазначена тема, над якою буде працювати група. Робочий аркуш має також включати три колонки із заголовками: зупинка, початок, продовження; члени групи відповідають під час обговорення чи між обговореннями, аргументуючи, чому група має зупинити, почати або продовжувати порушену тему; відповіді членів групи збираються, змішуються й розподіляються між учасниками;

d) партнери послідовно дають відповіді на запитання або тему дискусії за сигналом (інтервали зміни ролей часом непередбачені); в групі один аркуш паперу та олівець передаються по колу. Кожен член команди має змогу запропонувати свою ідею щодо вирішення навчальної проблеми.

9. Встановіть відповідність між технологією кооперативного навчання та її змістом.

- 1) Кути;
- 2) групові дослідження;
- 3) круглий стіл;
- 4) ажурна пилка;
- a) дає змогу здобувачам освіти обирати та обговорювати окремі виміри теми, які розташовують у визначених кутах кімнати. Потім кожний здобувач освіти обирає окремий аспект відповіді на запитання викладача та прямує у відповідний кут;
- b) здобувачі освіти об'єднуються у групи, обирають тему для дослідження. Самостійно обирають зміст, форми, ролі, проводять збір інформації, аналізують, дають оцінку даним, роблять висновки та презентують рішення. Захист групових проєктів відбувається за всіма правилами презентації: використовується техніка, наочність з урахуванням різних стилів сприйняття аудиторії;
- c) у групі один аркуш паперу та олівець передають по колу. Кожен член команди має змогу запропонувати свою ідею щодо вирішення навчальної проблеми;
- d) передбачає роботу здобувача освіти у звичайних і експертних групах. Звичайні групи — це групи, в які здобувачі освіти об'єднані на відносно короткий термін для спільного навчання, а експертні групи організовані на один раз, у них здобувачі освіти готуються до виконання певного завдання на матеріалі заняття; партнери послідовно дають відповіді на запитання або тему дискусії за сигналом (інтервали зміни ролей часом непередбачені).

10. Встановіть залежність між функціями ігрової діяльності та її змістом.

- 1) Діагностична;
- 2) соціалізація;
- 3) комунікативна;

- 4) розважальна;
- a) виявлення відхилень від нормативної поведінки, самопізнання в процесі гри;
- b) включення до системи суспільних відносин, засвоєння норм людського співжиття;
- c) засвоєння діалектики спілкування;
- d) розважити, надихнути, пробудити інтерес;
- e) подолання різноманітних труднощів, що виникають в інших видах діяльності.

11. Оберіть з переліку ділові ігри, які можна використовувати в освітньому процесі.

- 1) Імітаційні ігри;
- 2) настільні ігри;
- 3) комп'ютерні ігри;
- 4) операційні ігри;
- 5) рольові ігри;
- 6) психодрама;
- 7) соціодрама.

12. Оберіть з переліку дискусії, які можна використовувати в освітньому процесі.

- 1) Дискусія-диспут;
- 2) конференція;
- 3) дебати;
- 4) прогресивна дискусія;
- 5) дискусія-змагання;
- 6) вільноплаваюча дискусія;
- 7) дискусія-клініка.

13. Оберіть твердження, які розкривають сутність тренінгу.

- 1) Процес пізнання себе та інших;
- 2) конструктивне спілкування;
- 3) формування гранично широких теоретичних знань;
- 4) формування умінь та навичок;
- 5) зміна суспільного досвіду;
- 6) керування власними ідеями.

КОМПЛЕКСНА КОНТРОЛЬНА РОБОТА «ІКТ В ОСВІТІ»

ВАРІАНТ 1

1. Обґрунтувати роль і місце ІТ в реалізації сучасної освітньої парадигми.
2. Дати характеристику специфіки організації та проведення відеоконференції.
3. Розробити інформаційну карту психолого-педагогічної діагностики студентів вашої групи на основі ІКТ (інформацію розмістити у блозі).

ВАРІАНТ 2

1. Дати характеристику особливостям педагогічної науки в умовах інформатизації освіти.
2. Обґрунтувати роль ІТ як засобу реалізації положень Болонського процесу про безперервну освіту.
3. На основі аналізу інформації, представленої в Інтернеті, презентувати закордонний досвід застосування інформаційних і комунікаційних технологій в освіті (формат презентації за вибором магістранта).

ВАРІАНТ 3

1. Аргументувати доцільність впровадження модульно-рейтингової системи навчання на основі ІТ.
2. Визначити перспективні питання розвитку педагогічної науки в умовах інформатизації освіти.
3. Скласти методичні рекомендації щодо обладнання та використання кабінету ІТ в освітньому навчальному закладі.

ВАРІАНТ 4

1. Проаналізувати доцільність активізації пізнавальної діяльності учнів за допомогою ІТ.
2. Окреслити проблеми підготовки педагогічних кадрів і студентів до використання ІТ в освіті.
3. Розробити вимоги до методичних матеріалів, що забезпечують особистісно зорієнтоване навчання з використанням засобів ІКТ.

ВАРІАНТ 5

1. Довести вагомість реалізації принципів активності та інтерактивності у процесі впровадження ІТ в освітній процес ЗВО.
2. Проаналізувати психолого-педагогічні та санітарно-гігієнічні проблеми використання ІТ в освітньому процесі школи та ЗВО.
3. Розробити вимоги до обладнання та оснащення кабінету ІТ із заданою кількістю персональних комп'ютерів в освітньому навчальному закладі.

ВАРІАНТ 6

1. Охарактеризувати дидактичні основи використання ІТ в освітньому процесі ЗВО.
2. Окреслити актуальні питання інформатизації освіти як певної галузі педагогічних знань. Визначити цілі, завдання, основні поняття.
3. На основі інструментарію мультимедіа-технології (ММТ) розробити освітні проекти, які реалізували б міжпредметні зв'язки.

ВАРІАНТ 7

1. Аргументувати актуальність інтеграції інформаційно-комунікаційних засобів навчання в організацію освітнього процесу ЗВО.

2. Дати оцінку якості процесу інформатизації освітньої установи та доцільності використання інноваційних технологій: переваги та недоліки.
3. За результатами інформації, представленої в Інтернеті, дати порівняльну характеристику тестових завдань, що використовуються для діагностики навчальних досягнень студентів різних регіонів, країн тощо.

ВАРІАНТ 8

1. Дати характеристику інформаційно-комунікаційних методів навчання у ЗВО. Довести їх актуальність.
2. Визначити особливості створення та використання електронних навчальних програм і матеріалів.
3. На основі аналізу освітніх ресурсів в Інтернеті скласти характеристику навчальних планів зарубіжних освітніх установ.

ВАРІАНТ 9

1. Проаналізувати специфіку методики використання електронних підручників в освітньому процесі ЗВО.
2. Визначити доцільність використання в освітньому процесі навчальних ігор, графіки.
3. Розробити план-проект семінарського заняття із використанням ІКТ (у форматі PowerPoint).

ВАРІАНТ 10

1. Довести вагомість методики організації та застосування дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО.
2. Дати характеристику психолого-педагогічних особливостей використання в освітньому процесі школи та ЗВО мультимедійних засобів навчання.
3. Створити презентаційний проект (5–6 слайдів) курсу «ІКТ в освіті» (у форматі Prezi).

ВАРІАНТ 11

1. Аргументувати специфіку методики використання ІТ у практиці викладача-предметника.
2. Дати характеристику специфіки методу проектів із використанням ІТ.
3. Розробити інтерактивну лекцію із використанням ІКТ (у форматі інфографіки).

ВАРІАНТ 12

1. На основі компаративного аналізу пояснити особливості використання ІТ у закладі середньої освіти та у ЗВО.
2. Визначити особливості та методику використання ІТ у ЗВО в процесі вивчення дисциплін гуманітарного напрямку.
3. Побудувати електронну таблицю Microsoft Excel для обліку успішності студентів вашої групи (інформацію розмістити у SkyDrive).

ВАРІАНТ 13

1. Дати характеристику вагомості інтеграції ІТ в роботу адміністративних працівників школи та ЗВО.
2. Проаналізувати методику та вимоги до оформлення предметного кабінету з інформаційно-комунікаційними засобами та технологіями навчання.
3. Скласти алгоритм створення ЕНК (за вибором магістранта).

ВАРІАНТ 14

1. Розкрити сутність методики застосування інтернет-технологій в освітньому процесі ЗВО.
2. Дати характеристику специфіки організації та проведення онлайн-конференції.
3. Окреслити систему захисту інформації в процесі науково-педагогічного дослідження (методи та засоби).

ВАРІАНТ 15

1. Довести актуальність і вагомість використання ІТ в роботі класного керівника та куратора студентської групи.
2. Дати характеристику специфіки організації та проведення вебінару.
3. Розробити власні критерії оцінки ефективності та якості застосування ІТ в управлінні ЗВО (інформацію розмістити у блозі для обговорення).

ВАРІАНТ 16

1. Обґрунтувати роль ІТ як засобу реалізації положень Болонського процесу про безперервну освіту.
2. Дати характеристику специфіки організації та проведення відеоконференції.
3. Розробити інформаційну карту професійної діагностики студентів вашої групи на основі ІКТ (інформацію розмістити у блозі).

ВАРІАНТ 17

1. Дати характеристику особливостей педагогічної науки в умовах інформатизації освіти.
2. Обґрунтувати роль і місце ІТ в реалізації сучасної освітньої парадигми.
3. На основі аналізу інформації, представленої в Інтернеті, презентувати державний досвід застосування ІКТ в освіті (формат презентації за вибором магістранта).

ВАРІАНТ 18

1. Окреслити проблеми підготовки педагогічних кадрів і студентів до використання ІТ в освіті.
2. Визначити перспективні питання розвитку педагогічної науки в умовах інформатизації освіти.
3. Скласти методичні рекомендації щодо обладнання та використання кабінету ІТ у закладі вищої освіти.

ВАРІАНТ 19

1. Проаналізувати доцільність активізації пізнавальної діяльності учнів за допомогою ІТ.
2. Аргументувати доцільність впровадження модульно-рейтингової системи навчання на основі ІТ.
3. Розробити вимоги до методичних матеріалів, що забезпечують навчання, засноване на дослідженні, із використанням засобів ІКТ.

ВАРІАНТ 20

1. Проаналізувати психолого-педагогічні та санітарно-гігієнічні проблеми використання ІТ в освітньому процесі школи та ЗВО.
2. Охарактеризувати дидактичні основи використання ІТ в освітньому процесі ЗВО.
3. Розробити вимоги до обладнання та оснащення кабінету ІТ із заданою кількістю персональних комп'ютерів у закладі освіти.

ВАРІАНТ 21

1. Довести вагомість реалізації принципів активності та інтерактивності у процесі впровадження ІТ в освітній процес ЗВО.
2. Аргументувати актуальність інтеграції інформаційно-комунікаційних засобів навчання в організацію освітнього процесу ЗВО.
3. На основі інструментарію мультимедіа-технології (ММТ) розробити освітні проекти, які реалізували б міжгалузеві зв'язки.

ВАРІАНТ 22

1. Окреслити актуальні питання інформатизації освіти як певної галузі педагогічних знань. Визначити цілі, завдання, основні поняття.

2. Дати оцінку якості інформатизації освітнього процесу Київського університету імені Бориса Грінченка, вказуючи переваги та недоліки.
3. За результатами інформації, представленої в Інтернеті, дати порівняльну характеристику тестових завдань, що використовуються для діагностики навчальних досягнень студентів різних регіонів, країн тощо.

ВАРІАНТ 23

1. Дати характеристику інформаційно-комунікаційних методів навчання у ЗВО. Довести їх актуальність.
2. Визначити особливості створення та використання електронних навчальних програм і матеріалів.
3. На основі аналізу освітніх ресурсів, представлених в Інтернеті, скласти компаративну характеристику навчальних планів освітніх установ Польщі та України (із наданням спільного доступу у форматі Google Документів).

ВАРІАНТ 24

1. Дати характеристику психолого-педагогічних особливостей використання в освітньому процесі школи та ЗВО мультимедійних засобів навчання.
2. Дати характеристику вагомості методики організації та застосування дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО.
3. Розробити план-проект семінарського заняття із використанням ІКТ (у форматі SWAY).

ВАРІАНТ 25

1. Визначити доцільність використання в освітньому процесі навчальних ігор, графіки.
2. Проаналізувати специфіку методики використання електронних підручників в освітньому процесі ЗВО.
3. Створити презентаційний проект (5–6 слайдів) курсу «ІКТ в освіті» (у форматі Prezi).

ВАРІАНТ 26

1. Визначити особливості та методику використання ІТ у ЗВО в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу.
2. Дати характеристику специфіки методу проектів із використанням ІТ.
3. Розробити інтерактивну лекцію із використанням ІКТ (у форматі інфографіки).

ВАРІАНТ 27

1. На основі компаративного аналізу пояснити особливості використання ІТ у закладі середньої освіти та у ЗВО.
2. Аргументувати специфіку методики використання ІТ у практиці викладача-предметника.
3. Побудувати електронну таблицю Microsoft Excel для обліку успішності студентів вашої групи (інформацію розмістити у SkyDrive).

ВАРІАНТ 28

1. Дати характеристику специфіки організації та проведення онлайн-конференції.
2. Проаналізувати методику та вимоги до оформлення предметного кабінету з інформаційно-комунікаційними засобами та технологіями навчання.
3. Скласти алгоритм створення ЕНК (за вибором магістранта).

ВАРІАНТ 29

1. Розкрити сутність методики застосування інтернет-технологій в освітньому процесі ЗВО.
2. Дати характеристику специфіки організації та проведення вебінару.
3. Окреслити систему захисту інформації в процесі науково-педагогічного дослідження (методи та засоби).

ВАРІАНТ 30

1. Дати характеристику специфіки процесу інтеграції ІТ у роботу адміністративних працівників школи та ЗВО.
2. Довести актуальність і вагомість використання ІТ у роботі класного керівника та куратора студентської групи.
3. Розробити власні критерії оцінки ефективності та якості застосування ІТ в управлінні ЗВО (інформацію розмістити у будь-якій соцмережі для обговорення).

**ГЛОСАРІЙ ДО КУРСУ
«ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА»****ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ
«ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»**

Адаптивне навчання — це навчання, яке максимально враховує індивідуальні здібності та потреби того, хто навчається. З активним розвитком інформаційних технологій дедалі більше застосування в сфері освіти знаходять електронні середовища навчання, які дають змогу реалізувати ідеї адаптивного навчання на практиці.

Інноватика — наука, яка вивчає природу, закономірності виникнення і розвитку педагогічних інновацій стосовно суб'єктів освіти, забезпечує зв'язок педагогічних традицій з проектуванням майбутнього освіти.

Інновації — це ідеї та пропозиції (в багатьох випадках засновані на результатах відповідних спеціальних наукових досліджень та інженерних розробок), що можуть стати основою створення нових видів продукції чи значно поліпшити споживчі характеристики (технічні, економічні тощо) існуючих товарів, створення нових процесів, послуг чи будь-чого, що може покращити якість життя людства.

Інноваційна діяльність — вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, введений на ринок, у новий чи покращений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до соціальних послуг.

Інноваційна освітня діяльність — одна з форм інвестиційної діяльності, що забезпечує розробку, поширення, застосування інновації у системі освіти з метою її вдосконалення або оновлення і характеризується процесами виявлення інноваційної ініціативи, створення, апробації, поширення, освоєння, збереження та експертизи освітньої інновації.

Інноваційний продукт — результат виконання інноваційного проекту науково-дослідною або дослідно-конструкторською розробкою нової технології (в тому числі інформаційної) чи продукції з виготовленням експериментального зразка чи дослідної партії.

Інноваційні освітні процеси — зумовлені суспільною потребою комплексні процеси створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їхній життєвий цикл.

Інноваційні педагогічні технології — система оригінальних новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів і які цілеспрямовано, систематично й послідовно впроваджуються в педагогічну практику з метою підвищення якості освіти.

Інновація — від латинського «novatio», що означає «оновлення» (або «зміна»), і префікса «in», який перекладається з латини як «у напрямі», тому дослівно «*Innovatio*» — «у напрямі змін»; (англ. *innovation* — нововведення) нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду і є кінцевим результатом *інноваційної діяльності*; не будь-яке нововведення, а тільки таке, що істотно підвищує ефективність діючої системи.

Інтелект внутрішній (особистості) — це здатність розуміти себе, свої мотиви; здатність створювати точну і правдиву модель самого себе і користуватись нею, щоб реалізувати себе в житті.

Інтелект емоційний — це здатність усвідомлювати власні емоції, управляти ними, здатність до самомотивації, уміння розпізнавати емоції інших людей, будувати стосунки.

Інтелект міжособистісний — це здатність розуміти інших людей, те, що їх мотивує, як вони працюють і співпрацюють з іншими.

Інтерактивне навчання — це навчання, яке ґрунтується на активній взаємодії із суб'єктом викладання (ведучим, вчителем, тренером, керівником). За своєю суттю це один із різновидів комунікативних технологій.

Інтерактивні технології — це вид інформаційного обміну здобувачів освіти з оточуючим середовищем; технології, в яких здобувач освіти виступає в постійних флюктуючих суб'єктно-об'єктних відношеннях щодо системи, яка навчає, періодично стаючи її автономним активним елементом.

Лідер — це людина, яка здатна повести за собою інших; яка береться за справу сама або розподіляє завдання між членами групи так, щоб кожен міг виявити ініціативу; агент змін, який може надихнути інших робити більше і краще, ніж вони будь-коли робили.

Лідер в освіті — особа чи інституція, яка здійснює діяльність у сфері освіти, спрямовану на її розвиток, а результати і досягнення цієї діяльності є дороговказом для інших.

Лідерство — це сила, що сприяє формуванню в групі людей здатності робити щось, що відрізняється від діяльності оточення і є кращим; найбільш досконалою формою керівництва — вплив на людей через натхнення; управління на високому рівні, процес досягнення значущих результатів при дії з повагою, турботою, чесністю заради добробуту всіх учасників; донесення до співробітників візії (бачення); виклик навколишній дійсності з метою її зміни; самовираження людини, яка працює на досягнення значущої мети, що позитивно працює на перетворення.

Лідерство індивідуальне — суб'єктом прояву виступає окрема особистість; прояв може здійснюватися як безпосередньо

щодо себе (саморозвиток особистості), так і щодо інших особистостей.

Лідерство інституційне (організаційне) — суб'єктом прояву виступає окрема *організація*; прояв може здійснюватися як безпосередньо щодо себе (саморозвиток організації), так і щодо інших організацій.

Лідерство освітнє необхідно розглядати у трьох взаємопов'язаних аспектах: лідерство в освіті (діяльність керівників та викладачів та як результат — освітніх закладів-лідерів); лідерство для освіти (діяльність батьків та стейкхолдерів задля розвитку освіти); лідерство освіти (діяльність держави щодо забезпечення пріоритетного розвитку освітньої сфери).

Педагогічна інновація — сукупність *нових професійно-педагогічних дій педагога*, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання, навчання й розвитку учнів (студентів) з позицій освітніх підходів, зорієнтованих на зміну навчального процесу з метою формування якісно іншої педагогічної практики і підвищення якості освіти.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ІКТ В ОСВІТІ»

Блог — це тип вебсайту, на якому користувач може регулярно додавати коментарі або вести записи, призначені для інших користувачів сайту, на зразок онлайн-щоденника чи журналу. Записи можуть містити додаткові матеріали, зокрема зображення, відео або посилання на інші сторінки. Слово «блог» походить від скорочення англійського “web log” (веб-журнал).

Вебкамера — це відеокамера, яка в реальному часі подає зображення на комп'ютер. Вебкамери часто використовуються в *телеконференціях*, завдяки чому користувачі бачать один одного.

Всесвітня мережа — це система взаємопов'язаних документів, доступ до яких здійснюється через Інтернет. Документи можуть містити текст, зображення, відео- та аудіофайли. Ці документи можна переглядати за допомогою веббраузера.

Відеоконференція — див. *Телеконференція*.

Вікі — це вебсайт, на якому користувачі зі спільними інтересами можуть створювати й редагувати будь-яку кількість взаємопов'язаних сторінок. Такий вид вебсайтів отримав свою назву від гавайського «wiki wiki» («швидко»), оскільки вікі — це простий спосіб створення, редагування й оновлення вебсторінок. Найвідоміший приклад — Вікіпедія.

Дошка обговорень, або *інтернет-форум*, — це онлайн-спілкування у формі обміну повідомленнями між кількома людьми. Повідомлення, які публікуються на дошці обговорень, доступні всім учасникам для перегляду й коментування. Спілкування через дошку обговорень, яку також називають дошкою онлайн-повідомлень, зазвичай організовано за темами (або розмовами). Як правило, повідомлення дошки обговорень архівуються, щоб можна було здійснювати пошук у журналі розмов.

Електронна дошка оголошень — це онлайн-версія традиційної дошки оголошень. Електронна дошка оголошень дає змогу публікувати повідомлення або рекламу чи розміщувати новини спільноти, щоб їх могли переглядати та коментувати інші користувачі. Скорочено її іноді називають службою BBS (Bulletin Board System — електронна дошка оголошень).

Електронна пошта, або служба електронної пошти, — це метод обміну повідомленнями між двома людьми за допомогою комп'ютерних мереж. Отримати та прочитати повідомлення можуть лише ті, кому воно адресоване. Зазвичай повідомлення мають текстовий формат, але вони можуть містити вкладення з комп'ютерними файлами інших типів, зокрема зображеннями або відео.

Електронна таблиця — це програма, у якій відображається двовимірний сітка рядків і стовпців. Її часто використовують для

збереження фінансових відомостей і керування ними. *Excel* — одна з найпоширеніших програм для роботи з електронними таблицями.

Засіб пошуку — це вебсайт, за допомогою якого користувач може знаходити інформацію в Інтернеті, вводячи ключові слова. Результати пошуку зазвичай подаються у вигляді списку, який автоматично складається з інформації, отриманої з мільйонів або навіть мільярдів вебсторінок. Популярні засоби пошуку — Bing, Yahoo та Google.

Інтернет — це глобальна система, у якій здійснюється обмін інформацією між підключеними комп'ютерами.

Інформаційно-комунікаційна технологія, або ІКТ, — це термін, який позначає всі види продуктів і пристроїв для збереження, відновлення, передавання або отримання інформації чи керування нею. До них належать комп'ютери, роботи, камери, проектори, радіо й телебачення.

Кіностудія Microsoft Windows — це програма, яка дає змогу користувачеві створювати й редагувати цифрові фільми, поєднуючи в них відео, фотографії та аудіофайли.

Комп'ютерний проектор — це єдиний пристрій, що складається з комп'ютера та мультимедійного проектора. На комп'ютері зберігаються матеріали, завантажені для використання на випадок ненадійного підключення до Інтернету або його відсутності. Пристрій був створений у Південній Африці для спрощення доступу до великих масивів доступної інформації завдяки недорогому та простому у використанні рішенню.

Мультимедіа — це будь-який цифровий вміст, у якому поєднуються різні форми, зокрема текст, аудіофайли, зображення, відео або анімація.

Подкаст — це серія цифрових аудіо- або відеофайлів, які регулярно публікуються в мережі *Інтернет* у вигляді епізодів. Кожен епізод підтримується централізовано, і користувач може відкрити й завантажити нові файли серії. Зазвичай подкаст присвячений певній основній темі. Як правило, його мож-

на автоматично завантажити, якщо підписатися на нього через автоматизований вебканал, наприклад RSS.

Потокове передавання — це технологія безперебійного отримання й відтворення цифрового мультимедійного вмісту, зокрема відео- та аудіофайлів, з одночасним передаванням на комп'ютер або інший пристрій. Цим потокове передавання відрізняється від завантаження, коли файл можна використовувати тільки після того, як він повністю отриманий.

Програма — комп'ютерна програма, що дає змогу користувачеві виконувати певне завдання. Існують програми різних типів: веббраузери, програми *електронної пошти*, *текстові процесори*, *електронні таблиці*, ігри, утиліти тощо. *Microsoft Word* та *PowerPoint* — це типові приклади програм, які зазвичай використовуються у школах.

Проектор (мультимедійний проектор) — пристрій, який використовується для відображення відео, зображень або даних з комп'ютера на великому екрані здебільшого для аудиторії.

Система автоматизованого проектування та розрахунку (САПР) — це комп'ютерне програмне забезпечення, яке дає змогу користувачеві створювати технічні креслення у вигляді тривимірних схем. На відміну від традиційних методів проектування на папері розробка за допомогою програми САПР дає змогу обернути й переглянути креслення під різними кутами.

Сканер (сканер зображень) — це пристрій, який сканує зображення або текст і перетворює їх на цифрове зображення. Таким цифровим зображенням можна потім користуватися й керувати на комп'ютері. Деякі сканери здатні також перетворювати друкований текст на цифровий для застосування оптичного розпізнавання символів (ОРС).

Служба миттєвих повідомлень — служба для надсилання коротких повідомлень для спілкування з іншими людьми, які використовують таку саму програму. На відміну від *електронної пошти* під час такого спілкування обидві людини перебувають он-лайн і можуть вести розмову або електронний чат.

Соціальна мережа — це вебсайт для групи людей, яких об'єднують спільні інтереси або просто друзі (Facebook, Instagram, Twitter).

Спільне використання файлів — це спосіб надання іншим користувачам доступу до інформації в електронному форматі, зокрема до документів і зображень. У середині організації для цього використовується центральний сервер, а за межами організації обмін можна здійснювати через *Інтернет* за допомогою таких засобів, як OneDrive від «Майкрософт». У багатьох країнах поширення документів, захищених авторським правом, зокрема музики та відео, вважається протизаконним.

Текстовий процесор — це програма для створення, редагування, форматування та друку текстових матеріалів будь-якого типу. Сучасні текстові процесори дають змогу включати в текст інші засоби, зокрема таблиці, зображення та графіки.

Телеконференція, або відеоконференція, — це зустріч кількох користувачів, які перебувають у різних місцях, але підключені до однієї телекомунікаційної мережі. Під час телефонної конференції між кількома користувачами встановлюється лише аудіозв'язок, тоді як відеоконференція надає можливість бачити відеозображення учасників у реальному часі.

Excel — це програма для створення й оброблення електронних таблиць, яку розробила та поширює корпорація «Майкрософт».

Microsoft OneNote — це програма, яка виконує функцію електронного блокнота й надає можливість користувачеві централізовано збирати й упорядковувати всі свої нотатки та інформацію, включно з текстом, зображеннями, аудіофайлами та відео.

Office — це програмний комплекс, який розробила та поширює корпорація «Майкрософт». До цього комплексу входять програми Outlook, Word, Excel і PowerPoint.

PowerPoint — це програма для створення презентацій, яку розробила й поширює корпорація «Майкрософт». Ця програ-

ма, початково створена для використання в ділових цілях, сьогодні широко застосовується в галузі освіти.

RSS — скорочена назва технології Really Simple Syndication. Цей формат використовується для публікації інформації, яка часто оновлюється, зокрема заголовків новин або *подкастів*, безпосередньо на комп'ютері користувача. Щоб отримувати інформацію, користувач повинен підписатися на RSS-канал.

SMS — скорочена назва служби коротких повідомлень (Short Message Service), яка слугує для обміну текстовими повідомленнями між мобільними телефонами. За допомогою цієї технології можна також надсилати SMS-повідомлення на мобільні телефони з комп'ютера. Зазвичай довжину повідомлення обмежено до 160 знаків.

WiFi — це система, яка дає змогу підключати до Інтернету та з'єднувати один з одним різні пристрої, зокрема комп'ютери, принтери та смартфони, без використання проводів або прямих підключень.

Word — це програма типу «текстовий процесор», яку розробила й поширює корпорація «Майкрософт».

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ДО КУРСУ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ЛІДЕРСТВО ТА ІННОВАЦІЇ В ОСВІТІ»

Основні:

1. Бізо Л. Розвиток лідерства / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Барань, Т. Федорів. — К. : Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. — 400 с.
2. Волошина О.В. Педагогіка інновацій у вищій школі: навч.-метод. посіб. / О.В. Волошина. — Вінниця, 2014. — 161 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. — К. : Академвидав, 2012. — 352 с.
4. Козак Л.В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності : моногр. / Л.В. Козак. — К.: ТОВ «Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”», 2014. — 600 с.
5. Михайліченко М.В. Освітні технології : навч. посіб. / М.В. Михайліченко, Я.М. Рудик. — К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. — 583 с.
6. Сергеева Л.М. Лідерство : навч. посіб. / Л.М. Сергеева, В.П. Кондратьєва, М.Я. Хромей. — Івано-Франківськ, 2015. — 296 с.
7. Сисоева С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / С.О. Сисоева. — К. : ВД «ЕКМО», 2011. — 320 с.
8. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі / В.Ю. Стрельников. — Полтава : ПУЕТ, 2013. — 309 с.

Допоміжні:

1. Бальдони Дж. Лидировать со смыслом. Дать вашей компании стимул верить в себя / Дж. Бальдони ; пер. с англ. Е. Деревянко. — Москва : Эксмо, 2014. — 240 с.
2. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в освітньому середовищі університетського коледжу: теорія і практика: моногр. / М.В. Братко. — Кам'янець-Подільський : Аксиома, 2017. — 424 с.
3. Дирксен Дж. Искусство обучать: как сделать любое обучение нескучным и эффективным / Дж. Дирксен ; пер. с англ. Ольги Долговой. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. — 263 с.
4. Драйден Г. Революція в навчанні / Г. Драйден, Дж. Вос ; пер. з англ. М. Олійник. — Л. : Літопис, 2005. — 542 с.
5. Інновації як основа змін освітньої практики : інформ.-метод. зб. / упоряд. Г.О. Сиротенко. — Полтава : ПОППО, 2005. — 160 с.
6. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху : інформ.-метод. зб. / упоряд. Г.О. Сиротенко. — Полтава : ПОППО, 2006.
7. Калашнікова С.А. Навчання дорослих: тенденції, особливості, методи, підходи : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2007. — 60 с.
8. Калашнікова С.А. Підготовка і проведення тренінгів: технологія та методологія : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2007. — 64 с.
9. Калашнікова С.А. Навчання дорослих на основі компетентнісно-орієнтованого підходу : [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 60 с.
10. Калашнікова С.А. Підготовка і проведення тренінгів на основі компетентнісно-орієнтованого підходу: [навч.-метод. матер.] / С.А. Калашнікова. — К. : Проект «Рівний доступ до якісної освіти в Україні», 2008. — 64 с.
11. Келлі Т. Творча впевненість. Як розкрити свій потенціал / Т. Келлі, Д. Келлі. — К. : Основи, 2017. — 296 с.

12. Кетс де Врис М. Мистика лидерства: развитие эмоционального интеллекта / М. Кетс де Врис ; пер. с англ. М. Шалуновой. — 5-е изд. — Москва : Альпина Паблишер, 2012. — 276 с.
13. Кові Стівен Р. 7 звичок надзвичайно ефективних людей / Стівен Р. Кові ; пер. з англ. О. Любенко. — 2-ге вид., стер. — Х. : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2016. — 316 с.
14. Кові Шон. 7 звичок високоефективних підлітків / Шон Кові ; пер. з англ. Р. Паранька. — Л. : Видавництво Старого Лева, 2017. — 251 с.
15. Козак Л.В. Науковий тезаурус інноваційної освіти / Л.В. Козак // Освітологія: науково-методичний щорічник, польсько-українське / українсько-польське видання. — К. : ВП «Едельвейс», 2013. — Вип. II. — С. 74–81.
16. Кушнір В. Інноваційність освіти як дидактичний принцип / В. Кушнір, Г. Кушнір, Н. Рожкова // Рідна школа. — 2012. — № 6 (990). — С. 3–8.
17. Левитин Д. Путеводитель по лжи. Критическое мышление в эпоху постправды / Д. Левитин ; пер. с англ. О. Терентьева. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2018. — 272 с.
18. ЛеФевер Л. Искусство объяснять. Как сделать так, чтобы тебя понимали с полуслова / Л. ЛеФевер ; пер. с англ. Г. Федотова. — 4-е изд. — Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2016. — 229 с.
19. Оклі Б. Навчатися вчитися. Як запустити свій мозок / Б. Оклі ; пер. з англ. А. Замоцний. — К. : Наш формат, 2018. — 272 с.
20. Освітні технології: навч.-метод. посіб. / О.М. Пехота, А.З. Кіхтенко, О.М. Любарська та ін.; за заг. ред. О.М. Пехоти. — К. : А.С.К., 2002. — 256 с.
21. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (від 07.11.2000 № 522) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z2111>

22. Репина Л.В. Тенденции развития образования в XXI веке в условиях современной глобализации [Электронный ресурс] / Л.В. Репина, Е.Г. Реутова // Педагогическое мастерство : материалы VII Междунар. науч. конф. (г. Москва, ноябрь 2015 г.). — М. : Буки-Веди, 2015. — С. 22–24. — Режим доступа : <https://moluch.ru/conf/ped/archive/184/8958/> (дата звернення: 2017-11-28)
23. Робінсон К. Освіта проти таланту. Сила творчості / К. Робінсон ; пер. з англ. Г. Лелів. — Л. : Літопис, 2017. — 256 с.
24. Робінсон К. Школа майбутнього. Революція у вашій школі, що назавжди змінить освіту / К. Робінсон, Л. Ароніка ; пер. з англ. Г. Лелів. — Л. : Літопис, 2018. — 258 с.
25. Рубін Г. Проект щастя / Г. Рубін ; пер. з англ. А. Саган. — Л. : Видавництво Старого Лева, 2017. — 368 с.
26. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. / Г.К. Селевко. — М. : НИИ школьных технологий, 2006.
27. Уруський В.І. Формування готовності вчителів до інноваційної діяльності: метод. посіб. / В.І. Уруський. — Т. : ТОКІППО, 2005. — 96 с.
28. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : моногр. / за ред. В.Г. Кременя. — К. : Педагогічна думка, 2008. — 472 с.
29. Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / Ю.Н. Харарі ; пер. з англ. О. Дем'янчука. — К. : Форс Україна, 2018. — 416 с.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ «ІКТ В ОСВІТІ»

Основні:

1. Використання ІКТ для підвищення якості навчання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/27861/
2. КТ для вчителів математики та фізики: посібник для вчителів. — Чернігів : Видавець Лозовий В., 2013. — 106 с.

3. Линьов К.О. Інформаційне забезпечення державного управління та державної служби : навч.-метод. посіб. / К.О. Линьов. — К. : ДПС України, 2013. — 49 с.
4. Освітні ресурси Інтернету [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://sites.google.com/site/osvitnires/ikt>
5. Ставицька І.В. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті [Електронний ресурс] / І.В. Ставицька. — Режим доступу : <http://confesp.fl.kpi.ua/node/1103>
6. Ракута В.М. Microsoft Office PowerPoint 2007 (2010) для педагогічних працівників : навч. посіб. / В.М. Ракута. — Чернігів : ЧОШПО ім. К.Д. Ушинського, 2012. — 43 с.
7. Ракута В.М. ІКТ для вчителів математики. Microsoft Word 2007 (2010), Advanced Grapher, Графіки / В.М. Ракута. — Чернігів : ЧОШПО ім. К.Д. Ушинського, 2012. — 45 с.

Допоміжні:

1. Абрамов В.О. Базові технології комп'ютерних мереж : навч. посіб. / В.О. Абрамов ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. — 2-ге вид., випр. і допов. — К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2013. — 248 с.
2. Афанасьєв Ю.Л. Ентропійні тенденції у сучасній інформаційній культурі / Ю.Л. Афанасьєв // Проблеми формування інформаційної культури особистості. — Маріуполь, 2013. — С. 6–9.
3. Болонська декларація [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.mon.gov.ua/education/higher/bolon/
4. Бонч-Бруєвич Г.Ф. Організація та обробка електронної інформації : навч. посіб. / Г.Ф. Бонч-Бруєвич ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, Ін-т суспільства. — К. : [Київ. ун-т ім. Б. Грінченка], 2013. — 108 с.
5. Буйницька О. Студент в інформаційно-освітньому середовищі сучасного університету [Електронний ресурс] / О. Буйницька // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2013. — № 36 (4). — С. 66–83. — Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/865#Uo9SpNiHh9U>

6. Глушак О.М. Застосування мережевих технологій в навчально-виховному процесі ВНЗ / О.М. Глушак // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2013. — Т. 37 (5). — С. 81–88.
7. Загальні відомості про вищу освіту в Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.mon.gov.ua/education/higher/higher
8. Покришень Д.А. Інформаційно-комунікаційні технології для працівників освіти. Посібник до вивчення та практичної роботи для слухачів курсів підвищення кваліфікації всіх форм навчання / Д.А. Покришень, В.М. Ракута. — Чернігів, 2013. — 98 с.
9. Інформаційно-комунікаційні технології в освіті: дистанційне навчання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://dist.org.ua/course/view.php?id=62>
10. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. — К. : Вид. центр НЛУ, 2009. — 380 с.
11. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : моногр. / Г.О. Козлакова. — К. : ІЗМН, ВІПОЛ, 1997. — 180 с.
12. Козяр М.М. Віртуальний університет : навч.-метод. посіб. / М.М. Козяр. — Л. : Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2009. — 168 с.
13. Ракута В.М. Використання засобів мультимедіа у позакласній роботі з математики та інформатики : метод. посіб. / В.М. Ракута. — Чернігів : ЧОШПО ім. К.Д. Ушинського, 2013. — 39 с.
14. Розвиток ІКТ-компетентності вчителя в системі післядипломної освіти : метод. посіб. / автор. кол.: Л.О. Базиль, Н.І. Боринець, І.Б. Гардашник, О.І. Гук, І.І. Задніпрянець, С.Л. Капіруліна, В.І. Ковальчук, І.В. Кузьменчук, С.В. Назаренко, О.А. Олексюк, О.Ф. Трухан, С.В. Якубов, Я.Ю. Якунін ; за заг. ред. В.І. Ковальчука, Л.О. Базиль, Н.І. Боринець, І.Б. Гардашник та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. — 82 с.

Основні інтернет-посилання

1. <http://www.youtube.com/watch?v=LtmdiPUGGe8>
2. <http://www.apple.com/education/>
3. <http://vido.com.ua/news/view/uchiebnik-xxi-vieka-viersiia-dlia-ipad/1781>
4. http://www.cmu.edu/teaching/technology/whitepapers/ClassroomResponse_Nov07.pdf
5. <http://cft.vanderbilt.edu/docs/classroom-response-system-clickers-bibliography/>
6. <http://edudirectory.seconlife.com/>
7. <http://www.physorg.com/news168608901.html>
8. <http://ctl.stanford.edu/handbook/technology-in-teaching.html>
9. <http://www.slideshare.net/kehamilt/augmented-reality-in-education>
10. <http://oblong.com/>
11. <http://www.media.mit.edu/>
12. <http://depthjs.media.mit.edu/>

*Навчальне видання***БРАТКО Марія Василівна
КОЗИР Маргарита Валентинівна****ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА***Навчально-методичний посібник*

За зміст і якість поданих матеріалів відповідають автори

Науково-методичний центр видавничої діяльності
Київського університету імені Бориса ГрінченкаЗавідувач НМЦ видавничої діяльності *М.М. Прядко*
Відповідальна за випуск *А.М. Даниленко*
Над виданням працювали
Н.І. Гетьман, Т.В. Нестерова, Н.І. Погорєлова

Кубгд.edu.ua

Підписано до друку ??.12.2021 р. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 15,81. Наклад 000 пр. Зам. № 0-00.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4013 від 17.03.2011 р.

Попередження! Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена на будь-яких носіях, розміщена в Інтернеті без письмового дозволу Київського університету імені Бориса Грінченка й авторів. Порушення закону призводить до адміністративної, кримінальної відповідальності.